

BRJ

วารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์
BODHISASTRA REVIEW JOURNAL

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566

Vol. 3 No. 1 January – June 2023

ISSN : 2651-1452 (Online)

วารสารโพนธิศาสตรปริทรรศน์
ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

BRJ

ISSN: 2651-1452 (Online)
Bodhisastra Review Journal
Vol. 3 No. 1 (January – June 2023)

วารสารโพนธิศาสตรปริทรรศน์
สำนักงานมูลนิธิโพนธิศาสตร 117/241 หมู่ 9
ตำบลบางรักพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11110
อีเมล: ajbjournal07@gmail.com

วารสารโหราศาสตร์ปริทรรศน์
ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566

เจ้าของ: สำนักงานมูลนิธิโหราศาสตร์ 117/241 หมู่ 9 ตำบลบางรักพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11110

บรรณาธิการ:

ศาสตราจารย์ ดร. สุธรรม เลิศพงษ์ประเสริฐ

มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

กองบรรณาธิการ:

รองศาสตราจารย์ ดร. พระวิเทศพรหมคุณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร. วัลภา สบายยิ่ง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรวิรัช องค์กรสิงห์

มหาวิทยาลัยรังสิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประดิษฐ์ วิศิษฎ์กร

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โอสม หุวะนันท์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิสมัย ธารเลิศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภิญญะ รัตนพันธุ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แหวนทอง บุญคำ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร. สุพัฒน์ แยมอิม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร:

วารสารโหราศาสตร์ปริทรรศน์ มีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ดังนี้

- ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน

- ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

การส่งบทความพิจารณาตีพิมพ์:

ผู้เขียนเตรียมต้นฉบับบทความตามเกณฑ์เงื่อนไขของวารสารและส่งในระบบที่เว็บไซต์วารสาร <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/BRJ/index> เปิดรับพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ตลอดทั้งปี

จุดมุ่งหมายและขอบเขต

วารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์ (Bodhisastra Review Journal) ISSN: 2651-1452 (Online) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ ในสาขาที่เกี่ยวข้องด้านสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขา รัฐศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาการจัดการ สาขาศึกษาศาสตร์ และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ ด้านสังคมศาสตร์ ปีละ 2 ฉบับ โดยทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน ทั้งนี้จะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อผู้นิพนธ์บทความและผู้นิพนธ์บทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความเช่นเดียวกัน (Double-Blind Peer Review) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

- 1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับด้านสังคมศาสตร์ และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ด้านสังคมศาสตร์
- 2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

บทบรรณาธิการแถลง

วารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์ (Bodhisastra Review Journal) ฉบับนี้เป็นปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2566) ทั้งนี้ทางกองบรรณาธิการยินดีเป็นสื่อกลาง สำหรับนักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาทุกท่าน ที่ประสงค์จะตีพิมพ์เผยแพร่บทความของท่าน ซึ่งจะต้องผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขาวิชาทางด้านสังคมศาสตร์อย่างเข้มข้น จำนวน 2 ท่าน จึงกล่าวได้ว่า บทความที่ทางวารสารได้เผยแพร่ไปนั้น มีมาตรฐานทางวิชาการ

กระผมในฐานะบรรณาธิการวารสาร จึงขอขอบคุณท่านผู้มีส่วนในการสร้างงานวิชาการเหล่านี้ นับตั้งแต่เจ้าของผลงาน ผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกองบรรณาธิการ วารสารนี้ยังคงเป็นแหล่งรองรับผลงานดีๆ ที่สร้างสรรค์เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาในประเด็นที่เกี่ยวข้องทางวิชาการแก่นักวิชาการ และประชาชนผู้สนใจโดยทั่วไป เพื่อเป็นประโยชน์แก่แวดวงวิชาการต่อไป

ศาสตราจารย์ ดร. สุธรรม เลิศพงษ์ประเสริฐ
บรรณาธิการวารสารโพธิศาสตร์ปริทรรศน์

สารบัญ

บทความวิจัย

ความขัดแย้งและการจัดการปัญหาความขัดแย้งเชิงพุทธ พระสันติ เดชวโร	1-10
--	------

การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา พิศมัย ศรีวัฒนพงศ์	11-22
--	-------

บทความวิชาการ

หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในจุฬารัตนสมานานสูตร แคทรียา แสงใส	23-32
---	-------

วิเคราะห์คุณสมบัติของพ่อค้าในทศปิฎกปาณิกสูตร พิทักษ์ หาญกล้า	33-44
---	-------

วิเคราะห์การบรรลุนิพพานของพระองค์ผู้มีคุณธรรม ธนาพร เพชรสมบัติ	45-56
---	-------

Conflict and the Management of Buddhist Conflicts

Phra Santi Taechavaro^{1*}

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

*Corresponding author. E-mail: Suntivrc@gmail.com

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study the concept of conflicts in Buddhism, and 2) to analyze the management of conflicts in Buddhism. This research is qualitative research (document type), data analysis using inductive methods and conclusions. The research found that: 1) the concept of conflict in Buddhism is divided into two categories: (1) conflict in terms of virtue is a conflict in principle of opinion, (2) while conflict in disciplinary terms is a conflict in practice. In both conflicts, Buddhism has the same perspective as general scholars. Famine does not always cause negative effects, but it may be something that happens in the process of changing from the old to the new. From bad to good because conflict is human nature, Buddhism holds the view that conflict causes the development of human potential as an individual. 2) Guidelines for the management of conflicts in Buddhism must be followed in two important ways: (1) internal conflict management (human), (2) external conflict management (social). The way to deal with conflicts in Buddhism is to mediate the middleman, and the person who serves as a mediator negotiator is the Buddha and to deal with conflicts as shown in that discipline. It will focus on the seven principles: This is the only tool for the use of various devices that occur in monastic society. However, at present, it has been found that this principle has also been applied in the management of conflicts in secular society.

Keywords: Conflict, Conflict Management, Buddhism

ความขัดแย้งและการจัดการปัญหาความขัดแย้งเชิงพุทธ

พระสันติ เตชวโร^{1*}

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: Suntivrc@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา และ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การจัดการปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (แบบเอกสาร) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยอุปนัยวิธีและสรุปผล ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ความขัดแย้งในแง่ของธรรมนั้นเป็นความขัดแย้งในหลักการความเห็น (2) ส่วนความขัดแย้งในแง่วินัยนั้นเป็นความขัดแย้งในความประพฤติปฏิบัติ ในความขัดแย้งทั้งสองด้านนั้น พระพุทธศาสนามีมุมมองเช่นเดียวกับนักวิชาการทั่วไป คือ ความขัดแย้งไม่ได้ก่อให้เกิดผลลบเสมอไปแต่อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเก่าไปสู่สิ่งใหม่ จากความเลวไปสู่ความดีเพราะความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ พระพุทธศาสนามีทัศนะว่าความขัดแย้งก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในเชิงบุคคล 2) แนวทางการจัดการปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา จะต้องดำเนินไปใน 2 แนวทางที่สำคัญก็คือ (1) การจัดการความขัดแย้งภายใน (ตัวมนุษย์) (2) การจัดการความขัดแย้งภายนอก (สังคม) วิธีการจัดการปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา คือ การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และบุคคลที่ทำหน้าที่ในการเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางคือพระพุทธเจ้า และในการจัดการความขัดแย้งตามที่ปรากฏในพระวินัยนั้น จะมุ่งเน้นไปที่อธิกรณ์สมณะ 7 ประการ อันเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ระงับอธิกรณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์เพียงประการเดียว แต่ในปัจจุบันพบว่าหลักการดังกล่าวก็ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งในสังคมฆราวาสด้วย

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง, การจัดการปัญหาความขัดแย้ง, พระพุทธศาสนา

© 2023 BRJ: Bodhisatva Review Journal

บทนำ

มนุษย์และสังคมเป็นสิ่งคู่กันเนื่องจากมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถจะอยู่ได้ตามลำพัง นับตั้งแต่มีครอบครัวและรวมกันเป็นหมู่บ้านจนเป็นสังคมกลุ่มใหญ่และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในฐานะต่างๆ เพราะต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมของมนุษย์นั้นประกอบด้วยคนทุกเพศทุกวัยที่มารวมกลุ่มกันเป็นจำนวนมาก มีความรู้สึกที่สอดคล้องกัน มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ทั้งในด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและการติดต่อกัน เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคมใหญ่ จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นมนุษย์จึงต้องวางระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคม โดยการจัดระเบียบสังคมให้แต่ละสถาบันทางสังคมปฏิบัติหน้าที่หรือแสดงบทบาทของตนให้ถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้สังคมดำรงความเป็นปึกแผ่นมั่นคงบางครั้งกลุ่มคนก็ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาการละเมิดสิทธิ ปัญหาความขัดแย้งแย่งสถานที่ทำกิน แย่งแผ่นดินกันอยู่อาศัย เป็นต้น (พระมหากิตติธเนศ อานนโท (พงษกุลภัสสร), 2557)

ความขัดแย้งได้มีมาในทุกยุคทุกสมัย ไม่เว้นแม้ในยุคพุทธกาล ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นเกิดขึ้นเพราะการมีชนชั้นนั่นเอง หรือที่เรียกว่า วรรณะ ซึ่งเป็นตัวกำหนดหน้าที่และฐานะของผู้คนในสังคม พราหมณ์มีหน้าที่สั่งสอนผู้คนให้มีความรู้ทางด้านขนบธรรมเนียมและประเพณี กษัตริย์มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ไวศยะ มีหน้าที่ใช้วาจาค้าขาย ศูทร มีหน้าที่แรงงานส่วนจันทาลจัดเป็นบุคคลมีดมน ไร้อนาคตของสังคม การจัดชั้นของคนแบบนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมอินเดียพุทธกาลเป็นอย่างมาก เช่น การกดขี่ข่มเหงผู้ที่มีวรรณะต่ำกว่า การกีด

กันด้านอาชีพ การปิดโอกาสทางการศึกษา เป็นต้น พระพุทธเจ้าเมื่อทรงตั้งพระพุทธศาสนาขึ้นได้ปฏิเสธระบบชนชั้นนี้ ทรงเห็นว่าการถือตนเองว่าอยู่วรรณะนั้น สูงกว่าวรรณะนี้เป็นเพียงคำโฆษณาในโลกนี้เท่านั้น (ม.ม. (ไทย) 13/321/389) แต่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับคุณธรรม ศีลธรรม นอกจากความขัดแย้งในระบบวรรณะแล้วยังมีความขัดแย้งที่ก่อตัวขึ้นมาจากตัณหา ทิฐิมานะ ความถือตัว จนลุกลามเป็นความรุนแรงทางด้านชาติพันธุ์ ความแตกแยกขององค์กร หรือแม้กระทั่งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เช่น ความขัดแย้งของพระภิกษุในเมืองโกสัมพีระหว่างพระธรรมกถึกกับพระวินัยธร ในกรณีของการเหลือน้ำชำระเอาไว้ในกระบวย ความขัดแย้งระหว่างชาวศากยะกับชาวโกลิยะ ในกรณีของการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ เป็นต้น (ช.ธ. (ไทย) 6/183-187)

พระพุทธศาสนาซึ่งถือได้ว่าเป็นศาสนาแห่งสันติ มีท่าทีต่อปัญหาข้างต้นอย่างไรพระพุทธศาสนายอมรับได้หรือไม่ว่าความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคม พระพุทธเจ้าทรงมองความขัดแย้งอย่างไร ทรงมองว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์หลีกเลี่ยงไม่พ้นใช่หรือไม่ หรือทรงมองว่าความขัดแย้งไม่ใช่ธรรมชาติของมนุษย์หากคำตอบเป็นไปในลักษณะนี้ พระองค์น่าจะเสนอคำว่าทุกข์ในไตรลักษณ์และพยายามจะยั่วว่าเราสอนเรื่องทุกข์กับความดับทุกข์ขึ้นมาเพื่ออะไรพระพุทธศาสนายอมรับว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น ในระดับโลกียวิสัยเพราะความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์ของบุคคลและสังคมประการหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมองว่าความขัดแย้งเป็น ธรรมชาติหรือธรรมดาของสังคมทั่วไป จนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นของสังคมเพราะสรรพสิ่งในสังคมนั้นแปรเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา (อนิจจัง) ผลจากการแปรเปลี่ยนดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดบรรยากาศของทุกข์หรือความขัดแย้งซึ่งเป็นสภาวะหรือบรรยากาศที่ดำรงอยู่ในภาพเดิมไม่ได้ (พระมหากษัตริย์มหาสมุทร, 2547) ด้วยเหตุนี้ หากเรายอมรับว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคมในระดับโลกียะแล้ว หน้าที่สำคัญของมนุษย์และสังคมจึงไม่ได้อยู่ที่การหลบหนีหรือสลายความขัดแย้ง หากแต่ยอมรับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในฐานะที่เป็นทุกข์ประการหนึ่งของชีวิตและสังคม และแสวงหาคำตอบว่า ความขัดแย้งเกิดจากอะไร นำไปสู่อะไร เราควรมีท่าทีรวมไปถึงการแสวงหาทางออก หรือหาเครื่องมือเพื่อนำไปจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล ตนประมาณ กาล บุคคล และชุมชนได้อย่างไร จึงจะทำให้มนุษย์และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การจัดการปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ และเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดความขัดแย้งและการจัดการปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา
2. รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดความขัดแย้งและการจัดการปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา
3. สรุปผลการศึกษา และนำเสนอผลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. แนวคิดความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาพบว่า ในทางพระพุทธศาสนาความขัดแย้งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันในสังคมระดับต่างๆ จากความขัดแย้งภายในจิตใจก็กลายเป็นความขัดแย้งภายนอกจิตใจ และมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งจะสะท้อนออกมาในพฤติกรรมต่างๆ พระพุทธศาสนาได้แบ่งความหมายของความขัดแย้งออกเป็น 2 แ่ง คือ ความขัดแย้งในแง่ของธรรมและในแง่ของวินัย ความขัดแย้งในแง่ของธรรมนั้นเป็นความขัดแย้งในหลักการความเห็น เรียกว่า ทิฏฐิวิบัติ ส่วนความขัดแย้งในแง่วินัยนั้นเป็นความขัดแย้งในความประพฤติปฏิบัติ เรียกว่า ศีลวิบัติ ในความขัดแย้งทั้งสองด้านนั้นพระพุทธศาสนามีมุมมองเช่นเดียวกับนักวิชาการทั่วไป

ประเภทของความขัดแย้งที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีอยู่ 5 รูปแบบ กล่าวคือ ความขัดแย้งภายในตน ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งด้านประโยชน์ ความขัดแย้งเรื่องอำนาจ และความขัดแย้งด้านทิฏฐิ ส่วนเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งมีทั้งเหตุปัจจัยภายในและเหตุปัจจัยภายนอก แม้พระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญต่อเหตุปัจจัยภายในเป็นสำคัญ แต่ก็ยังมองถึงความสำคัญของเหตุปัจจัยภายนอกด้วย รากเหง้าที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายใน สามารถอธิบายในมุมมองของอภิสถาธรรม 2 กลุ่ม คือ อภิสถาธรรม ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ และ ปญฺจจรรณ ซึ่งได้แก่ ตัณหา มานะและทิฏฐิ ทั้งปญฺจจรรณและอภิสถาธรรม จะก่อให้เกิดภาวะความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวเป็นตน ที่เรียกว่า อัตตา เมื่อมีความขัดแย้งหรือความเห็นต่างเกิดขึ้น อัตตาคงทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของตนเองให้ได้มากที่สุด เมื่อไม่ได้ตามที่ต้องการ ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นทั้งความขัดแย้งภายในตัวเองและความขัดแย้งกับบุคคลอื่น ส่วนเหตุปัจจัยภายนอกของความขัดแย้ง ก็มีความขัดแย้งด้านข้อมูลไม่เพียงพอผลประโยชน์หรือความต้องการของตนเองเป็นที่ตั้ง ภูมิหลังความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกัน ความขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์ ความขัดแย้งด้านค่านิยม ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง เป็นต้น

ความขัดแย้งไม่ได้ก่อให้เกิดผลลบเสมอไปแต่อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเก่าไปสู่สิ่งใหม่ จากความเลวไปสู่ความดี ซึ่งตัวของความขัดแย้งเองอาจเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีก็ได้ เพราะความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ สืบเนื่องจากความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความขัดแย้งในตัวเอง จึงทำให้ความขัดแย้งนั้นกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาตนเอง เพื่อให้หลุดพ้นจากความขัดแย้งนั้น กรณีนี้เห็นได้จากเหตุผลของการออกบวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ที่ต้องการพ้นจากทุกข์จึงได้พัฒนาจิตของตัวเองเพื่อเลื่อนสถานะจากความเป็นมนุษย์ไปสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะสาเหตุสำคัญดำเนินมาจากความขัดแย้งภายในเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งเป็นสื่อหรือเป็นสะพานที่ทรงคุณค่าในการทำให้นมนุษย์ได้ทอดเดินไปสู่ภาวะไร้ความขัดแย้ง อันเป็นทางเดินทางที่เข้าใจความจริงว่าเส้นทางเดิมสามารถเติมเต็มความสุขให้แก่มนุษย์ได้ในระดับหนึ่ง แต่เส้นทางดังกล่าวก็เป็นเส้นทางที่ดีที่ทำให้นมนุษย์ได้พยายามที่จะรู้จักกับทางเลือกใหม่อันเป็นทางเลือกที่ปราศจากความขัดแย้ง หรือไร้ความขัดแย้งอย่างแท้จริง

ในทางพระพุทธศาสนา ผลที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งนั้น สะท้อนให้เห็นผลกระทบในเชิงบวกคือถึงแม้ว่าจะมีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเบื้องต้น แต่ผลที่เกิดขึ้นตามมานั้น ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่ โดยเฉพาะในประเด็นของการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ความขัดแย้งมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้นมนุษย์ต้องพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา พบว่า มนุษย์มีความแปลกแยกในตัวเอง หรือขัดแย้งในตัวเองเกี่ยวกับการสนองความต้องการของมนุษย์เอง ไม่ว่าจะเป็นความต้องการความสำเร็จในชีวิต ความต้องการการนับหน้าถือตา ความต้องการด้านความรัก และความต้องการด้านความปลอดภัย ความขัดแย้งในตัวเองดังกล่าวก็กลายเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้นมนุษย์สร้างแรงจูงใจใฝ่สำเร็จ เพื่อแสวงหาสิ่งต่างๆ มาสนองความต้องการของมนุษย์เองกล่าวคือ ทำให้เกิดการแข่งขัน ธรรมชาติของความขัดแย้งนั้นมักมีคู่ขัดแย้ง แม้จะเป็นการขัดแย้งในตัวเองก็ถือว่าตนเองนั้นหละ

เป็นคู่ขัดแย้งและทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพราะหากไม่สามารถพัฒนาตนเองให้สามารถแข่งขันกับคู่ขัดแย้งได้ก็จะสูญสลายไปในที่สุด คู่ขัดแย้งของฝ่ายหนึ่งจะเป็นแรงผลักดันกระตุ้นให้อีกฝ่ายหนึ่งมีการพัฒนาตนเอง ส่วนความขัดแย้งที่สะท้อนให้เห็นผลกระทบในเชิงลบนั้น ไม่ว่าจะเป็นการบาดหมาง การทะเลาะ การแก่งแย่ง และการวิวาท กล่าวคือ ผลเสียในเชิงจิตภาพ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสย้ำว่า กิเลสมาจากการทะเลาะวิวาทกัน เป็นต้น จากนั้นนี้จะเห็นว่าการขัดแย้งในแง่ของการทะเลาะวิวาทนั้น ได้ถูกเติมเชื้อด้วยกิเลสที่ซ่อนอยู่ภายในจิตมนุษย์หรือผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัสภายนอก ดุลยภาพภายในจิตนั้น ได้สูญสลายไปเพราะถูกปกคลุมด้วยอกุศลจิต และผลเสียในเชิงกายภาพหรือสังคมวิทยา สังคมสงฆ์ถือได้ว่าเป็นสังคมที่พระพุทธเจ้าทรงออกแบบ และสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นสังคมแห่งการรองรับการพัฒนาตนเอง หรือเป็นสังคมที่เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติตนเพื่อแสวงหาความจริงสูงสุด ฉะนั้น พระองค์ทรงให้ความสำคัญต่อคำว่าสงฆ์มากกว่าพระองค์ไม่จะเป็นการถวายเป็นสังฆทาน หรือพิธีกรรมที่ต้องให้ครบองค์สงฆ์ ดังนั้น หากใครก็ตามพยายามที่จะทำลายสงฆ์นั้น หรือก่อความวุ่นวายในสงฆ์พระองค์บัญญัติให้การกระทำในลักษณะดังกล่าวนี้ผิดทั้งวินัยและผิดธรรมด้วยด้วยเหตุที่พระองค์ทรงออกแบบให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งสมานฉันท์และเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมด้วย

2. ผลวิเคราะห์การจัดการปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาพบว่า ในการจัดการความขัดแย้งในสังคมมนุษย์ตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้น ก็จะต้องดำเนินไปใน 2 แนวทางที่สำคัญก็คือ (1) การจัดการความขัดแย้งภายใน (ตัวมนุษย์) และ (2) การจัดการความขัดแย้งภายนอก (สังคม) ในเรื่องความขัดแย้งทางสังคมหรือความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน พุทธศาสนาไม่ได้มีท่าทีนิ่งดูตาย หรือวางเฉยปล่อยให้เขารับกรรมกันไปเอง หากควรเข้าไปจัดการแก้ไขให้กลับคืนดี การช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้คนคืนดีกัน เป็นการกระทำที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญมาก เห็นได้จากวินัยของพระสงฆ์ ซึ่งมีข้อกำหนดหรือสิกขาบทมากมายเกี่ยวกับการระงับความขัดแย้ง(อหิกรณ)ในหมู่สงฆ์ ที่เรียกว่า “อหิกรณสมณะ” รวมทั้งกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยไว้ด้วยนอกจากนั้นพระจริยาของพระพุทธเจ้ายังเป็นแบบอย่างอันดีในเรื่องท่าทีของชาวพุทธต่อความขัดแย้งเมื่อยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ พระองค์ได้ทรงมีบทบาทเป็นผู้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งหลายครั้ง อาทิ การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และบุคคลที่ทำหน้าที่ในการเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางคือพระพุทธเจ้า ซึ่งเหตุการณ์ความขัดแย้งที่สำคัญที่พระองค์ทรงทำการเจรจาไกล่เกลี่ยมีทั้งหมด 3 เหตุการณ์ได้แก่ (1) ความขัดแย้งด้านพระวินัย ซึ่งเป็นกรณีศึกษาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของพระภิกษุเมืองโกสัมพี เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางพระวินัยที่ว่าด้วยการเหลือน้ำชำระเอาไว้ในกระบวย (2) ความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติในประเด็นที่เกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากรน้ำของชาวคากะและชาวโกลิยะ และ (3) ความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ในประเด็นการดูหมิ่นชาติพันธุ์ระหว่างเจ้าคากะกับพระเจ้าวิทูทกะ เป็นต้น ซึ่งการไกล่เกลี่ยแบบพุทธสันติวิธีจะเป็นลักษณะของการเจรจาแบบสุภาพ ผู้ไกล่เกลี่ยพร้อมเปิดใจรับฟังอีกฝ่ายหนึ่ง ด้วยกระบวนการของสานเสวนา เป็นไปด้วยความยุติธรรม ซึ่งมีวิธีการไกล่เกลี่ย ดังต่อไปนี้

1) ให้ความสำคัญกับคนหรือมิติทางด้านอารมณ์ บ่อยครั้งที่อารมณ์ของคู่กรณีทำให้ประเด็นปัญหาที่มีเพียงเล็กน้อยขยายวงกว้าง ผู้ไกล่เกลี่ยจึงต้องเริ่มต้นด้วยการจัดให้อารมณ์ความรู้สึกของทั้งคู่คลี่คลายลง การเจรจาเพื่อพิจารณาประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องจึงจะเกิดขึ้นได้

2) ช่วยจัดออกุศลมูลในใจคู่ขัดแย้ง ทั้งโลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นรากเหง้าของความขัดแย้งผู้ไกล่เกลี่ยควรช่วยประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่ายอย่างเหมาะสม มิใช่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ได้แต่เพียงฝ่ายเดียว รวมทั้งต้องช่วยให้คู่ขัดแย้งลดความโกรธเกลียดระหว่างกันลง จนสามารถเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

3) กระตุ้นให้คู่ขัดแย้งอุทิศ ได้สติและหันมาพิจารณาตนเอง เช่น กรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสให้กษัตริย์แคว้นโกลิยะและแคว้นศากยะที่ยกทัพมาเผชิญหน้ากัน พระองค์ได้ให้สติอุทิศคิดว่า ความเป็นกษัตริย์มีค่ามากกว่าน้ำที่แย่งกัน ต่างฝ่ายจึงตัดสินใจเลิกรบและยกทัพกลับ

4) ช่วยให้คู่ขัดแย้งหาคำตอบด้วยตนเอง ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ควรเป็นผู้กำหนดทางออกของปัญหา แต่ต้องเป็นเพียงผู้ช่วยให้คู่ขัดแย้งสามารถตกลงกันได้ด้วยดีโดยความยินยอมพร้อมใจของตนเอง ซึ่งอาจทำได้โดยการตั้งคำถามเปิด เพื่อกระตุ้นให้คู่ขัดแย้งช่วยกันหาทางออกหลากหลาย และนำมาพิจารณาร่วมกันจนได้ทางออกที่แท้จริงที่ทุกฝ่ายยอมรับได้

5) สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับคู่ขัดแย้ง ผู้ไกล่เกลี่ยจึงต้องเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างใดข้างหนึ่ง เพื่อให้คู่ขัดแย้งเกิดความไว้วางใจในตัวผู้ไกล่เกลี่ย และต้องทำให้คู่ขัดแย้งไว้วางใจซึ่งกันและกัน คือไว้วางใจว่าทั้ง 2 ฝ่ายจะสามารถหาทางออกร่วมกันได้ด้วยการเจรจา โดยไม่ใช้การเจรจาหรือการไกล่เกลี่ยเป็นข้ออ้างซื้อเวลา

6) คุณธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย เป็นสิ่งสำคัญมากในการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน กระบวนการไกล่เกลี่ยจึงต้องยึดมั่นในสัจจะ ส่วนตัวผู้ไกล่เกลี่ยต้องกระทำด้วยเมตตาขันติและใช้สติปัญญาเป็นตัวกำกับ

7) คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ต้องเป็นผู้มีสติมีความรู้ความสามารถและคุณธรรมที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับ มีทักษะในการสื่อสาร ติความ และควบคุมสถานการณ์ด้วยความอดทน อ่อนน้อมถ่อมตนมีความยุติธรรมและรักษาความสัมพันธ์ที่มีต่อคู่ขัดแย้งอย่างเท่าเทียมกัน

ส่วนการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางแห่งพระวินัย ในการจัดการความขัดแย้งตามที่ปรากฏในพระวินัยนั้น จะมุ่งเน้นไปที่อธิกรณ์สมณะ 7 ประการ อันเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ระงับอธิกรณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังฆมณฑลเพียงประการเดียว แต่ในปัจจุบันพบว่าหลักการดังกล่าวก็ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งในสังฆมณฑลด้วย สามารถสรุปวิธีการจัดการที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1) การไต่สวนหรือตามแนวทาง อุพพาหิกวิธี เป็นการตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อศึกษาวิเคราะห์สืบสวนสอบสวนข้อมูล หรือพยานต่างๆ จนครบถ้วนแล้ว จึงนำคดีกลับไปนำเสนอต่อสังฆสภาเพื่อให้สังฆมณฑลอีกครั้งหนึ่ง คณะกรรมการชุดนี้จะได้รับการแต่งตั้งโดยสังฆสภาให้ดำเนินการ ในกรณีที่สังฆสภามองว่า มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวนมาก จำเป็นต้องเรียกเอกสารและพยานจำนวนมาก อีกทั้งอาจจะเกิดความไม่สะดวกในการพิจารณาอธิกรณ์ในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ สังฆสภาจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุดย่อยขึ้นมา ในความเป็นจริงแล้ว คณะกรรมการไต่สวนแม้จะมีอำนาจในการตัดสินคดีแต่ตามที่ปรากฏในหลักฐานทางคัมภีร์พบว่า ได้มีการส่งอธิกรณ์ที่พิจารณาเสร็จแล้วกลับคืนไปยังสังฆสภาเพื่อให้ดำเนินการชี้ขาดในลำดับต่อไป

2) การประนีประนอมยอมความหรือตามแนวทางติณวัตถารกะ หมายถึง การกระทำหรือการระงับอธิกรณ์ประดุจการกลบเอาไว้ด้วยหญ้า หรือการระงับอธิกรณ์โดยการประนีประนอม หลักการนี้ ใช้จัดการความขัดแย้งในกรณีที่พระภิกษุคณะสงฆ์หมู่ใหญ่ หรือจำนวนมากต้องลหุภาบัติหรืออาบัติระดับเบา เช่น อาบัติทุกกฏหรือปาจิตติยเป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่เกี่ยวกับการบาดหมาง ทะเลาะ และวิวาทกันจนนำไปสู่ความรุนแรง พระสงฆ์สามารถใช้สังฆสภาเป็นเครื่องมือในการหาทางออกให้แก่ปัญหาดังกล่าว โดยการใช้วิธีการประนีประนอมข้อพิพาท ดังกล่าว เพราะมีฉะนั้น หากสงฆ์ในสังฆสภามุ่งเน้นที่จะโจท ใสร้าย หรือปรับอาบัติซึ่งกันและกันจากกรณีทะเลาะวิวาทดังกล่าวก็จะทำให้อุณหภูมิของความขัดแย้งได้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วจนทำให้สังฆมณฑลแตกกันในที่สุด ดังนั้นเพื่อป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นสังฆสภาสามารถใช้วิธีการนี้ ก็ได้

3) การลงมติเสียงข้างมากหรือตามแนวทางเยภยยสิกา สำหรับวิธีการลงมตินั้นพระพุทธเจ้าให้ใช้วิธีกระชับ การจับสลาก และโหวตแบบเปิดเผย หัวใจของคำว่าเสียงข้างมากตามนัยของพระพุทธเจ้าคือ คุณภาพสำคัญกว่าปริมาณ กล่าวคือ พระภิกษุจะมีจำนวนเท่าใดไม่สำคัญ แต่สิ่งสำคัญก็คือ ต้องมีธรรมวาทีภิกษุมากกว่า ซึ่งได้แก่ ภิกษุที่ประชุมสงฆ์ได้ช่วยกันกลั่นกรองบุคคลหลักการและขั้นตอนต่างๆ อย่างเที่ยงธรรมและชอบธรรม

หากที่มาของบุคคลชอบธรรม ผลของการลงมติกีย่อมชอบธรรมเช่นกัน เพราะหากการเป็นไปในลักษณะนี้ย่อมทำให้เกิดความเชื่อมั่นในแง่ของความชอบธรรม อันหมายถึง ความโปร่งใส ความบริสุทธิ์ความยุติธรรม และความเที่ยงธรรมเป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า ต้องมั่นใจว่า มีพระภิกษุธรรมวาทีคณะธรรมวาทีหรือสังฆธรรมวาทีมากกว่าเท่านั้นจึงจะทำได้ถ้าหากมีน้อยกว่า การจับฉลากในแต่ละครั้งย่อมถือว่าขาดความชอบธรรมประเด็นนี้จะเรียกว่าเสี่ยงข้างมากไม่ได้ซึ่งหากในกรณีที่ประชุมมีธรรมวาทีบุคคลมากกว่า ให้โหวตแบบเปิดเผยได้และหากธรรมวาทีมีน้อยกว่า ก็ให้ใช้วิธีการกระซิบบ หรือจับสลาก

4) กระบวนการทางศาล หรือ สังฆสภา ซึ่งจะเป็นจุดสุดท้าย หรือจุดสูงสุดที่รองรับปัญหา หรือแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ศาลสงฆ์จะสมมติพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการซักถามประเด็นต่างๆ จากโจทก์และจำเลย ซึ่งแนวทางนี้ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกับคำว่า อัยการ และท่านจะเป็นผู้เรียกเอกสาร ประจักษ์พยานของโจทก์และจำเลยมาซักถามต่อสังฆสภา เมื่อได้ข้อมูลต่างๆ เพียงพอต่อการตัดสินคดีแล้ว สังฆสภาก็จะดำเนินการพิจารณาตัดสิน ซึ่งผลการพิจารณาตัดสินนั้น ย่อมถือเป็นอันสิ้นสุดเช่นเดียวกันกับศาลฆราวาส

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ความขัดแย้งและการจัดการปัญหาความขัดแย้งเชิงพุทธ ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจ นำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา จากผลการวิจัยพบว่า ในทางพระพุทธศาสนาความขัดแย้งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันในสังคมระดับต่างๆ จากความขัดแย้งภายในจิตใจก็กลายเป็นความขัดแย้งภายนอกจิตใจ และมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งจะสะท้อนออกมาในพฤติกรรมต่างๆ เช่น ความขัดแย้งในลักษณะของความบาดหมางที่เกิดขึ้นภายในจิตใจหรือจิตเกิดความแปลกแยกภายในทำให้เกิดอารมณ์ต่างๆ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นตัวมนุษย์เองเป็นสำคัญ ดังนั้น เมื่อพิจารณาเรื่องความขัดแย้งพระพุทธศาสนาจะเน้นที่ตัวมนุษย์ และจุดเริ่มต้นหรือสาเหตุที่สำคัญก็คือตัวมนุษย์เองซึ่งเริ่มต้นจากสาเหตุภายในคือกิเลสของมนุษย์ ในพระพุทธศาสนาสาเหตุหลักใหญ่ๆ ของความขัดแย้งมี 2 กลุ่มตามหลักพระพุทธศาสนา คือ สาเหตุภายใน ได้แก่ “ปัจจัยธรรม” กล่าวคือ ตัณหา ทิฐิ และมานะ และสาเหตุภายนอก ได้แก่ ข้อเท็จจริง หรือข้อมูล ผลประโยชน์ หรือความต้องการความสัมพันธ์ และ ขาดทิพอัน ซึ่งที่จริงแล้วยังอาจจะกล่าวได้ว่า ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่สามารถเป็นสาเหตุให้เกิด ความขัดแย้งได้ไม่ว่าจะเป็น อกุศลมูลทั้ง 3 คือ ราคะ โทสะ โมหะ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ นักทฤษฎีตะวันตก คือ เวเบอร์ แมคเคียววาลี และโทมัส ฮอบส์ ที่อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ว่ามีความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้งซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติหรือการละเมิดล่วงเกินผู้อื่น (Randall Collins, 1974) นอกจากนี้ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทั่วไป จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดขึ้นอคติทั้ง 4 คือ ฉันทาคติโมหาคติโทสาคติและภยาคติ หมายถึง การเลือกปฏิบัติโดยใช้ความรู้สึกส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ไม่ว่าจะเป็นความชอบ ความลุ่มหลง ความโกรธ และความกลัว

ความขัดแย้งในพระพุทธศาสนามีอยู่ 5 รูปแบบ กล่าวคือ ความขัดแย้งภายในตน,ความขัดแย้ง ระหว่างบุคคล ความขัดแย้งด้านประโยชน์ความขัดแย้งเรื่องอำนาจ ความขัดแย้งด้านทิฐิ และความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้อง และแตกต่างจากแนวคิดและผลการ วิจัยอื่นๆ พอสมควร ดังเช่น ความขัดแย้งภายในตนและความขัดแย้งระหว่างบุคคล มาร์กซ์ ให้ความเห็นว่า มนุษย์ไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงวิถีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่ขัดต่อเจตจำนงของตนเอง ซึ่งหมายถึงการได้รับผลตอบแทนในเชิงวัตถุหรือผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ของกลไก เชิงผลประโยชน์ก่อให้เกิดโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งนำไปสู่โครงสร้างที่ใหญ่ขึ้นๆ ทั้งทางกฎหมายและการเมือง อันเป็นผลประโยชน์ของชีวิตและสังคม และก่อให้เกิดเงื่อนไขชีวิต ทั้งทางสังคม การเมืองและปัญญา ซึ่งบ่งชี้ว่า วิถีคิดของมนุษย์ไม่ใช่ตัวกำหนดการดำรงอยู่ ของมนุษย์แต่การดำรงอยู่ทางสังคมต่างหากที่เป็นตัวกำหนดวิถีของมนุษย์ (Marx, Karl, 1859) ในขณะที่เรปปาพอร์ท (Rappaport) (กฤษณ์

ค้าขาย, 2548) แบ่งประเภทความขัดแย้ง โดยนำเอาบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นเกณฑ์ ได้ 5 ประเภทคือ ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อพบทางเลือกหลายๆ ทางและต้องเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเห็นไม่สอดคล้องกัน ความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกกลุ่มไม่ทำตามข้อตกลงของกลุ่มความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหรือทีม เกิดเมื่อแต่ละทีมมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน และต้องขึ้นอยู่กับกันและกันในการทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมาย นั้น และความขัดแย้งระหว่างองค์การ เกิดขึ้นจากระบบการแข่งขันเสรีและการแข่งขันกันนำไปสู่ความขัดแย้ง และผลการวิจัยของ กษิรา เทียนส่องใจ (2550) ที่ระบุว่า ความขัดแย้งแบ่งตามปัจจัยภายนอกมี 5 ประการ คือ (1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (3) ความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพ (4) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง และ (5) ความขัดแย้งด้านคุณค่า

2. ผลการวิเคราะห์การจัดการปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา พบว่า การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญมาก ในเรื่องความขัดแย้งทางสังคมหรือความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน พุทธศาสนาไม่ได้มีท่าทีนิ่งดูตาย หรือวางเฉยปล่อยให้ผู้คนคืบคลานไปเอง หากควรเข้าไปจัดการแก้ไขให้กลับคืนดี การช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้คนคืนดีกัน เป็นการกระทำที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญ วิธีเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามความหมายทั่วไปนั้น ทำให้พบการใช้ปฏิบัติการเพื่อเข้าไปจัดการความขัดแย้งในรูปแบบเดียวเท่านั้นคือการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และบุคคลที่ทำหน้าที่ในการเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางคือพระพุทธเจ้า สอดคล้องกับแนวคิดของ พระไพศาล วิสาโล (อ้างใน อรปริยา วสุมหัตต์, 2553) ที่เห็นว่า การไกล่เกลี่ยแบบพุทธสันติวิธีจะเป็นลักษณะของการเจรจาแบบสุภาพ ผู้ไกล่เกลี่ยพร้อมเปิดใจรับฟังอีกฝ่ายหนึ่ง ด้วยกระบวนการของสานเสวนา เป็นไปด้วยความยุติธรรม มีวิธีคือ (1) ให้ความสำคัญกับคนหรือมิติทางด้านอารมณ์ (2) ช่วยขจัดอคติคลุมเครือในใจคู่ขัดแย้ง ทั้งโลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นรากเหง้าของความขัดแย้ง (3) กระตุ้นให้คู่ขัดแย้งฉุกละตุล ได้สติและหันมาพิจารณาตนเอง (4) ช่วยให้คู่ขัดแย้งหาคำตอบด้วยตนเอง (5) สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับคู่ขัดแย้ง (6) คุณธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย เป็นสิ่งสำคัญมากในการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน (7) คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ย ต้องเป็นผู้มีสติมีความรู้ความสามารถและคุณธรรมที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับ

วิธีตามแนวทางแห่งพระวินัย เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดตั้งต้องทำ เรื่องที่สงฆ์จะต้องดำเนินการเรียกว่า อธิกรณ์ ซึ่งเป็นการเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย การโจทก์กล่าวหากันด้วยอาบัติ การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ การแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ และกิจธุระต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องกระทำ ในกรณีของพระธรรมวินัยหรือเฉพาะส่วนของพระวินัยของคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงวางหลักในการจัดการปัญหาความขัดแย้งของคณะสงฆ์ไว้ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้สังคมสงฆ์มีแต่ความสงบสุขและก่อให้เกิดการศึกษาและพัฒนาตนเอง เรียกว่า อธิกรณ์สมณะ 7 โดยมุ่งเน้นในเรื่องของการรักษาหลักพระธรรมวินัยให้มั่นคง สอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2547) ที่เห็นว่า ในการจัดการความขัดแย้งตามที่ปรากฏในพระวินัยนั้น จะมุ่งเน้นไปที่อธิกรณ์สมณะ 7 ประการ อันเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ระงับอธิกรณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์เพียงประการเดียว แต่ในปัจจุบันพบว่าหลักการดังกล่าวก็ได้นำมาประยุกต์ใช้ในจัดการความขัดแย้งในสังคมฆราวาสด้วย ท่านได้สรุปวิธีการจัดการที่น่าสนใจคือ (1) การไต่สวนหรือตามแนวทาง อุพพาหิกวิธี เป็นการตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อศึกษาวิเคราะห์สืบสวน สอบสวนข้อมูล หรือพยานต่างๆ จนครบถ้วนแล้ว จึงนำคดีกลับไปนำเสนอต่อสังฆสภาเพื่อให้สงฆ์ลงมติอีกครั้งหนึ่ง (2) การประนีประนอมยอมความหรือตามแนวทางติณัตถการกะ หลักการนี้ ใช้จัดการความขัดแย้งในกรณีที่พระภิกษุคณะสงฆ์หมู่ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการบาดหมาง ทะเลาะ และวิวาทกันจนนำไปสู่ความรุนแรง พระสงฆ์สามารถใช้สังฆสภาเป็นเครื่องมือในการหาทางออกให้แก่ปัญหาดังกล่าว (3) การลงมติเสียงข้างมากหรือตามแนวทางเยภยยสิกา สำหรับวิธีการลงมตินั้น พระพุทธเจ้าให้ใช้วิธีกระชับ การจับสลาก และโหวตแบบเปิดเผย หัวใจของคำว่าเสียงข้างมากตามนัยของพระพุทธเจ้าคือ คุณภาพสำคัญกว่า

ปริมาณ กล่าวคือ พระภิกษุจะมีจำนวนเท่าใดไม่สำคัญ แต่สิ่งสำคัญก็คือ ต้องมีธรรมวาทีภิกษุมากกว่า และ (4) กระบวนการทางศาล หรือ สังฆสภา ซึ่งจะเป็นจุดสุดท้าย หรือจุดสูงสุดที่รองรับปัญหา หรือแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การจัดการปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา พบว่า การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญมาก ในเรื่องความขัดแย้งทางสังคมหรือความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน พุทธศาสนาไม่ได้มีท่าทีนิ่งดูดาย หรือวางเฉยปล่อยให้ผู้รับกรรมกันไปเอง หากควรเข้าไปจัดการแก้ไขให้กลับคืนดี การช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้คนคืนดีกัน เป็นการกระทำที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญ วิธีเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามความหมายทั่วไปนั้น ทำให้พบการใช้ปฏิบัติการเพื่อเข้าไปจัดการความขัดแย้งในรูปแบบเดียวเท่านั้นคือการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และบุคคลที่ทำหน้าที่ในการเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางคือพระพุทธเจ้า

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันทั้งระดับชุมชน ระดับประเทศ หรือระดับโลก ล้วนมีรากเหง้ามาจากกิเลส ตัณหา มานะ ทิฐิและทิฐิทั้งนั้น ซึ่งตรงกับสาเหตุที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาที่มาจากจิตใจเป็นสำคัญ ได้แก่ อกุศลมูล 3 ประการ คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง และปัญจจรรณ 3 ประการ คือ ตัณหา มานะ ทิฐินั่นเอง อันเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจตนเองก่อนที่จะส่งผลถึงคนอื่น หากคนในแต่ละสังคมไม่มีทิฐิมานะ ถือตนว่าดีกว่าคนอื่น ไม่มีความโลภอยากได้ที่ไม่เสมอภาคกับคนอื่น ปัญหาความขัดแย้งก็ไม่เกิด เพราะความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นภายในจิตใจของมนุษย์นั่นเอง ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งจึงควรแก้ไขที่ต้นเหตุอย่างแท้จริง คือแก้ไขที่จิตใจของคนจึงจะเป็นการถอนรากถอนโคนความขัดแย้งอย่างเด็ดขาด ส่วนปัญหาความขัดแย้งภายนอกเป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้นเอง トラบใดที่คนไม่หมดความโลภ ยังมีความถือตัว เอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่ แม้จะอยู่ในสังคมใดก็มีความขัดแย้งอยู่แน่นอน

1.2 ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางสำคัญอีกแนวทางหนึ่งในการจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ 1) ความเข้าใจที่ถูกต้อง 2) ความคิดที่ถูกต้อง 3) การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง 4) การแสดงท่าทีที่ถูกต้อง 5) ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง 6) ความเพียรพยายามที่ถูกต้อง 7) การมีสติที่ถูกต้อง และ 8) ความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนในแง่มุมที่แตกต่าง จึงขอเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในประเด็นอื่น ดังนี้

- 2.1 ศึกษาความขัดแย้งและการจัดการปัญหาความขัดแย้งของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล
- 2.2 ศึกษาแบบการจัดการปัญหาความขัดแย้งของบทบาทพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน
- 2.3 ศึกษาวิเคราะห์วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กษิรา เทียนส่องใจ. (2550). การศึกษาวิเคราะห์ห่อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน. (พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- จันทนา แสนสุข. (2559). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ: ทริปปับ กรู๊ป.

- ชลากร เทียนส่องใจ. (2553). การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ: หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง. (พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระครูอุดม ญาณภักดิ์. (2555). การศึกษาพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อลัทธิครุฑทั้ง 6. (พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้งโปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2548). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2550). สร้างสันติด้วยมือเรา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี (ศพล) มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมหากิตติธเนศ อานนโท (พงษ์กุลภัสสร). (2557). การประยุกต์หลักการมีส่วนร่วมเชิงพุทธในการจัดการความขัดแย้งของชุมชนวัดนอยนางหงส์ จังหวัดสิงห์บุรี. (พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาศิวะเสน ญาณเมธี. (2561). รูปแบบการบริหารจัดการความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา : วิเคราะห์จากพระไตรปิฎก. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม).
- พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส. (2547). รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่. (พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- มนตรี คงเตี้ย. (2557). กระบวนการจัดการความขัดแย้งตามหลักสาราณียธรรม: กรณีศึกษาประชาชนนุกรุกที่ดินสาธารณะชุมชนชะแมบพัฒนาอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แมคคอลแนล. (2538). ศาสตร์และศิลป์แห่งการระงับความขัดแย้ง: คู่มือสำหรับชาวพุทธผู้ใฝ่สันติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- อรปรียา วสุมนันต์. (2553). พุทธวิธีการจัดการความขัดแย้งในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล. (พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- Collins, R. (1974). Reassessments of sociological history: The empirical validity of the conflict tradition. *Theory and Society*, 1, 147-178.
- Marx, K. (1859). Preface to a Contribution to the Critique of Political Economy. *The Marx-Engels Reader*, 2, 3-6.

The Service of Buayai Municipality, Buayai District, Nakhornratchasima Province

Pismai Sevatanapong^{1*}

¹Buayai Municipality, Buayai District, Nakhornratchasima Province, Thailand

*Corresponding author. E-mail: waew.835@gmail.com

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the services provided by the Bua Yai Municipality 2) to compare the level of education to the services provided by the municipality. Classified by educational level and occupation, and 3) to recommend services of Bua Yai Municipality, Bua Yai District, Nakhon Ratchasima Province. This study is quantitative research. The sample consisted of 358 people living in the Bua Yai Municipality and being heads of families, using a simple random sampling method of probability sampling. Research tools include questionnaires, data analysis using statistics, frequency, percentage, mean, and standard deviation and one-way analysis of variance statistics. The results of the study found that: 1) Services provided by Bua Yai Municipality, Bua Yai District, Nakhon Ratchasima Province. Overall, it is at a moderate level. 2) The results of comparing the satisfaction of citizens classified by personal factors found that people with different educational levels and people with different occupations have services provided by Bua Yai Municipality, no different. 3) Suggestions for the services of the Bua Yai Municipality in all 7 areas are as follows: (1) In the infrastructure aspect, parking problems should be solved in an orderly manner to reduce traffic problems. (2) Social, religious, cultural and customary aspects, there should be concrete promotion of traditions and propagation of religion, not just during important festivals. (3) Economic aspect, there should be fair allocation of space for selling agricultural products. (4) Public health and environment, there should be Testing for contaminants in food to ensure safety (5) Social welfare Professional groups in the community should be encouraged to be self-reliant. (6) Education, Sports and Recreation, there should be non-school learning resources that the general public can access. And (7) Management, the public should be allowed to come participate more in monitoring the management of the executive team.

Keywords: Providing Services, People, Bua Yai Municipality

การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

พิศมัย ศรีวัฒนพงศ์^{1*}

¹เทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: waew.835@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับการศึกษาต่อการให้บริการของเทศบาลเมือง จำแนกตามระดับการศึกษาและอาชีพ และ 3) เพื่อเสนอแนะการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบัวใหญ่ ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 358 คน โดยใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็นโดยการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการศึกษาพบว่า 1) การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลแล้วพบว่า บุคคลที่มีระดับการศึกษาต่างกันและบุคคลที่มีอาชีพต่างกัน มีการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ ไม่แตกต่างกัน 3) ข้อเสนอแนะการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ ทั้ง 7 ด้าน มีดังนี้ คือ (1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ควรแก้ไขปัญหาการจราจรให้เป็นระเบียบเพื่อลดปัญหาการจราจร (2) ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี ควรให้มีการส่งเสริมประเพณีและเผยแผ่ศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมไม่ใช่เฉพาะช่วงเทศกาลวันสำคัญ (3) ด้านเศรษฐกิจ ควรให้มีการจัดสรรพื้นที่ในการขายสินค้าทางการเกษตรอย่างเป็นธรรม (4) ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ควรให้มีการตรวจสอบปนเปื้อนในอาหารเพื่อความเชื่อมั่นทางความปลอดภัย (5) ด้านสวัสดิการสังคม ควรส่งเสริมกลุ่มอาชีพในชุมชนให้พึ่งตนเองได้ (6) ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ ควรให้มีแหล่งเรียนรู้ที่ไม่ใช่โรงเรียนที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ และ (7) ด้านการบริหารจัดการ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานของคณะผู้บริหารมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การให้บริการ, ประชาชน, เทศบาลเมืองบัวใหญ่

บทนำ

เทศบาลเมืองบัวใหญ่ ตั้งอยู่ในเขต ตำบลบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นสุขาภิบาลตำบลบัวใหญ่ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ได้มี พระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลตำบลบัวใหญ่และเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2547 ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนแปลงฐานะจากเทศบาลตำบลเป็นเทศบาลเมืองบัวใหญ่ มีขนาดพื้นที่ทั้งสิ้น 10.626 ตารางกิโลเมตร พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเทศบาลแต่ละประเภทไว้ในมาตรา 50 มาตรา 53 และมาตรา 56 มีหน้าที่ให้บริการประชาชน ตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้ประชาชนได้รับการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน ได้กำหนดการให้บริการประชาชน ตามนโยบายของผู้บริหารที่แถลงในสภาเทศบาลก่อนเข้ารับหน้าที่ รวมทั้งหมด 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน 2) นโยบายด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี 3) นโยบายด้านเศรษฐกิจ 4) นโยบายด้านสาธารณสุข 5) นโยบายด้านสวัสดิการสังคม 6) นโยบายด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ 7) นโยบายด้านการบริหารจัดการ (เทศบาลเมืองบัวใหญ่, 2564)

ปัจจุบันเทศบาลเมืองบัวใหญ่ประสบปัญหาในการให้บริการประชาชนด้านโครงสร้างพื้นฐาน เกี่ยวกับ ถนน ท่อระบายน้ำ ไฟฟ้าสาธารณะไม่เพียงพอ ปัญหาด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี ขาดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมถูกทำลายและระบบนิเวศไม่สมดุล ปัญหาด้านสาธารณสุขและ สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความรู้ทางด้านสาธารณสุขให้คนในชุมชนเข้าใจอย่างถูกต้อง ปัญหายาเสพติดและการบำบัดน้ำเสีย ปัญหาด้านสวัสดิการสังคม ประชาชนผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสขาดการดูแลจากรัฐ ปัญหาด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ ขาดแหล่งเรียนรู้ที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ ปัญหาด้านการบริหารจัดการ การปฏิบัติงานไม่โปร่งใส ประชาชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในการบริหารงานของเทศบาล (เทศบาลเมืองบัวใหญ่, 2564)

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นบุคลากรของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาโดยละเอียดในการให้บริการในด้านต่างๆ ของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการให้บริการของเทศบาลในด้านต่างๆ รวมทั้งเพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการให้บริการ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อเปรียบเทียบการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษาและอาชีพ
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 5,273 คน (เทศบาลเมืองบัวใหญ่, 2564)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว และสามารถตอบแบบสอบถามได้ ถ้าหัวหน้าครอบครัวไม่อยู่ก็สอบถามผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป จำนวน 358 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ ตารางเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan อ้างใน ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, 2553) และใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยการสุ่มแบบง่าย ตามระดับการศึกษาและอาชีพ

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำแนกเป็น ระดับการศึกษา/ อาชีพ

อาชีพ	ประชากร				กลุ่มตัวอย่าง			
	ประถมศึกษา	ปวช.	ปริญญา บัตร	รวม	ประถมศึกษา	ปวช.	ปริญญา บัตร	รวม
1. รับราชการ	-	252	1,431	1,683	-	17	97	114
2. เกษตรกร	713	1,006	391	2,110	49	68	26	143
3. อื่นๆ	77	61	1,342	1,480	5	5	91	101
รวม	790	1,319	3,164	5,273	54	90	214	358

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา แบ่งเป็น 2 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน 2 ข้อ ประกอบด้วย ระดับการศึกษาและอาชีพ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วน ประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีการของ ลิเคิร์ท (Likert) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) มี 5 ระดับ คือ

5	หมายถึง	มีการให้บริการในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	มีการให้บริการในระดับมาก
3	หมายถึง	มีการให้บริการในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	มีการให้บริการในระดับน้อย
1	หมายถึง	มีการให้บริการในระดับน้อยที่สุด

3. การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ จัดทำแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดำเนินการดังต่อไปนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาวางโครงสร้างแบบสอบถาม โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและตามกรอบแนวคิดของการวิจัย

2. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า (+) โดยมีข้อคำถาม จำนวน 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) เกี่ยวกับระดับการศึกษา และอาชีพ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 แบบปลายเปิด เป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 7 ด้าน ตามกรอบแนวคิดของ (รัตนากุล 2550)

3. สร้างแบบสอบถาม นำเสนอกรรมการที่ปรึกษาการศึกษาวิจัย เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง หรือความสอดคล้องเชิงทฤษฎีโครงสร้าง เชิงเนื้อหา เพื่อให้คำชี้แนะว่าถูกต้องสมบูรณ์มากน้อยแค่ไหน

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงหรือความสอดคล้องทางโครงสร้างเชิงเนื้อหาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและประเมินค่า IOC (Index of item Objective Congruence) ได้ค่า IOC 0.50 ขึ้นไป โดยประเมินตามเกณฑ์ ดังนี้

- 1 หมายถึง เห็นด้วย
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ
- 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วย

5. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์กำหนดให้เป็นฉบับสมบูรณ์

6. นำเครื่องมือที่แก้ไขสมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try – Out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จากเทศบาลบัวลาย อำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา จำนวนไม่น้อยกว่า 30 ฉบับ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อิเลฟา ของครอนบาค (Cronbrah)

1) อำนาจจำแนกตามวิธีการของเพียร์สัน (Pearson) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย ด้วยการเปรียบเทียบคะแนนรายข้อถึงคะแนนรวม (Item total correlation) ได้ค่าระหว่าง 0.67 ถึง 1.00

2) หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสอบถามทั้งฉบับด้วยวิธีการของครอนบาค (Cronbrah) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่า (Alpha coefficient)

3) นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดให้เป็นฉบับที่สมบูรณ์

4) นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น เพื่อขอความร่วมมือไปยังประธานชุมชนในเขตเทศบาลเมือง บัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา เพื่ออนุญาตให้เก็บข้อมูล

2. ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง คือประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ตามที่กำหนด

3. รับแบบสอบถามกลับมาด้วยตนเอง ทำการตรวจสอบความถูกต้อง และความครบถ้วนสมบูรณ์แล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการศึกษาและอาชีพโดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Standard Deviation (S.D) นำไปแปลผลโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ค่าเฉลี่ย 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545.) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการให้บริการในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการให้บริการในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการให้บริการในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการให้บริการในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 0.01 – 1.50 หมายถึง มีการให้บริการในระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษาและ โดยทดสอบหาค่าแปรปรวน F-test แบบ One way ANOVA

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ปวช.- อนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ 48.00 และมีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 51.10

การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลสูงสุด คือด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ ถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง และด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุดคือ ด้านการบริหารจัดการ ถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏผลดังนี้

1) ด้านโครงสร้างพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลสูงสุดคือ สัญญาณไฟและเครื่องหมายจราจร อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ถนนภายในเขตเทศบาลมีเพียงพอและสภาพดีอยู่ในระดับมาก และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุดคือ ระบบผลิตน้ำประปามีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับปานกลาง

2) ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณีอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลสูงสุดคือส่งเสริม อนุรักษ์ วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลางรองลงมาคือ มีชุมชนเข้มแข็ง เช่น กลุ่มอาชีพ ตำรวจชุมชน และ อปพร. อยู่ในระดับปานกลาง และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุดคือ เรื่อง เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง

3) ด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลสูงสุด คือ การจัดเกษตรทฤษฎีใหม่ในระดับชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ การจับจ่ายในตลาดปลอดสารพิษของเทศบาล อยู่ในระดับปานกลาง และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุดคือ ปลุกต้นไม้โตเร็วในเขตชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง

4) ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลสูงสุด คือ มีการให้อาหารเพื่อป้องกันโรคติดต่อ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ การป้องกันและระงับโรคติดต่อเช่นโรคไข้เลือดออก อยู่ในระดับปานกลางและข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุด คือ สนับสนุนให้ประชาชนมีสุขภาพดีโดยการออกกำลังกาย อยู่ในระดับปานกลาง

5) ด้านสวัสดิการและสังคมอยู่ในระดับปานกลาง อยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลสูงสุดคือ มอบเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและผู้พิการ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ สนับสนุนจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุและผู้พิการอยู่ในระดับปานกลาง และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุด คือ จัดหาที่อยู่อาศัยให้ผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาส อยู่ในระดับปานกลาง

6) ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการนันทนาการ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลสูงสุด คือ ปรับภูมิทัศน์บริเวณรอบสระใหญ่ เพื่อเป็นสถานพักผ่อน และออกกำลังกาย อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ จัดให้มีศูนย์เด็กเล็กในโรงเรียนในเขตเทศบาล อยู่ในระดับปานกลาง และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุด คือ จัดฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นให้แก่ประชาชน อยู่ในระดับปานกลาง

7) ด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลสูงสุดคือ ความสะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง ของการให้บริการอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ความเคร่งครัดในการปฏิบัติงานตามกฎหมายระเบียบของทางราชการอยู่ในระดับปานกลาง และข้อที่มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุดคือ ผู้บริหารมีการปรับปรุงการบริหารงานของเทศบาลอย่างต่อเนื่องและทันต่อเหตุการณ์ อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษาและอาชีพ

ผลการเปรียบเทียบการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวมไม่แตกต่างกันทาง เมื่อพิจารณาเป็นรายแนวทาง พบว่า ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ด้านสวัสดิการสังคม ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ และด้านการบริหารจัดการ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการให้บริการไม่แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายแนวทาง พบว่า ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ด้านสวัสดิการสังคม ด้านการศึกษาการกีฬาและนันทนาการ และด้านการบริหารจัดการ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

จากการวิจัยพบแนวทางและข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย แนวทางการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกเป็นรายแนวทาง พบว่า

1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เรียงลำดับจำนวนข้อเสนอแนะจากมากไปน้อย คือ ต้องการให้เทศบาลเมืองบัวใหญ่แก้ไขปัญหาการจราจรให้เป็นระเบียบเพื่อลดปัญหาการจราจร ต้องการให้ทางเทศบาลเมืองบัวใหญ่ดูแลเรื่องอนามัยในตลาดเพื่อให้เป็นตลาดสดที่ถูกสุขลักษณะ และต้องการให้ดูแลเรื่องถนนรอบเขตเทศบาลเมืองบัวใหญ่ให้สะดวกในการสัญจรเพราะมีถนนบางเส้นยังไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขให้พร้อมใช้งาน

2) ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี เรียงลำดับจำนวนข้อเสนอแนะจากมากไปน้อย คือต้องการให้มีการส่งเสริมประเพณี และเผยแผ่ศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมไม่ใช่ทำเฉพาะช่วงเทศกาลวันสำคัญ และต้องการให้ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา และเป็นสถานที่เรียนรู้ทางศาสนาอย่างแท้จริง

3) ด้านเศรษฐกิจเรียงลำดับจำนวนข้อเสนอแนะจากมากไปน้อย คือ ต้องการให้มีการจัดสรรพื้นที่ในการขายสินค้าทางการเกษตรอย่างเป็นธรรม ต้องการให้ทางเทศบาลดูแลเรื่องการรับซื้อสินค้าทางการเกษตรในราคาที่เป็นธรรมจากพ่อค้าคนกลาง และดูแลเรื่องราคาปุ๋ยในตลาดบัวใหญ่และอยากให้ทางเทศบาลเมืองบัวใหญ่ส่งเสริมเรื่องการขายสินค้า ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

4) ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เรียงลำดับจำนวนข้อเสนอแนะจากมากไปน้อย คือ ต้องการให้มีการตรวจสอบแป้นในอาหารเพื่อความเชื่อมั่นทางความปลอดภัย ต้องการให้ดูแลเรื่องปัญหาขยะ และให้ความสำคัญในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ และต้องการให้เพิ่มการรณรงค์ส่งเสริมเรื่องตลาดสดปลอดภัยจากเชื้อโรค

5) ด้านสวัสดิการสังคม เรียงลำดับจำนวนข้อเสนอแนะจากมากไปน้อย คือ ต้องการให้เพิ่มการส่งเสริมกลุ่มอาชีพในชุมชนให้พึ่งตนเองได้ ต้องการให้มีการส่งเสริมหรือเพิ่มช่องทางช่วยเหลือให้กับผู้ด้อยโอกาส และอยากให้ตรวจสอบอย่างเข้มงวดเรื่องสถานบันเทิง

6) ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ เรียงลำดับจำนวนข้อเสนอแนะจากมากไปน้อย คือ ต้องการให้มีแหล่งเรียนรู้ที่ไม่ใช่โรงเรียนที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ ต้องการให้มีสถานที่พักผ่อน ออกกำลังกาย เพื่อให้ประชาชนใช้เป็นที่พักผ่อนคลาย และต้องการให้ดูแลเรื่องร้านอาหาร และร้านอาหารอินเทอร์เน็ตต่างๆ

7) ด้านการบริหารจัดการ เรียงลำดับจำนวนข้อเสนอแนะจากมากไปน้อย คือ ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานของคณะผู้บริหารต้องการให้เพิ่มช่องทางในการเสนอข้อคิดเห็นในการบริหารจัดการและต้องการให้มีการตรวจสอบเรื่องระเบียบวินัยของข้าราชการ

อภิปรายผล

จากการศึกษาการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ผู้ศึกษาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาล คือด้านโครงสร้างพื้นฐาน รองลงมาคือด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ และด้านที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุดคือ ด้านการบริหารจัดการ ผลการศึกษานี้ น่าจะมาจากการที่ในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ข้อคำถามที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลสูงสุดคือ สัญญาณไฟและเครื่องหมายจราจร มีผลมาจาก การจราจรบนท้องถนนในเขตเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมาไม่มีปัญหาในเรื่องสัญญาณไฟและเครื่องหมายจราจร ผู้ใช้รถในเขตเทศบาลเมืองบัวใหญ่ปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเคร่งครัด รองลงมาคือด้านด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ ข้อคำถามที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีความคิดเห็นต่อการให้บริการสูงสุดคือ ปรับภูมิทัศน์บริเวณรอบสระใหญ่ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อน และออกกำลังกาย มีผลมาจากทางเทศบาลเมืองบัวใหญ่ใช้สถานที่แห่งนี้เป็นที่จัดงานประเพณีต่างๆ ซึ่งทำให้ประชาชนสะดวกในการมาร่วมงาน และในด้านที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุด อยู่ในด้านการบริหารจัดการ ข้อที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีความคิดเห็นต่อการให้บริการของเทศบาลต่ำสุดคือ ผู้บริหารมีการปรับปรุงการบริหารงานของเทศบาลอย่างต่อเนื่องและทันต่อเหตุการณ์ ส่วนนี้เองเนื่องจากว่าประชาชนอยากเห็นการพัฒนาในด้านการบริหารที่ทันเหตุการณ์ และอยากให้การบริหารโครงการต่างๆ เป็นโครงการที่ต่อเนื่องกัน ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนคณะผู้บริหารก็อยากให้คณะผู้บริหารชุดใหม่ดำเนินการโครงการที่ยังดำเนินการไม่เสร็จสิ้นให้ดำเนินการต่อ และให้ความสำคัญในการบริหารงานโครงการเดิมให้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ ฌานพ มณีพราว (2562) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลตำบลเจริญศิลป์ อำเภोजेริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร ด้านการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน เครื่องจักรกล งานส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม ศิลปะ/กีฬาและงานระบบสารสนเทศและประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อการให้บริการแก่ประชาชนและแนวทางการพัฒนาการให้บริการของเทศบาลตำบลเจริญศิลป์ วิธีการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) และภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกประกอบกัน โดยผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของเทศบาลตำบลเจริญศิลป์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.78) ร้อยละ 95.6 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความพึงพอใจต่อการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานเครื่องจักรกลสูงที่สุดมี (ค่าเฉลี่ย 4.70) อยู่ในระดับที่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.00 และมีความ

พึงพอใจต่ำที่สุดต่องานระบบสารสนเทศและประชาสัมพันธ์ (ค่าเฉลี่ย 4.02) คิดเป็น ร้อยละ 80.40 และมีความพึงพอใจในเรื่องของประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่เพียงพอต่อการให้บริการ (ค่าเฉลี่ย 4.23) คิดเป็นร้อยละ 80.60 และมีความพึงพอใจจำนวนเจ้าหน้าที่เพียงพอต่อการให้บริการ มีค่าเฉลี่ย 4.02 คิดเป็นร้อยละ 80.40 นั้นเอง

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา จากผลการศึกษาที่สรุปว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีแนวทางการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา นครราชสีมา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายแนวทาง พบว่า ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ด้านสวัสดิการสังคม ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ และด้านการบริหารจัดการ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีแนวทางการให้บริการไม่แตกต่างกัน ผลการศึกษานี้ไม่เป็นจริงตามสมมุติฐานการวิจัยที่ 1 ที่ว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมาไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ (2564) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของฝ่ายทะเบียนที่ว่าการอำเภอมืองจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการ ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของฝ่ายทะเบียนที่ว่าการอำเภอมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในด้านสมานัตตตา ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในด้านปิยวาจา เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลแล้ว พบว่า บุคคลที่มีเพศและระดับการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิเคราะห์เปรียบเทียบการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอาชีพ ผลการศึกษาที่สรุปว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพต่างกัน มีการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายแนวทาง พบว่า ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ด้านสวัสดิการสังคม ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ และด้านการบริหารจัดการ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพต่างกันมีแนวทางการดำเนินงานไม่แตกต่างกัน ผลการศึกษานี้ไม่เป็นจริงตามสมมุติฐานการวิจัยที่ 2 ที่ว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมาแตกต่างกัน สอดคล้องกับ บาสซี่ (Bassy, 2020) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแรงจูงใจการสำรวจการทำงาน และการวิเคราะห์ปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ทักษะ ลักษณะเฉพาะของงาน ความสำคัญของงาน อิสระในการทำงาน ผลตอบรับ สิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย ในการทำงาน และค่าชดเชย คือปัจจัยที่สำคัญของแรงจูงใจของพนักงาน และปัจจัยส่วนบุคคล ไม่มีผลต่อความแตกต่างของแรงจูงใจ ยกเว้นปัจจัยส่วนบุคคลด้านประสบการณ์ทำงาน

ข้อเสนอแนะการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ ทั้ง 7 ด้าน มีดังนี้คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ควรแก้ไขปัญหการจราจรให้เป็นระเบียบเพื่อลดปัญหาการจราจร ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี ควรให้มีการส่งเสริมประเพณีและเผยแผ่ศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมไม่ใช่ทำเฉพาะช่วงเทศกาลวันสำคัญ ด้านเศรษฐกิจ ควรให้มีการจัดสรรพื้นที่ในการขายสินค้าทางการเกษตรอย่างเป็นธรรม ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ควรให้มีการตรวจสอบปนเปื้อนในอาหารเพื่อความเชื่อมั่นทางความปลอดภัย ด้านสวัสดิการสังคม ควรส่งเสริมกลุ่มอาชีพในชุมชนให้พึ่งตนเองได้ ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ ควรให้มีแหล่งเรียนรู้ที่ไม่ใช่โรงเรียนที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ ด้านการบริหารจัดการควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานของคณะผู้บริหารมากยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ ที่มีการให้บริการสูงสุด คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน รองลงมา คือ ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ ด้านที่มีระดับการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ที่มีการให้บริการต่ำสุด คือ ด้านการบริหารจัดการ

เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลแล้ว พบว่า บุคคลที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ ไม่แตกต่างกันและบุคคลที่มีอาชีพต่างกัน มีการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ ทั้ง 7 ด้าน มีดังนี้คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ควรแก้ไขปัญหาการจราจรให้เป็นระเบียบเพื่อลดปัญหาการจราจร ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี ควรให้มีการส่งเสริมประเพณีและเผยแผ่ศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมไม่ใช่ทำเฉพาะช่วงเทศกาลวันสำคัญ ด้านเศรษฐกิจ ควรให้มีการจัดสรรพื้นที่ในการขายสินค้าทางการเกษตรอย่างเป็นธรรม ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ควรให้มีการตรวจสอบปนเปื้อนในอาหารเพื่อความเชื่อมั่นทางความปลอดภัย ด้านสวัสดิการสังคม ควรส่งเสริมกลุ่มอาชีพในชุมชนให้พึ่งตนเองได้ ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ ควรให้มีแหล่งเรียนรู้ที่ไม่ใช่โรงเรียนที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ ด้านการบริหารจัดการควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานของคณะผู้บริหารมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1.1 ด้านโครงสร้างพื้นฐานแบบสอบถามที่ว่าระบบผลิตน้ำประปามีประสิทธิภาพ มีข้อเสนอแนะการส่งเสริมคือ ทางเทศบาลควรจัดให้มีระบบน้ำประปาที่สะอาดโดยเน้นถึงความปลอดภัยในการอุปโภคและบริโภค

1.2 ด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรมและจารีตประเพณี แบบสอบถามที่ว่า เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแนวทางการส่งเสริมคือ ควรส่งเสริมให้คนในพื้นที่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง และควรส่งเสริมให้วัยรุ่นได้เข้าใจศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างถูกต้อง และควรจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทุกคนสามารถเข้ามาศึกษาได้อย่างทั่วถึง

1.3 ด้านเศรษฐกิจ แบบสอบถามที่ว่า ปลุกดันไม่โตเร็วในเขตชุมชน มีแนวทางการส่งเสริมคือ เนื่องจากว่าเทศบาลเมืองบัวใหญ่กำลังพัฒนาเข้าสู่สังคมเมือง อันเนื่องมาจากระบบเศรษฐกิจและการขยายตัวของชุมชน มีโรงงานอุตสาหกรรม มีการค้าขายในระบบที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งกำลังทำให้สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเทศบาลเมืองบัวใหญ่กำลังจะถูกทำลายเนื่องจากการสร้างตึกแถวมากมาย ดังนั้น จึงอยากให้มีการส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้ทดแทน เพื่อสร้างระบบนิเวศให้สมดุล

1.4 ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม แบบสอบถามที่ว่า สนับสนุนให้ประชาชนมีสุขภาพดีโดยการออกกำลังกาย มีแนวทางการส่งเสริมคือ สืบเนื่องมาสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ต้องรีบเร่งทำให้สุขภาพของประชาชนเริ่มมีปัญหา ทางเทศบาลควรส่งเสริมความรู้ทางด้านสาธารณสุขให้คนในชุมชนเข้าใจอย่างถูกวิธี เพื่อลดปัญหาด้านสาธารณสุข และในด้านสิ่งแวดล้อมควรจัดหาสถานที่ให้คนในชุมชนได้ใช้เป็นสถานที่พักผ่อน ได้ออกกำลังกาย เพื่อให้คนในสังคมผ่อนคลายจากสภาพปัญหา และความวุ่นวายของสังคมในปัจจุบัน

1.5 ด้านสวัสดิการและสังคม แบบสอบถามที่ว่า จัดหาที่อยู่อาศัยให้ผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาส มีแนวทางการส่งเสริมคือ ทางเทศบาลควรจัดหาที่อยู่อาศัยให้ผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสได้อยู่อาศัย โดยมีการเก็บค่าเช่าที่พิกัดในราคาที่ถูกเหมาะสมกับรายได้ของบุคคลเหล่านั้น เพื่อนำเงินที่ได้จากการเก็บค่าเช่าไว้เป็นกองทุนสำหรับผู้อยู่อาศัยต่อไป

1.6 ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการ แบบสอบถามที่ว่า จัดฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นให้แก่ประชาชน มีแนวทางการส่งเสริมคือ การจัดฝึกอบรมอาชีพในระยะสั้นจะช่วยให้ประชาชนมีความรู้ทางด้านอาชีพเพิ่ม และควรมีการส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเมื่อประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ปัญหาทางด้านสังคมก็จะลดน้อยลง

1.7 ด้านการบริหารจัดการ แบบสอบถามที่ว่า ผู้บริหารมีการปรับปรุงการบริหารงานของเทศบาลอย่างต่อเนื่องและทันต่อเหตุการณ์ มีแนวทางการส่งเสริมคือ ในการบริหารงานจะต้องนำหลักการต่างๆมาปรับใช้ให้เหมาะสมในแต่ละสถานที่ ควรส่งเสริมให้ทั้งผู้บริหารและพนักงานได้เพิ่มทักษะในการปฏิบัติงานในแต่ละสายงาน ควรมีนโยบายในการให้ทุกคนมีส่วนร่วม มีส่วนออกความคิดเห็นในการบริหารงาน ตามแต่ความเหมาะสม เพื่อเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้ทุกคนรักและห่วงแหน อยากเห็นองค์กรพัฒนาไปในทางที่ดี

2. แนวทางในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการให้บริการในเขตอำเภอบัวใหญ่ และในจังหวัดนครราชสีมาด้วย

2.2 ควรศึกษาการให้บริการจำแนกตามสถานภาพอื่นๆ เช่น ระดับการปฏิบัติงาน, รายได้ เป็นต้น

2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็น หรือความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อแนวทางพัฒนาการให้บริการของเทศบาลเมืองบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ตามมาประกอบกับการวิจัยในครั้งนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

เทศบาลเมืองบัวใหญ่. (2564). คำแถลงนโยบาย. นครราชสีมา: สมบูรณ์การพิมพ์.

เทศบาลเมืองบัวใหญ่. (2564). สำนักทะเบียนท้องถิ่น สถิติประชากร. สืบค้นจาก

<https://www.buayaicity.go.th/th/home>.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2549). การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ SPSS. กรุงเทพฯ: จีทีไอเชอร์พริ้น.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). วิธีการสถิติสำหรับการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุวีริสาส์น.

มานพ มณีพราว. (2562). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลนครเชียงใหม่. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

รัตนา กลัดกลีบ. (2560). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินงานของเทศบาลตำบลบ้านสร้าง อำเภอ บางประอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์. (2564). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามสังคหวัตถุ 4 ของฝ่ายทะเบียน ที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์. (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

Buddhist Ethics in The Cūḷadhammasamādhāna Sutta

Katreeya Saengsai^{1*}

¹Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand

*Corresponding author. E-mail: ben_lowz@hotmail.com

ABSTRACT

The purpose of this article is to present the principles of Buddhist ethics that appear in the Chuladhamma Samadana Sutta. The results of the study found that Buddhist ethics is a subject that deals with the principles of good behavior in Buddhism. Basic Buddhist ethics include the five precepts and the five principles. Mid-level Buddhist ethics include the 38 auspicious precepts, the 8 precepts, and the 10 meritorious actions so that everyone can practice training and refine themselves to have higher morality and high levels Buddhist ethics, namely the Eightfold Path, is an ethics for developing oneself as a noble person. and criteria for judging the goodness of Buddhist ethics Become the main principle in life Chuladhamma Samadana Sutta originates from the time when the Lord Buddha gave a lecture to monks at Savatthi. The style of the Sutta is a rhetorical style of asking and answering. And there are metaphors involved. The content of the sutta describes four kinds of human practice: (1) having an opinion (view) on present happiness (kāma) and being stuck in all sensual objects. It will result in suffering in all situations. Because lust is the cause There will be suffering in one's own destiny. (2) The practice of holding on to hardship. Torture yourself in the present (3) Practice by a person who has normal lust, anger, and delusion, has some joy and some sorrow, and practices pure and complete chastity, will be reborn in the heavenly world, and (4) That person's practice. Secluded from sensual desires and all evil qualities. and attained the First Jhana where there is thought, thought, joy, and happiness arising from solitude. There is a state of mind that is one. There is only joy and happiness that arises from concentration, attaining the Third Jhana, attaining the Fourth Jhana. after death will be born in the heavenly world, an analysis of the principles of Buddhist ethics that appear in the Chuladhamma Samadana Sutta. The Buddha encouraged one to practice oneself. By quitting sex or becoming a monk to practice approaching the truth in life and the possibility of samsara. and to extinguish samsara and training the mind to be confident and believe in following in order to reach the attainment of various dharmas.

Keywords: Buddhist Ethics, Chuladhamma Samadana Sutta, Buddhism

รับบทความ: 19 มกราคม 2566; แก้ไขบทความ: 25 เมษายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 25 มิถุนายน 2566

Received 19 January 2023; Revised 25 April 2023; Accepted 25 June 2023

หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในจุฬามมสมาทานสูตร

แคทรียา แสงใส^{1*}

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: ben_lowz@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในจุฬามมสมาทานสูตร ผลการศึกษาพบว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยหลักการประพฤติความดีในทางพุทธศาสนา พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น ได้แก่ เบญจศีลและเบญจธรรม พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง ได้แก่ มงคล 38 ศีล 8 และกุศลกรรม 10 เพื่อให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติอบรมขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น และพุทธจริยศาสตร์ระดับสูง ได้แก่ มรรค 8 เป็นจริยธรรมเพื่อพัฒนาตนเป็นอริยบุคคล และเกณฑ์การตัดสินความดีของพุทธจริยศาสตร์ มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จุฬามมสมาทานสูตรมีความเป็นมาจากการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโปรดภิกษุ ณ กรุงสาวัตถี ลักษณะของพระสูตรเป็นลักษณะการบรรยายแบบโวหารถามเอง-ตอบเอง และมีอุปมาอุปไมยประกอบ เนื้อหาของสูตรกล่าวถึงการปฏิบัติของบุคคล 4 อย่าง ได้แก่ (1) การมีความเห็น(ทิฐิ) ความสุขในปัจจุบัน(กาม) และติดอยู่ในกามทั้งหลาย ย่อมส่งผลถึงความเดือดร้อนในทุกคติ เพราะกามเป็นเหตุ ย่อมมีทุกข์ในวิบากของตน (2) การปฏิบัติแบบยึดถือเอาความลำบาก ทรมานตนเองในปัจจุบัน ย่อมส่งผลถึงทุกข์เป็นวิบากในอนาคต (3) การปฏิบัติโดยบุคคลผู้มีราคะ โทสะ โมหะ กล้าเป็นปกติ มีโสมนัสบ้าง โทมนัสบ้าง แล้วประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ย่อมไปเกิดเป็นสุคติในโลกสวรรค์ และ (4) การปฏิบัติของบุคคลนั้นส่งผลออกจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย และบรรลุปฐมณที่มีวิตก วิจารณ์ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ มีภาวะจิตที่เป็นหนึ่งผุดขึ้น มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ บรรลุตติยฌาน บรรลุจตุตถฌานอยู่ หลังจากตายไปแล้ว ย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในจุฬามมสมาทานสูตร พระพุทธองค์ทรงสนับสนุนให้ปฏิบัติตน ด้วยการออกจากกามหรือออกบวช เพื่อปฏิบัติเข้าหาความจริงในชีวิตและความเป็นไปในสังสารวัฏ และเพื่อดับซึ่งสังสารวัฏ และการฝึกจิตให้ตั้งมั่น และเชื่อมั่นในการปฏิบัติตามเพื่อให้เข้าถึงการบรรลุธรรมต่างๆ

คำสำคัญ: พุทธจริยศาสตร์, จุฬามมสมาทานสูตร, พระพุทธศาสนา

© 2023 BRJ: Bodhisatva Review Journal

บทนำ

พระพุทธศาสนา ถือเป็นศาสนาที่สูงส่งด้วยหลักธรรม กล่าวคือ ผู้ใดปฏิบัติธรรมผู้นั้นย่อมมีความสุข ส่วนจะมีความสุขระดับใดนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของแต่ละบุคคล ดังนั้น การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงเป็นการศึกษาเพื่อถึงความหลุดพ้น หมายความว่าเริ่มต้นด้วยการศึกษาปริยัติให้รู้หลักการสำคัญจนเข้าใจแล้วจึงลงมือปฏิบัติ คือ ทดลองปฏิบัติตามทฤษฎีที่เรียนมา และการปฏิบัตินี้จะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงแบบรู้แจ้งแทงตลอด จนสามารถเข้าถึงความหลุดพ้น คือ พระนิพพาน เรียกว่า รู้แล้วละและปล่อยวาง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงมิใช่ไว้เพื่อศึกษาหรือตอบสนองความต้องการเพียงเพื่ออยากรู้เท่านั้น แต่เป็นการศึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้มีชีวิตที่ดีมีสุขแบบครองเรือนไปจนถึงสุขแบบพ้นจากเรือนและโลกจึงสอดคล้องกับแนวคิดจริยศาสตร์อย่างลงตัว เพราะ จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าแนวความคิดทางอุดมคติของชีวิตหรือความดีของชีวิต (Supreme good) เพื่อจะขึ้นให้ถึงความจริงอันสูงสุด จริยศาสตร์จึงเป็นปรัชญาที่ว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิต เป็นหลักเกณฑ์การตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์ว่าอย่างไรหนุกไม่หนุก ดี ไม่ดี ควร ไม่ควร และนำมาพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพคุณค่าทางศีลธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540) ปราชญ์สมัยใหม่ได้ค้นหาลึก จริยศาสตร์ที่ปรากฏใน

พระไตรปิฎกโดยอาศัยกรอบแนวความคิดแบบแนวตะวันตกเป็นการค้นคว้าเทียบเคียง เพื่อปรับประยุกต์กับ ทฤษฎีแนวพุทธในสังคมปัจจุบันให้สำเร็จเป็นรูปธรรม ซึ่งจัดว่าเป็นการบูรณาการทางแนวความคิดการประพจน์ ปฏิบัติของคนทั้งหลายนั้น อาจมีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ตามสถานะของตนเอง หรือตามหลักคำสอนของบุคคล นั้นที่ได้รับมาประพจน์ปฏิบัติ แต่ในการปฏิบัติที่ย่อมขึ้นอยู่กับความเข้าใจในส่วนของความเป็นอยู่ในปัจจุบันหรือ อนาคตที่จะส่งผลจากการปฏิบัติไปแล้ว เพราะเมื่อปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามหลักของความจริงในชีวิต ก็จะทำให้ เกิดผลเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งที่อยู่ในภพปัจจุบันและผลในอนาคตต่อไป

ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีหลักธรรมที่จะรับมาปฏิบัติตามโดยมีเหตุผลตามความเป็นจริงที่ปรากฏใน พระสูตรต้นตอปิฎก ว่า จูฬัมมสมาทานสูตรซึ่งเป็นพระสูตรที่กล่าวด้วยการสมาทานธรรมทั้ง 4 อย่าง คือ 1. การ สมาทานธรรมที่มีสุขในปัจจุบัน แต่มีทุกข์เป็นผลในอนาคต 2. การสมาทานธรรมที่มีทุกข์ในปัจจุบันและมีทุกข์เป็น ผลในอนาคต 3. การสมาทานธรรมที่มีทุกข์ในปัจจุบันแต่มีสุขเป็นผลในอนาคต 4. การสมาทานธรรมที่มีสุขใน ปัจจุบันแต่มีสุขเป็นผลในอนาคต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/144)

โดยพระสูตรนี้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องของการรับเอาธรรมมาปฏิบัติทั้ง 4 อย่าง ที่เกี่ยวกับของความเป็นอยู่ใน บุคคลที่อยู่ในโลก เพราะใจความสำคัญนั้นจะเน้นเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ถูกต้องหรือปฏิบัติตามความเป็นจริง จะเห็น ได้จากการการปฏิบัตินั้นจะแยกแยะข้อปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติในแต่ละข้อนั้นจะมีผลในปัจจุบันต่างกัน และมีผลใน อนาคตต่างกัน เช่น การปฏิบัติสุขในปัจจุบันแต่มีทุกข์เป็นผลในอนาคต เพราะในปัจจุบันนั้นยึดเอาความสุขใน ปัจจุบัน โดยยึดหลักปฏิบัติแบบมัวสุมหลงกามคุณทั้งหลายในโลก จะเห็นได้ว่าความสุขนั้นเกิดเฉพาะการเสพทาง กายเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงจิตใจที่ติดกิเลสที่ข้องในใจ ย่อมมีผลในอนาคตคือ เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย (พระ ธรรมกิตติวงศ์, 2551) คือ ความเสื่อมหรือความหายนะ เป็นต้น ย่อมเป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง ในทาง พระพุทธศาสนาถือว่า เป็นการปฏิบัติแบบหย่อนยานหรือกามสุขัลลิกานุโยคคือ การประกอบตนให้พัวพัน หมกมุ่นอยู่ในกามสุข ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่มีที่สิ้นสุดต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดตลอด กาล (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553)

ในจูฬัมมสมาทานสูตรนี้ ยังกล่าวถึงหลักการทางจริยศาสตร์ที่สามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนิน ชีวิตให้ถูกต้องตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ การสมาทานธรรมที่มีทุกข์ในปัจจุบันแต่มีสุขเป็นผลใน อนาคต และการสมาทานธรรมที่มีสุขในปัจจุบันแต่มีสุขเป็นผลในอนาคต เพราะจะเข้าหลักในส่วนของทางสาย กลาง คือหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ การปฏิบัติทางสายกลาง ไม่หย่อนเกินไปและไม่ตึงเกินไป ในพระไตรปิฎกยัง กล่าวอีกว่า หลักทางสายกลาง คือ มรรคมีองค์ 8 หรือทางอันประเสริฐมีองค์แปดประการ หมายถึง ธรรมอันเป็น เครื่องประกอบของธรรมที่เป็นเหตุแห่งการฆ่ากิเลสและเข้าถึงพระนิพพาน ได้แก่ องค์มรรค 8 โดยเฉพาะๆ (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2528) มรรค 8 ประการนี้ คือธรรมชาติที่เป็นผู้เดินทางไปสู่พระนิพพาน (พระครู สังวรสมาธิวัตร (ประเดิม โภมโล), 2522) ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในจูฬัมม สมาทานสูตร ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

หลักพุทธจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักในการดำเนินชีวิตตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา จริยศาสตร์มีความสัมพันธ์ อย่างใกล้ชิดกับญาณวิทยา นั่นก็คือความสมบูรณ์ทางจริยะและความรู้มีความจำเป็นต่อกันและกัน ในอัครคณูญ สูตร แสดงว่า ในหมู่เทวดาและมนุษย์ ผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้ (วิชา) และความประพฤติ (จรณะ) เป็นผู้ประเสริฐ สุด (วิชาจรณสมปนโน โส เสฏโฐ เทวมานุเส) ดังนั้นทั้งความสมบูรณ์ทางจริยะและความรู้จึงเป็นสองด้านของ ความสมบูรณ์ที่แยกกันไม่ได้

นอกจากนั้น จริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนายังสัมพันธ์กับปรัชญาสังคม (Social Philosophy) ด้วย นั่น ก็คือการพยายามตอบปัญหาที่ว่าเราควรทำอะไร ปัญหานี้เป็นทั้งเรื่องส่วนบุคคลและเรื่องของสังคม คำตอบ

สำหรับปัญหานี้ก็เกี่ยวโยงไปถึงปัญหาที่ว่า เป้าหมายของชีวิตควรจะเป็นอย่างไรหรือว่าเป็นอะไร และปัญหาที่ว่า เพื่อแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น เพื่อการรู้แจ้งตนเองและเพื่อบรรลุถึงความดีสูงสุด เราจะต้องปฏิบัติอย่างไร นี่เป็นปัญหาส่วนบุคคล แต่ก็มีปัญหาเกี่ยวกับสังคมด้วย นั่นก็คือเราควรทำอะไรเพื่อความดีของสังคมหรือเพื่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติ แต่ปัญหาทั้งสองนี้ คือปัญหาส่วนบุคคลกับส่วนสังคมก็เกี่ยวข้องกัน

1. พื้นฐานความดีในหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเบื้องต้น คือ เบญจศีล หรือศีล 5

ความประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ รักษากาย วาจา และใจให้เรียบร้อยการรักษากายกตริระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความมีระเบียบและเบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม คือคุณธรรม 5, ธรรมอันดีงามห้าอย่าง, คุณธรรมห้าประการ คู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ ได้แก่ ความเมตตาและกรุณา (ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ความเจริญและความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์) คู่กับศีลข้อที่ 1 (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2551)

สัมมาอาชีวะ (การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริตหรือการเว้นมิจฉ้อโกง อันได้แก่ การเลี้ยงชีพไม่ชอบ คือ การแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่มีชอบ คือการโกงหรือหลอกลวงเว้นการประจบสอพลอ การบีบบังคับขู่เข็ญและการต่อลาภด้วยลาภหรือก็คือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร) คู่กับศีลข้อที่ 2 กามสังวร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 :24/176/216-221) (ความสังวรในกาม, ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูปเสียงกลิ่นรสและสัมผัส) คู่กับศีลข้อที่ 3 สัจจะ (ความซื่อตรง ความจริงใจ พูดจริง ทำจริง มีความซื่อตรง มีความตั้งใจอย่างมุ่งมั่นในสิ่งที่ตนปรารถนาสะสมความดีอย่างพิเศษเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างสูงสุด) คู่กับศีลข้อที่ 4 สติสัมปชัญญะ (ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สีกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรรทำะวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท) คู่กับศีลข้อที่ 4 สติสัมปชัญญะ (ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สีกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรรทำ ะวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท) คู่กับศีลข้อที่ 5 บุคคลจะเชื่อหรือยึดถือปฏิบัติตามก็เป็นเรื่องของความสมัครใจนักจริยศาสตร์จึงเปรียบเทียบสถานูปนิกผู้ออกแบบความประพฤติของมนุษย์ ส่วนศาสนาเปรียบเทียบนิเวศหรือนายช่างที่นำเอาแบบแปลนผลงานของสถาปนิกไปก่อสร้างอาคาร ดังนั้นจริยศาสตร์จึงมีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมความประพฤติของมนุษย์ทั้งโลก ส่วนศาสนาศีลธรรมมีความหมายแคบกว่าเจาะจงแคบลงไปคือ นำเอาพุทธจริยศาสตร์ที่สังคมเห็นชอบด้วยไปใช้บังคับให้ปฏิบัติตามในลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ทำให้เกิดคุณธรรมตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงขั้นสูงสุดทำให้เกิดมงคลชีวิต 38 ประการ

2. พื้นฐานความดีระดับกลางหลักมงคล 38 ประการ

พื้นฐานความดีระดับกลางหลักมงคล 38 ประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 25/6/3-8) ที่ปรากฏในจริยศาสตร์ การปฏิบัติตามหลักมงคลชีวิต เป็นเหตุนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้า เพราะผู้ปฏิบัติตามหลักมงคลชีวิต จะเป็นผู้ที่หลีกเลี่ยงเหตุแห่งความเสื่อมทั้งหลาย และทำความดีทั้งทางกาย วาจา ใจ ทั้งระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง ทำให้เกิดสติปัญญา อันเป็นเครื่องทำลายอุปสรรคชีวิต และบาปต่างๆ จึงส่งผลเป็นความเจริญก้าวหน้า ทั้งชาตินี้ ชาติหน้า และชาติต่อไป จนถึงขั้นบรรลุสูงสุด ดับกิเลสได้มงคลชีวิตจึงเป็นเหตุแห่งความเจริญก้าวหน้า 3 ระดับดังนี้

มงคลระดับต้น การสร้างพฤติกรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่แสดงออกมาโดยภาพรวม คือการบูชาผู้ควรบูชา อยู่ในประเทศอันสมควร เคยทำบุญไว้ในชาติก่อน มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ ไม่อาฆาตที่จะทำความดี รู้จักการพึ่งพาอาศัยกันและไม่ละโมภอยากได้ของผู้อื่น คนทุกคนย่อมมีคุณค่าในตัวเอง มีความสามัคคีรู้จักการให้อภัยและให้ออกาสผู้อื่น รู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซื่อสัตย์ ไม่แย่งของผู้อื่น รู้จักหน้าที่ของตน รู้จักการอดออม มีความจริงใจรักมั่นในสัญญา การรู้จักทำความดีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น มีมารยาทที่ดี ไม่มีอะไรที่จะยับยั้งการเกิดแก่เจ็บตายซึ่งเป็นสัจธรรมของชีวิต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 :25/6/3)

มงคลระดับกลาง มงคลระดับกลางเป็นมงคลปฏิบัติเพื่อยกระดับความเจริญก้าวหน้าในชีวิตของผู้ที่ยึดถือตามหลักชีวิตอันมนุษย์พึงแสวงหาในการดำเนินชีวิตรู้จักตั้งตนไว้ชอบ เป็นผู้ศึกษารู้อริยธรรม การเป็นผู้สวดรับฟังมาก มีระเบียบวินัยดี รู้จักพูดจาเป็นสุภาพ รักษารักษา การงานไม่อาภูล การงานไม่มีโทษ สงเคราะห์ญาติ ไม่ดื่มน้ำเมา เป็นคนมีความเคารพ อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคนอ่านหนังสือง่าย ไม่ประมาทในธรรม พึงธรรมตามกาล มีความอดทน สนทนธรรมตามกาล ได้เห็นสมณะ ทั้งหมดนี้เป็นหลักธรรมที่ทำให้เข้าถึงความสุขความเจริญก้าวหน้า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 :5/121)

มงคลระดับสูง การปฏิบัติตนในระดับสูงคือประพฤติธรรมสันโดษ สร้างตบะ สร้างความเพียร ประพฤติพรหมจรรย์ เห็นความจริงคืออริยสัจ 4 การทำพระนิพพาน จิตไม่หวั่นไหว ไม่เศร้าโศก ปราศจากอริสัจกิเลส จิตเข้าสู่ความเกษม ปราศจากอกุศลมูลทั้งปวง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 :25/6/8)มงคลทั้ง 3 ระดับเป็นหลักจริยธรรมสำหรับการดำรงชีวิตเพื่อให้ชีวิตประสบความสำเร็จก้าวหน้า ซึ่งมงคลด้านต่างๆในมงคล 38 ประการได้แก่ เรื่อง ทาน ศีล ความกตัญญู ความมีวินัย เรื่องการปฏิบัติหน้าที่ระหว่างบุคคลต่างๆ ที่ดำเนินไปด้วยความถูกต้อง จัดว่าเป็นหลักจริยธรรมที่จำเป็นและสำคัญมากที่ทำให้ผู้ปฏิบัติจะได้มีกำลังในการปฏิบัติตามมงคลชีวิตจากระดับต้นจนถึงระดับสูง

3. ความดีระดับสูง

ความดีระดับสูง หมายถึง การพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ไตรสิกขา จึงจัดอยู่ใน มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิต ได้แก่ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 อย่าง คือ อธิสัสสิกขา สิกขา คือ การฝึกฝนศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพ ให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล อธิจิตตสิกขา สิกขา คือการฝึกฝนศึกษาด้านสมาธิ หรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ที่ อธิปัญญาสิกขา สิกขา คือการฝึกฝนศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไป ให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 20/8-9/51-52)

ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือ กระบวนการพัฒนา 3 ด้านคือ ศีล เป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม สมาธิเป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำการใดๆ ปัญญา เป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน ไตรสิกขาคือเป็นกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการบุคคลย่อมกระทำทางกาย วาจา และใจ การกระทำที่ปราศจากเจตนาไม่จัดว่าเป็นการกระทำดีหรือชั่วแต่อย่างใดการกระทำที่ดีนั้นคือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีที่ประกอบด้วยกุศลมูลหรือรากเหง้าแห่งความดีเพราะว่าคุณธรรม คือ คุณสมบัติของคนดี เช่น ความกล้าหาญความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ซึ่งฝังรากลึกภายในจิตใจจนเป็นลักษณะนิสัย ได้แก่ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลงผิด จากธรรมนองครองธรรม กันต่อไป ตามแนวพุทธจริยศาสตร์นั้น ให้ถือเจตนาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ การกระทำใด ดี หรือชั่ว ถูก หรือผิด เพราะการกระทำทั้งหมดของมนุษย์มีเจตนาเป็นตัวคอยบ่งชี้ เพราะฉะนั้นเจตนาจึงเป็นตัวแท้ของกรรม"บุคคลคิดแล้วจึงกระทำ กรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/8-9/51-52)

พระพุทธศาสนาถือว่า การกระทำที่ถูกต้องและผิคนั้นจะต้องเป็นการ กระทำที่เป็นไปอย่างเสรี แต่เป็นเสรีภาพที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับกฎของเหตุผล ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา มีเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การกระทำที่ถูกแตกต่างจากการกระทำที่ผิด นั่นคือแรงจูงใจและความตั้งใจหรือเจตนาที่บุคคลมีต่อการกระทำนั้นๆ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/8-9/51-52) ในข้อความข้างต้นที่กล่าวมาความดีและความชั่วในพุทธปรัชญาเถรวาทคือการประพฤติที่ประกอบไปด้วยศีลธรรมและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้มนุษย์ในสังคมได้ประพฤติปฏิบัติชอบและทำตนให้เป็นคนดีโดยยึดหลักศีลธรรมทางศาสนาเป็นกรอบ

ในการปฏิบัติ พุทธจริยศาสตร์คือหลักการประพฤติปฏิบัติร่วมกันของมนุษย์ในสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ ตัวเราเอง และผู้อื่น

ความดีและความชั่วในปรัชญาเถรวาท ความดีและความชั่วในที่นี้ หมายความว่า การไม่เบียดเบียนตัวเอง และไม่เบียดเบียนคนอื่น หรือสิ่งอื่นที่อยู่รอบตัวเรา ถ้าจะให้อธิบาย ที่ว่าไม่เบียดตัวเองก็คือการทำใจให้สดใส เบิกบาน มีความสุข อิงตามหลักพุทธศาสนา คิดดี พูดดี ทำดี ส่วนการไม่เบียดเบียนคนอื่น ก็คือ คำพูดและการกระทำของเราต้องไม่ไปกระทบหรือทำร้ายคนอื่น หรือให้กระทบน้อยที่สุด นอกจากนั้นยังสามารถเป็นที่พึ่งพาให้เค้าได้อยู่อย่างเป็นสุข เรียกว่าง่าย ๆ ก็คือ "อยู่ให้ตัวเองมีความสุขในขณะที่เดียวกันก็ช่วยคนอื่นด้วย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้หมายของคำว่า ไว้อย่างชัดเจนว่า "คุณธรรม" หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ ความดีงาม สภาพที่เกื้อกูลกันส่วนคำว่า "จริยธรรม" หมายถึง หลักความประพฤติ หลักในการดำเนินชีวิต หรือความประพฤติอันประเสริฐ หรือการดำเนินชีวิตอันประเสริฐความดีและความชั่วจึงอยู่ในพื้นฐานหลักพุทธธรรมเหล่านี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

สรุปได้ว่า พุทธจริยศาสตร์ คือ วิชาที่ว่าด้วยหลักการประพฤติความดีในทางพุทธศาสนา หลักพุทธจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นประกอบไปด้วย ความรู้เกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐานคือการนำเอาหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับต้น ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม 5 ประการ และทศ 6 พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง เพื่อให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติอบรมขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น หลักธรรม คือ ศีล 8 หรือ อัฐศีล กุศลกรรมบถ 10 และ พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง เป็นจริยธรรมเพื่อพัฒนาตนเป็นอริยบุคคลหลักธรรม คือ มรรค 8 เกณฑ์การตัดสินความดีของพุทธจริยศาสตร์ ใช้เกณฑ์ตามหลักอภิปไตย 3 มาเป็นการดำเนินชีวิต เป็นกระจกเงาคอยส่องดูถึงพฤติกรรมว่า การกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร

จุฬารัมมสมาทานสูตร

1. ภาคอุเทศ

รูปแบบของจุฬารัมมสมาทานนั้น พระสูตรนี้จัดอยู่ในประเภท ปริชาตยสยะ รูปแบบนั้นเป็นการบรรยายโวหารแบบถามเอง – ตอบเอง และมีอุปมาอุปไมยประกอบ ใจความสำคัญ การสมาทานธรรม 4 แบบ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

- 1) การสมาทานธรรมที่มีสุขในปัจจุบัน แต่มีทุกข์เป็นผลในอนาคต
- 2) การสมาทานธรรมที่มีทุกข์ในปัจจุบันและมีทุกข์เป็นผลในอนาคต
- 3) การสมาทานธรรมที่มีทุกข์ในปัจจุบันแต่มีสุขเป็นผลในอนาคต
- 4) การสมาทานธรรมที่มีสุขในปัจจุบันแต่มีสุขเป็นผลในอนาคต

ในภาคอุเทศนี้ ถือเป็นใจความสำคัญของพระสูตร โดยแยกแยะในแต่ละข้อหรือประเด็นจากการสมาทานหรือรับเอามาปฏิบัติ 4 แบบ พร้อมทั้งแต่ละแบบนั้นมีผลเป็นอย่างไรในอนาคต

2. ภาคนิเทศ

แบบที่ 1 การปฏิบัติของพวกสมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติตามลัทธิที่ถือว่า "โทษในกามไม่มี" จึงบำรุงบำเรอตนด้วยกามกับปริพาชกาสาว ๆ ไม่สนใจหลักธรรมคำสอนให้ละกามเพราะเห็นภัยของกาม พวกนี้หลังจากตายไปแล้ว ไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

แบบที่ 2 การปฏิบัติของพวกอเจลล (นักบวชเปลือย) ผู้ถือวัตรต่างๆ เช่น ไม่ไปรับอาหารที่เขาเชิญให้ไปรับ ไม่หยุดรับอาหารที่เขาขอให้หยุดรับ ไม่รับอาหารที่เขาแบ่งให้ ไม่รับอาหารที่ทำเจาจง พวกนี้จึงมีความเป็นอยู่ที่ทรามานมีทุกข์มาก หลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

แบบที่ 3 การปฏิบัติของบุคคลบางคนผู้มีระคะจัดโดยปกติ จึงได้รับทุกข์โทมนัสอันเกิดจากราคะจัดนั้นเนื่องๆ บุคคลบางคนผู้มีโทสะจัดเป็นปกติจึงได้รับทุกข์โทมนัสอันเกิดจากโทสะจัดเนื่องๆ บุคคลบางคนผู้มีโมหะ

จัดเป็นปกติจึงได้รับทุกข์โทมนัสอันเกิดจากโมหะจัดเนื่องๆ บุคคลดังกล่าวนี้ ถูกโทมนัสครอบงำประพฤติพรหมจรรย์ทั้งๆ ที่ร้องให้น้ำตานองหน้า (เช่น ศิษย์ที่ถูกอาจารย์บังคับ หรือทำโทษให้ปฏิบัติธรรม) จึงประพฤติพรหมจรรย์จนบริสุทธิ์บริบูรณ์หลังจากตายแล้ว เขาไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

แบบที่ 4 การปฏิบัติของบุคคลบางคนผู้ไม่มีราคะจัดโดยปกติ ผู้ไม่มีโทสะจัดปกติ ผู้ไม่มีโมหะโดยปกติ จึงไม่ได้รับทุกข์โทมนัสอันเกิดจากกิเลสเหล่านี้เนื่องๆ บุคคลดังกล่าว สังกตจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน ตามลำดับ หลังจากตายแล้ว เขาไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปได้ว่า เนื้อหาของจุฬธัมมสมาทานสูตร เป็นการสมาทานธรรม คือ การรับเอามาปฏิบัติตามที่ตนนั้นนับถือหรือยึดถือ ซึ่งหมายถึงคติที่ยึดกันมาปฏิบัติ ส่วนที่มาของจุฬธัมมสมาทานสูตรนั้น พระพุทธเจ้าได้แสดงแก่ภิกษุ การสมาทานธรรมมี 4 แบบ คือ

1. การสมาทานที่มีสุขในปัจจุบัน แต่มีทุกข์เป็นผลในอนาคต
2. การสมาทานธรรมที่มีทุกข์ในปัจจุบันและมีทุกข์เป็นผลในอนาคต
3. การสมาทานธรรมที่มีทุกข์ในปัจจุบันแต่มีสุขเป็นผลในอนาคต
4. การสมาทานธรรมที่มีสุขในปัจจุบันและมีสุขเป็นผลในอนาคต

โดยแบบที่ 1 นั้นเป็นการปฏิบัติแบบหย่อนยานลุ่มหลงในกามคุณ และแบบที่ 2 นั้น เป็นการทรมาณตนเอง หรือทำตนเองให้ลำบาก แบบ 3 และแบบที่ 4 เป็นการปฏิบัติแบบพระพุทธศาสนา แบบทางสายกลาง ไม่หย่อนและไม่ตึงเกินไป เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เนื้อหาของจุฬธัมมสมาทานสูตร การปฏิบัติของบุคคล 4 อย่างด้วย (1) การมีความเห็น (ทิฏฐิ) ความสุขในปัจจุบัน (กาม) และติดอยู่ในกามทั้งหลาย ย่อมส่งผลถึงความเดือดร้อนในทุกคติ เพราะกามเป็นเหตุ ย่อมมีทุกข์ในวิบากของตน (2) การปฏิบัติแบบยึดถือเอาความลำบาก ทรมาณตนเองในปัจจุบัน ย่อมส่งผลถึงทุกข์เป็นวิบากในอนาคต (3) การปฏิบัติโดยบุคคลผู้มีราคะ โทสะ โมหะ กล่าวเป็นปกติ มีโสมนัสบ้าง โทมนัสบ้าง แล้วประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ย่อมไปเกิดเป็นสุคติในโลกสวรรค์ และ (4) การปฏิบัติของบุคคลนั้นสังตออกจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย และบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ มีภาวะจิตที่เป็นหนึ่งผุดขึ้น มีแต่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ บรรลุตติยฌาน บรรลุจตุตถฌานอยู่ หลังจากตายไปแล้ว ย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์

วิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในจุฬธัมมสมาทานสูตร

หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในจุฬธัมมสมาทานสูตร นั้นพบว่า กามสุขขัลลิกานุโยค คือ การปฏิบัติแบบลุ่มหลงกามคุณต่างๆ หรือติดอยู่ด้วยกิเลสทั้งหลาย ย่อมจะทำให้เศร้าหมองทางจิตใจ ไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้ เพราะปฏิบัติสุขในปัจจุบัน และได้ผลเป็นทุกข์ในอนาคต อัตตakilมกานุโยค คือ การปฏิบัติแบบทรมาณตนเองตามที่ตนนับถือซึ่งยังมีกิเลสเป็นเครื่องร้อยรัดคือสังโยชน์ ย่อมไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้ เพราะปฏิบัติทุกข์ในปัจจุบันแล้วมีผลเป็นเป็นทุกข์ในอนาคต เนกขัมมะ คือการออกจากกามหรือออกบวช เพื่อปฏิบัติเข้าหาความจริงในชีวิตและความเป็นไปในสังสารวัฏ และเพื่อดับซึ่งสังสารวัฏ การปฏิบัติเช่นนี้ย่อมนำความทุกข์มาให้ในปัจจุบัน แต่ผลในอนาคตนั้นย่อมส่งผลถึงความสุขในสุคติภพ เพราะปฏิบัติทุกข์ในปัจจุบัน แล้วมีผลเป็นสุขในอนาคต ฌาน คือการเพ่ง หรือตั้งมั่น และเชื่อมั่นในการปฏิบัติตามเพื่อให้เข้าถึงการบรรลุธรรมต่างๆ เพราะผลจากการตั้งมั่นนั้นจะส่งผลถึงความสุขในการเป็นอยู่ในปัจจุบัน การปฏิบัติเช่นนี้ย่อมนำความสุขมาให้ในปัจจุบันแล้วมีผลความสุขในอนาคต

หลักจริยธรรมที่ปรากฏในจุฬธัมมสมาทานสูตร หลักทิฏฐิ คือ ความเห็น ในการสมาทานธรรมนั้นการปฏิบัติต้องมีความเห็น 2 อย่าง (1) มีความเห็นไม่ถูกต้อง คือ มิจฉาทิฏฐิ เพราะติดกามคุณ กระทำตนให้ลำบาก แล้วปฏิบัติตามนั้นก็ส่งผลเป็นทุกข์ในอนาคตอย่างแน่นอน และ(2) มีความเห็นถูกต้อง คือ สัมมาทิฏฐิ มีความ

เห็นชอบในทางที่ถูกต้องถูกหลักแล้วปฏิบัติตามก็จะส่งผลให้มีความสุขในอนาคตอย่างแน่นอน หลักศรัทธา คือ ความเชื่อในการปฏิบัตินั้นมี 2 ประเด็น

(1) ความเชื่อโดยไม่มีปัญญา หรือสัทธาญาณวิปยุต การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการปฏิบัติแบบสุขในปัจจุบันแล้วมีผลเป็นทุกข์ในอนาคตและปฏิบัติทุกขในปัจจุบันและมีผลเป็นทุกข์ในอนาคต

(2) ความเชื่อโดยมีปัญญาประกอบหรือสัทธาญาณสัมปยุต คือ เป็นสัทธาที่มีเหตุผล มีการใคร่ครวญ คิดครวญอย่างรอบคอบด้วยดี มีการเห็นเป็นมูลฐาน มีการเห็นแจ้งประจักษ์ชัด เข้าใจชัดแจ้ง ไม่หวั่นไหวและเปลี่ยนแปลงได้ยาก การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการปฏิบัติแบบทุกขในปัจจุบันแล้วมีผลเป็นสุขในอนาคตและการปฏิบัติสุขในปัจจุบันแล้วมีผลเป็นสุขในอนาคต หลักทวารธรรม คือ หิริและโอตตปปะ มีความหมายว่าเป็นกิริยาอาการที่ละอายและเกรงกลัวต่อบาปทุจริตทั้งปวง ทำให้ผู้มีหิริโอตตปปะเป็นคนดี เป็นคนสะอาด เป็นคนสงบเยือกเย็น เป็นมีคุณธรรม เป็นคุณธรรมจนได้ชื่อว่าเป็นเทพในโลกมนุษย์และเบื้องหน้าโลกสวรรค์ต่อไป ผู้ปฏิบัติของการสมาทานธรรมนั้น แยกออก 2 ประเด็น คือ (1) ปฏิบัติสุขแต่ได้ผลเป็นทุกข์และปฏิบัติเป็นทุกข์และได้ผลเป็นทุกข์ ย่อมมีผลในส่วนของความไม่ละอายและเกรงกลัวต่อการทำบาป เพราะมีผลในอนาคตนั้นลำบากและเป็นทุกข์เรื่อยไป (2) แต่เมื่อปฏิบัติเป็นทุกข์ แต่ได้ผลเป็นสุขและปฏิบัติเป็นสุขและได้ผลเป็นสุข ย่อมมีความเห็นในส่วนของ การละอายหรือเกรงกลัวต่อการทำบาปย่อมส่งผลในอนาคตให้เกิดความสุขหรือความสุขในโลกเบื้อง(สวรรค์)หน้า เพื่อเป็นเทวดาสืบต่อไป

บทสรุป

การวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในจุฬามมสมาทานสูตร สามารถสรุปได้ดังนี้ บุคคลที่สมาทานธรรม 2 ประเภท หมายถึง (1) บรรพชิต (2) คฤหัสถ์ ผลของสมาทาน แบ่ง (1) อบายภูมิ คือ เมื่อปฏิบัติสุขในปัจจุบันแต่มีผลเป็นทุกข์ในอนาคต และปฏิบัติทุกขในปัจจุบัน แล้วมีผลเป็นทุกข์ในอนาคต ย่อมไปสู่ความไม่เจริญและลำบาก (2) สวรรค์ คือ เมื่อปฏิบัติทุกขในปัจจุบัน แล้วมีผลเป็นสุขในอนาคต และเมื่อปฏิบัติสุขในปัจจุบันแล้วมีผลเป็นสุขในอนาคต ย่อมไปสู่ความสุข ความเจริญในที่สุด

วิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในจุฬามมสมาทานสูตร (1) กามสุขัลลิกานุโยค หมายถึง การปฏิบัติแบบลุ่มหลงกามคุณต่างๆ หรือติดอยู่ด้วยกิเลสทั้งหลาย (2) อตถกิลมณานุโยค หมายถึง การปฏิบัติแบบทรมานตนเอง ตามที่ตนนับถือซึ่งยังมีกิเลสเป็นเครื่องร้อยรัดคือสังโยชน์ (3) เนกขัมมะ หมายถึง การออกจากกามหรือออกบวช เพื่อปฏิบัติเข้าหาความจริงในชีวิตและเพื่อดับซึ่งสังสารวัฏ (4) ฌาน หมายถึง การเพ่ง หรือตั้งมั่น และเชื่อมั่นในการปฏิบัติตามเพื่อให้เข้าถึงการบรรลุดูธรรมต่างๆ การปฏิบัติเช่นนี้ย่อมนำความสุขมาให้ในปัจจุบันแล้วมีผลความสุขในอนาคต

วิเคราะห์หลักจริยธรรมที่เกี่ยวข้องการสมาทานธรรม 1) หลักทิวฐิ หมายถึง ความเห็น ในการสมาทานธรรมนั้นการปฏิบัติต้องมี 2 อย่าง (1) มีความเห็นไม่ถูกต้อง คือ มิจฉาทิวฐิ เพราะติดกามคุณ กระทำตนให้ลำบาก ส่งผลเป็นทุกข์ในอนาคต และ (2) มีความเห็นถูกต้อง คือ สัมมาทิวฐิ มีความเห็นชอบในทางที่ถูกต้องถูกหลักแล้วปฏิบัติตามก็จะส่งผลให้มีความสุขในอนาคต (2) หลักศรัทธา หมายถึง ความเชื่อในการปฏิบัติมี 2 ประเด็น (1) ความเชื่อโดยไม่มีปัญญา หรือสัทธาญาณวิปยุต การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการปฏิบัติแบบสุขในปัจจุบันแล้วมีผลเป็นทุกข์ในอนาคตและปฏิบัติทุกขในปัจจุบันและมีผลเป็นทุกข์ในอนาคต (2) ความเชื่อโดยมีปัญญาประกอบหรือสัทธาญาณสัมปยุต คือ เป็นสัทธาที่มีเหตุผล มีการใคร่ครวญ คิดครวญอย่างรอบคอบด้วยดี มีการเห็นเป็นมูลฐาน มีการเห็นแจ้งประจักษ์ชัด เข้าใจชัดแจ้ง ไม่หวั่นไหวและเปลี่ยนแปลงได้ยาก การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการปฏิบัติแบบทุกขในปัจจุบันแล้วมีผลเป็นสุขในอนาคตและการปฏิบัติสุขในปัจจุบันแล้วมีผลเป็นสุขในอนาคต

2) หลักทวารธรรม คือ หิริและโอตตปปะ เป็นกิริยาอาการที่ละอายและเกรงกลัวต่อบาปทุจริตทั้งปวง ทำให้ผู้มีหิริโอตตปปะเป็นคนดี เป็นคนสะอาด เป็นคนสงบเยือกเย็น เป็นมีคุณธรรม เป็นคุณธรรมจนได้ชื่อว่าเป็นเทพ

ในโลกมนุษย์และเบื้องหน้าโลกสวรรค์ต่อไป ดังนั้นผู้ปฏิบัติของการสมาทานธรรมนั้น แยกออก 2 ประเด็น คือ (1) ปฏิบัติสุขแต่ได้ผลเป็นทุกข์และปฏิบัติเป็นทุกข์และได้ผลเป็นทุกข์ ย่อมมีผลในส่วนของความไม่ละอายและเกรงกลัวต่อการทำบาป มีผลในอนาคตนั้นลำบากและเป็นทุกข์เรื่อยไป (2) แต่เมื่อปฏิบัติเป็นทุกข์ แต่ได้ผลเป็นสุขและปฏิบัติเป็นสุขและได้ผลเป็นสุข ย่อมมีความเห็นในส่วนของการละอายหรือเกรงกลัวต่อการทำบาปย่อมส่งผลในอนาคตให้เกิดความสุขหรือความสุขในโลกเบื้อง(สวรรค์)หน้าเพื่อเป็นเทวดาสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- พระครูสังวรสมาธิวัตร (ประเดิม โกมล). (2522). คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมปิฎก เล่ม 3 ภาครูป นิพพาน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แผนกเรียนพระไตรปิฎก วัดเพลงวิปัสสนา.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ฉบับคำวัด. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2546). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2528). คู่มือการศึกษาหลักสูตรจุฬาริทธิกรรมิกะโท. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- สุเชาว์ พลอยชุม. (2534). ความคิดทางจริยศาสตร์ของพุทธศาสนา Ethics in Buddhist Perspective. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Analysis of Merchant Qualifications in the Dutiyapāṇika Sutta

Phitak Harnklar^{1*}

¹Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand

*Corresponding author. E-mail: phitak18022537@gmail.com

ABSTRACT

The purpose of this article is to present and analyze the qualifications of merchants in the Dutiyapāṇika Sutta. The results of the study found that The Dutiyapāṇika Sutta describes trade and the characteristics of a good businessman. with the following elements: 1) cakkhū, having a vision; 2) vidhuro, a good management; 3) nissayasampanno, having a good relationship of a boss and bosses, and subordinates and bosses. Based on the analysis of the qualifications of the good merchant is the Dutiyapāṇika Sutta, it is the process of success of the merchant who acquire wealth with the three qualifications: 1) cakkhū; 2) vidhuro; 3) nissayasampanno. For the monks, the sutta mentions the process to success with diligence in three periods of time, synthesized into the Four Iddhipada-dhamma principles (iddhipāda, path of accomplishment) as the satisfaction in the visual meditation (nimittasamādhi). The meditator has to choose the suitable meditation for oneself, which supports the progress of meditation, solves the emotional problems that he/she attaches to, supports maintaining the feelings in meditation, mental focus, consideration of feelings in meditation.

Keywords: Merchant, Qualifications, Dutiyapāṇika Sutta

วิเคราะห์คุณสมบัติของพ่อค้าในทศตวรรษที่ 21

พิทักษ์ หาญกล้า^{1*}

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: phitak18022537@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอวิเคราะห์คุณสมบัติของพ่อค้าในทศตวรรษที่ 21 ผลการศึกษาพบว่า ทศตวรรษที่ 21 เป็นการกล่าวถึงการค้าขายและลักษณะของนักธุรกิจที่ดี มีองค์ประกอบดังนี้ 1) จักขุม คือ การมีวิสัยทัศน์ 2) วิธวิธี การจัดการดี และ 3) นิสสัยสมปโน การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของเจ้านายกับผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากับเจ้านาย เป็นต้น คุณสมบัติของพ่อค้าที่ดีในทศตวรรษที่ 21 คือ กระบวนการไปสู่ความสำเร็จของพ่อค้าว่า พ่อค้าที่จะได้มาซึ่งโภคทรัพย์เป็นอันมากจะต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ จักขุม วิธวิธี และนิสสัยสมปโน ในส่วนของบรรพชิตกล่าวถึงกระบวนการไปสู่ความสำเร็จของบรรพชิต ว่า บรรพชิตต้องประกอบด้วยความเพียร 3 กาล สงเคราะห์ลงในอิทธิบาท 4 คือ สร้างความพอใจในสมาธิमित โยคาวจรจะต้องเลือกกรรมฐานที่เป็นที่สบายแก่ตน สามารถกำหนดแล้วทำให้กรรมฐานพัฒนาไปได้ดี หรือทำแล้วช่วยแก้ปัญหาอารมณ์ที่ตนยึดติดหลงใหลให้คลายลงไปได้ เพียรรักษาอารมณ์ของสมาธินั้นๆ ให้มาก มีจิตจดจ่อในสมาธิमित พิจารณาสอดส่องในอารมณ์กรรมฐานให้ดี เป็นต้น

คำสำคัญ: คุณสมบัติ, พ่อค้า, ทศตวรรษที่ 21

© 2023 BRJ: Bodhisatva Review Journal

บทนำ

ทุกคนย่อมตระหนักเป็นอย่างดีว่าปัจจุบันโลกกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจขั้นรุนแรง ส่งผลกระทบในวงกว้าง ทำให้สังคม สภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชนโดยรวม ได้รับผลในเชิงลบ สถานะดังกล่าวทำให้ทุกประเทศต่างพยายามหาทางออก เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศตัวเองอย่างสุดความสามารถและประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน (กรนิกา ศักดิ์แสง, 2558) ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เป็นผู้ขาย ผู้ผลิตเพื่อขาย ผู้ส่งหรือนำเข้ามาเพื่อขายหรือผู้ซื้อเพื่อขายต่อซึ่งสินค้าหรือผู้ให้บริการและหมายความรวมถึงผู้ประกอบการโฆษณาด้วย (ณัฐวุฒิ วิเศษ, 2555) เป็นผู้ที่พยายามสร้างผลกำไรที่เกิดจากความคิดริเริ่มของตนเอง เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่คิดและค้นพบโอกาสทางธุรกิจใหม่ๆ เป็นผู้จัดหาเงินทุนเพื่อก่อตั้งธุรกิจ ดูแลระบบงานภายในธุรกิจ และบริหารการดำเนินงานของธุรกิจ เพื่อจัดหาสินค้าและบริการให้แก่ผู้บริโภคเป็นเจ้าของธุรกิจและมองเห็นถึงโอกาสที่ธุรกิจจะทำกำไรโดยการผลิตสินค้าชนิดใหม่มาเสนอขายในตลาดด้วยกระบวนการผลิตแบบใหม่ๆ ที่ให้ประสิทธิภาพดีกว่าเดิมผู้ประกอบการเป็นผู้ที่แสวงหาเงินทุนเพื่อรวบรวมปัจจัยในการผลิตและจัดการบริหารเงินทุนและปัจจัยการผลิต เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้ประกอบการจะต้องมีความกระตือรือร้น คิดค้นวิธีที่จะนำเอาปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่มีอยู่มาผ่านกระบวนการผลิตจนทำให้เกิดเป็นสินค้าแปลกใหม่ออกสู่ตลาด เกิดผู้บริโภคกลุ่มใหม่มีการแสวงหาตลาดหรือช่องทางที่ทำให้เกิดกำไรอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ให้กับสินค้าตัวเดิมอยู่เสมอ หรือปรับปรุงกระบวนการผลิตเดิมให้ดีขึ้น เพื่อลดต้นทุนการผลิตพยายามหาข้อบกพร่องแล้วทำการปรับปรุงให้ดีขึ้นติดตามข่าวสารต่างๆ ที่ในปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการศึกษาและนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้ดีขึ้น (กรนิกา ศักดิ์แสง, 2558)

ค้าขายหรือขาย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึงเอาของแลกเงินตรา โอนกรรมสิทธิ์ให้แก่กันโดยตกลงกันว่า ผู้รับโอนจะใช้ราคาแห่งทรัพย์สินนั้น มีหลายลักษณะคือ ชำระเงินในขณะที่ซื้อขายกัน เรียกว่า ขายเงินสด ขายโดยยอมเก็บเงินอันเป็นราคาของในวันหลัง เรียกว่า ขายเชื่อ เอาเงินเข้ามาโดยยอมตนเข้ารับใช้ การงานของเจ้าเงิน เรียกว่าตัวลงเป็นทาส (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) การขาย (Selling) คือ การตอบสนองความต้องการของลูกค้า เราต้องค้นหาให้พบว่าลูกค้าต้องการอะไร และสามารถตอบสนองความต้องการของเขาได้ ทั้งนี้เพราะสินค้าและบริการที่มีอยู่บนท้องตลาดมีอยู่มากมายหลายชนิด แตกต่างกันไปตามลักษณะ คุณประโยชน์ คุณสมบัติและลักษณะของการใช้งาน ดังนั้น การขายสินค้าจึงเป็นงานที่แตกต่างกันตามลักษณะของสินค้าและบริการ ตลอดจนนโยบายของกิจการนั้นๆ ด้วยเหตุนี้พนักงานต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัวสูงมากจึงจะประสบความสำเร็จได้ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ต้องศึกษาว่า การขายมีประเภทใดบ้าง และลักษณะของการขายนั้นเป็นอย่างไร เพื่อจะได้นำไปใช้กับลูกค้าได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (พอเจตร้ เรื่องกลัด, 2552)

ผู้ขายต้องแสวงหาหนทางที่จะนำไปสู่ความสามารถในการทำกำไร คือ การสร้างความพอใจให้กับลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ผู้ขายจึงจำเป็นต้องพูดและต้องระมัดระวังในการตอบคำถามลูกค้าและเป็นนักฟังที่ดี การที่ผู้ขายจะนำเสนอสินค้าให้ขายได้จะต้องมีความเข้าใจหลายๆ อย่าง เช่น เข้าใจในหลักการ เสนอเทคนิคการขาย ความเข้าใจพฤติกรรมของลูกค้า สามารถตอบข้อโต้แย้งของลูกค้าได้ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าต่อคำถามและการปฏิเสธ เลือกใช้การพูดให้เหมาะสมกับลูกค้าแต่ละประเภท การวิเคราะห์และค้นหาเบื้องหลังของการเสนอเทคนิคการขาย การเลือกใช้คำพูดให้เหมาะสมกับการเสนอขาย มีเข้าใจเรื่องราคา เรื่องการเปรียบเทียบกับคู่แข่ง เรื่องความไม่พร้อมตัดสินใจซื้อของลูกค้าและเรื่องคุณภาพสินค้า (ภรณ์ โพธิ์ทอง, 2551)

พระพุทธศาสนากล่าวถึง การค้าขายที่ดีว่าผู้ขายควรมีคุณสมบัติ คือ มีปัญญา มีความรับผิดชอบต่ออาชีพของตนเอง มีความสุจริตเป็นรากฐานของการประกอบธุรกิจ สุจริตใจในการกล่าววาจา มีคุณธรรมในจิตใจ เช่น มีความซื่อสัตย์และจริงใจกับลูกค้า มีวิสัยทัศน์ ดังหลักคำสอนว่า ผู้ค้าขายต้องมีสายตาไกล คือ การนึกถึงสิ่งที่ตนจะนำมาขายว่าถูกต้องหรือไม่ ผิดกฎหมายอะไรหรือไม่ เป็นสินค้าที่ต้องห้ามหรือไม่ การมีมุมมองถึงอนาคตแล้วรู้สิ่งที่พึงขายว่า ราคาต้นทุนทั้งหมดเท่าไรต้องการกำไรเท่าไร ควรจะขายในราคาเท่าไร ถึงเป็นผู้ฉลาดที่ควรเลือกจะซื้อจะขายในสิ่งที่ตนพึงจะซื้อแล้วได้กำไร ดังนั้น ผู้ค้าขายจึงต้องขายสิ่งที่เหมาะสม ให้กับคนที่เหมาะสม ในเวลาที่เหมาะสมยึดในหลักคุณธรรมและพัฒนาการขายของตนอยู่เสมอ (ปราโมทย์ ยอดแก้ว, 2556)

บทความวิชาการนี้ จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาในหัวข้อเรื่อง “วิเคราะห์คุณสมบัติของพ่อค้าในทศตวรรษที่ 21” เพื่อนำการวิเคราะห์ที่ได้จากการวิจัยในการประกอบธุรกิจเชิงแนวพุทธนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาและส่งเสริมให้ธุรกิจ มีความเจริญรุ่งเรืองงอกงาม เพื่อเป็นการนำเอาองค์ความรู้ไปพัฒนาใช้ในการประกอบการค้าขายและดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อการประกอบธุรกิจด้วยความถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์และเจริญงอกงามยิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในอนาคตสืบต่อไป

ความสำคัญของทศตวรรษที่ 21

1. ความเป็นมาของทศตวรรษที่ 21

ทศตวรรษที่ 21 เป็นอีกพระสูตรหนึ่งที่มีความสำคัญที่กล่าวถึงการบริหารที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต มนุษย์ที่อยู่บนโลกใบนี้จำเป็นต้องแสวงหาความสุข การที่มนุษย์จะมีความสุขได้นั้นจะต้องรู้จักการบริหารที่ถูกต้อง การบริหารตน บริหารคน บริหารงานจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และ มีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการ

บริหารสมัยใหม่ เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ ในขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการทางตะวันตกกำลังสนใจหลักการในทางพระพุทธศาสนามาผสมผสาน และประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ

เพราะเขาถือว่าการที่จะใช้หลักการ วิธีการ หรือเทคนิคของนักวิชาการชาวตะวันตก ซึ่งพัฒนาการบริหารจัดการมาไม่เกิน 100 ปี นั้นยังเป็นหลักการที่ยังยึดกับวัตถุ รวมทั้งมีผู้แพ้ผู้ชนะ เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งหวังกำไรและการแข่งขัน ดังนั้น การบริหารเชิงพุทธบูรณาการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืนและดำรงความเป็นมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข ความสุขในที่นี้ หมายถึงความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ โดยเฉพาะความภาคภูมิใจในทรัพย์ ที่หามาได้ด้วยแรงกาย สติปัญญาความสามารถของตนเอง ความสุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง หรือสร้างประโยชน์สุขต่อบุคคลอื่นในสังคม ความสุขที่เกิดจากความไม่เบียดเบียนและความสุขที่เกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือความภูมิใจเอื้ออ้อมใจว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายใครๆ ดิถีเย็น ไม่ได้ทั้งทางกายวาจาใจ (มหาจุฬาลงกรณราช, 2539: 20/20/163-164)

การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์เป็นตัวเคลื่อนไหวให้เกิดทุนนิยมอย่างต่อเนื่อง ระบบทุนนิยมหรือบริโภคนิยม มักจะเน้นการการผลิต และการผลิตสินค้าในปริมาณมากๆ พระพุทธศาสนามองว่า การที่คนเราจะประสบความสำเร็จในการบริหารจะมีวิสัยทัศน์ในการมองเหตุการณ์นั้นๆ แต่ในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของระบบการบริหารงาน เพื่อรองรับระบบ การบริหารงานสมัยใหม่ เข้ามาปรับปรุงการบริหารงานขององค์กร จึงทำให้การบริหารงานมีความซับซ้อนต้องใช้กลยุทธ์ด้านต่างๆ มาปรับเข้ากับระบบการบริหารงาน เน้นการแข่งขันและผลกำไรสูงสุด เพื่อสนองระบบบริโภคนิยม จึงมีศาสตร์ในการบริหารงานสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ระบบเก่า โดยเพิ่มองค์ความรู้ในการบริหารงานเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ให้มีการเพิ่มทักษะเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ เข้ามาประกอบเป็นหลักในการพัฒนาการบริหารงานสมัยใหม่ โดยเฉพาะการแข่งขันขององค์กรที่มีความ หลากหลาย จึงมีการนำเอาเรื่องสมรรถนะ (Competency) เข้ามาใช้ในหลักการบริหารสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการระบุทรัพยากรบุคคลว่า มีความสามารถและความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งเป็นผู้มีความสามารถที่ดีที่สุด เป็นการแสวงหาความแตกต่าง

จากบุคคลทั่วไป นำมาเป็นบุคลากรในองค์กร เพื่อสร้างความเป็นเลิศขององค์กร ในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร เพื่อการแข่งขันที่มีศักยภาพเหนือกว่า องค์กรอื่นๆ ด้วยเหตุนี้พุทธยาปณิกสูตรจึงเป็นพระสูตรหนึ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะอธิบายลักษณะของผู้ที่จะเป็นผู้นำที่ดี มีคุณภาพให้กับสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. สาระสำคัญของพุทธยาปณิกสูตร

การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทัดเทียมกับอารยประเทศได้นั้น หลักสำคัญก็คือ การศึกษา เพราะการศึกษาสร้างคน คนสร้างชาติ ชาติ ดังนั้นการบริหารการศึกษาจึงควรมี ผู้รับผิดชอบที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม และมีสมรรถนะที่ จะสามารถบริหารจัดการการศึกษาให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ของชาติ สามารถผลิตบุคลากรที่ เกิดจากผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ผู้บริหารที่จัดการบริหารทางการศึกษาจึงต้องมีภาวะความเป็นผู้นำสูง ความเป็นผู้นำสามารถ พัฒนาได้ด้วยวิธีการต่างๆ ที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมและนำความรู้ที่นำมาพัฒนาการ บริหารการศึกษาได้อย่างรวดเร็วสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรมในยุคนี้ ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นระบบการค้าขาย บางคนก็ประสบความสำเร็จในการทำเศรษฐกิจ กิจการเจริญก้าวหน้า บางคนล้มเหลวสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้การทำมาค้าขายขาดทุน คือ ขาดคุณสมบัติของพ่อค้าที่ดี ในพระสูตรได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพ่อค้าไว้ว่า

การประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าเป็นอาชีพหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชีวิตและพัฒนาระบบเศรษฐกิจในสังคม อาชีพพ่อค้าต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการที่ดีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาระบุประเด็นนี้ไว้หลายแห่ง เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้และการนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษา จะยกสาระสำคัญในพุทธยาปณิกสูตร ว่าด้วยคุณสมบัติของพ่อค้า สูตรที่ 2 อังคุตตรนิกาย สรูปได้ ดังนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสอนภิกษุทั้งหลายเกี่ยวกับคุณสมบัติของพ่อค้า ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพว่าควรมีคุณสมบัติ 3 ประการ

ทรงเปรียบว่าคุณสมบัติของพ่อค้าดังกล่าวนำมาประยุกต์กับการดำเนินชีวิตของบรรพชิตได้ “ภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าผู้ประกอบด้วยองค์ 3 ประการ คือ 1) มีตาดี 2) มีธุรกิจดี 3) เพียบพร้อม ด้วยที่พักพิงอาศัย ไม่นานนักก็ถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไพบูลย์ในโภคทรัพย์ พ่อค้าชื่อว่าตาดี คือ พ่อค้าในโลกนี้รู้จักสินค้าว่า สินค้านี้ ชื่อมาเท่านี้ ขายไปอย่างนี้ จักมีมูลค่าประมาณเท่านี้ มีกำไรเท่านี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 20/20/163-165)

พ่อค้าชื่อว่ามีธุรกิจดี คือ พ่อค้าเป็นคนฉลาด ซื้อและขายสินค้าได้ พ่อค้าชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย คือ คหบดีหรือบุตรคหบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก ย่อมรู้จักในโลกนี้อย่างที่ว่า “พ่อค้าผู้นี้แลมีตาดี มีธุรกิจดี และสามารถที่จะเลี้ยงดูบุตรภรรยาได้ทั้งใช้คืนให้แก่พวกเราได้ตามกำหนดเวลา”

คหบดีหรือบุตรคหบดีเหล่านั้นย่อมเชื่อเชิญพ่อนั้นด้วยโภคทรัพย์ว่า “นับแต่นี้ไป ท่านจงนำโภคทรัพย์ ไปเลี้ยงดูบุตรภรรยา และให้คืนให้พวกเราตามกำหนดเวลา” ทรงเปรียบเทียบพ่อค้ากับภิกษุว่า “ภิกษุประกอบด้วยธรรม 3 ประการ ก็ฉนั้นเหมือนกัน ธรรม 3 ประการ คือ (1) มีตาดี (2) มีฐานะดี (3) เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย ภิกษุชื่อว่ามีตาดี คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ และนี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

ภิกษุชื่อว่ามีฐานะดี คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดความ เข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปหาภิกษุผู้เป็นพหูสูต ผู้เรียนจบคัมภีร์ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมัทธกา ตามเวลาสมควร สอบสวนไล่ถามว่า พุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งพุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร ท่านผู้คงแก่เรียนเหล่านั้นย่อมเปิดเผยธรรมที่ยังไม่เปิดเผย ทำให้ง่ายซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้ง่าย และบรรเทาความสงสัยในธรรมซึ่งยังสงสัยหลายอย่าง

สรุปว่า สารแห่งทุติยปาปนิคสูตร กล่าวถึงกระบวนการไปสู่ความสำเร็จของพ่อค้าว่า พ่อค้าที่จะได้มาซึ่งโภคทรัพย์เป็นอันมากจะต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ จักขุมา หมายถึงพ่อค้าจะต้องเป็นผู้มีความรู้ในธุรกิจที่ตนจะทำหรือทำอยู่ วิรูโร หมายถึง พ่อค้าจะต้องเป็นผู้ฉลาดในการจัดการ และนิสสยสัมปโน หมายถึง พ่อค้าเป็นผู้มีคณคอยสนับสนุนด้านเงินทุนและอื่นๆ ในส่วนของบรรพชิต กล่าวถึงกระบวนการไปสู่ความสำเร็จของบรรพชิตว่า พ่อค้าที่จะได้มาซึ่งกุศลธรรมเป็นอันมากจะต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ จักขุมา หมายถึง เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง รู้จักธรรมแห่งสัมมาปฏิบัติ วิรูโร หมายถึง เป็นผู้มีความเพียรในการสำรวมระงับจิตของตน และนิสสยสัมปโน หมายถึง การมีครูบาอาจารย์ที่ดีคอยแนะนำสั่งสอนในหนทางแห่งปาปนิคสูตรได้ถูกโยงเอาหลักธรรมที่เป็นฝ่ายปฏิบัติอื่นๆ มาเป็นเครื่องมือในการก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จในแต่ละขั้น กล่าวคือ ขั้นตอนการศึกษาหาความรู้ ขั้นตอนในการจัดการด้วยความเพียรและเอาใจใส่และขั้นตอนในการแสวงหาผู้รู้ ผู้สนับสนุน ดังนั้นผู้ที่ศึกษาปาปนิคสูตรจะได้เห็นกระบวนการไปสู่ความสำเร็จได้ทั้งในภาพรวมและแนวปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ปาปนิคสูตร จึงเป็นเหมือนการรวบรวมหมวดธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จเข้ามาไว้ด้วยกันแล้วแยกออกมาเป็นหมวดหมู่ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนอีกครั้งหนึ่ง ผู้ที่ดำเนินหลักการตามแนวของปาปนิคสูตรจึงสามารถประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านได้กล่าวถึง ทุติยปาปนิคสูตร หรือปาปนิคธรรม 3 ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ว่า (ปาปนิคังคะ หลักพ่อค้า, องค์คุณของพ่อค้า - qualities of a successful shopkeeper or businessman) ประกอบด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554)

1. จักขุมา ตาดี (รู้จักสินค้า ดูของเป็น สามารถคำนวณราคา กะทุนเก่งกำไรแม่นยำ - shrewd)
2. วิรูโร จัดเจนธุรกิจ (รู้แหล่งซื้อแหล่งขาย รู้ความเคลื่อนไหวความต้องการของตลาด สามารถในการจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้า - capable of administering business)
3. นิสสยสัมปโน พร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่ยอด (เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจการโดยง่าย - having good credit rating)

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงคำตรัสองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพุทฺธปาปณิกสูตรว่า เกี่ยวกับคุณลักษณะ 3 ประการของนักบริหารที่จะช่วยให้นักบริหารทำสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549)

1. จักขมา หมายถึง ปัญญามองการณ์ไกล เช่นถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วย ซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือการชำนาญในการใช้ความคิด หรือ ทักษะทางด้านความคิด

2. วิรุโรร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักการเงินต้องมีความรู้และความเชี่ยวชาญทางการเงินสามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนต่างๆ ได้หรือเข้าใจในงบการเงินที่ใช้ในการประกอบการตัดสินใจได้ ในกรณีแพทย์ผ่าตัดตมอภังค์ก็ต้องมีความเชี่ยวชาญในการผ่าตัดตมอภังค์ เป็นต้น คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือความชำนาญการด้านเทคนิค หรือ ทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน

3. นิสสยสัมปັນโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้แต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้ให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้ เป็นต้น คุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือ ทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์โดยคุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กักระดับของนักบริหารถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ 1 และ 3 มีความสำคัญมาก ส่วนข้อที่ 2 มีน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้สำหรับนักบริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้ง 3 ข้อมีความสำคัญพอๆ กัน นั่นคือ เขาต้องมีความชำนาญเฉพาะด้านและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ในขณะเดียวกันต้องมีปัญญาที่มองภาพกว้างและไกล เพื่อเตรียมตัวสำหรับเป็นนักบริหารระดับสูง นอกจากนั้นต้องมีความสามารถในการสื่อสาร ประสานงานในการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์จากผู้บริหารระดับสูงมาสู่การปฏิบัติในผู้บริหารและพนักงานระดับล่าง และนำผลการดำเนินงานที่ได้จากการปฏิบัติงานมาสรุปและนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูงด้วยหลักการดังกล่าวของท่านนั้น ก็ได้มีคุณก่อตั้งค์ได้ให้ทัศนะต่อว่า ในหลักการของพุทฺธปาปณิกสูตรนั้น สำหรับหัวข้อหลักธรรมที่เป็นคุณสมบัติที่สำคัญสุดของนักบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีความ Human Relation Skill หรือ หลักนิสสยสัมปັນโน เพราะมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้คนอยากเข้ามาร่วมงานและทำงานให้ หากไม่มีมนุษยสัมพันธ์การบริหารคนก็ไปไม่รอด หลักนิสสยสัมปັນโนเป็นหลักการสำคัญที่จำเป็นและสำคัญมาก สำหรับนักบริหารคน เพราะถ้ามนุษยสัมพันธ์ไม่ดีก็ไม่มีใครอยากมาร่วมงานหรือทำงานให้เพราะการบริหารงาน บริหารคนคือการดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จโดยร่วมกับคนอื่นทางด้านคุณ

หลักพุทฺธปาปณิกสูตรที่ประกอบด้วย 3 หลักการนั้นเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการมีวิสัยทัศน์หรือจักขมา ถือว่าเป็นหลักการของนักบริหารที่ทันสมัยที่สุด เพราะการมองการณ์ไกล มีสายตาวินิจฉัยในการวิเคราะห์อนาคตทำให้นักบริหารนั้น โอกาสประสบความสำเร็จ สามารถแข่งขันอยู่รอดในธุรกิจได้ ขณะที่ วิรุโรร หรือ การจัดการธุระโดยมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เปรียบเทียบได้กับหลัก Competency ความสามารถที่จะเข้ามาสร้างสมดุลให้กับนักบริหารที่เป็นผู้นำและหลักนิสสยสัมปັນโน เป็นความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์โดยมีหลัก 3 ข้อควรมีอยู่ภายในของนักบริหาร และหากหลอมรวมกันก็จะเป็นภูมิคุ้มกันที่มีประสิทธิภาพในการบริหารธุรกิจ กิจการให้ประสบความสำเร็จหรือผ่านพ้นวิกฤติต่างๆ ไปได้ (วิสุตร จิตสุทธินิการ, 2561)

สรุปว่าทฤษฎีปาปนิคสูตรทั้งจากพระไตรปิฎกและอรรถกถารวมทั้งนักวิชาการและนักธุรกิจดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่า ความเป็นมาของหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรดังกล่าวที่ประกอบด้วย จักขุมา คือ การมีวิสัยทัศน์ วิธูโร การจัดการดี และนิสสยสัมปโนในการมีมนุษยสัมพันธ์ ตระหนักและให้ความสำคัญต่อหลักธรรมในทฤษฎีปาปนิคสูตรดังกล่าว

3. ประโยชน์ทฤษฎีปาปนิคสูตร

ทฤษฎีปาปนิคสูตร กล่าวถึงกระบวนการไปสู่ความสำเร็จของ พ่อค้าว่า พ่อค้าที่จะได้มาซึ่งโภคทรัพย์เป็นอันมากจะต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ จักขุมา หมายถึงพ่อค้าจะต้องเป็นผู้มีความรู้ในธุรกิจที่ตนจะทำหรือทำอยู่ วิธูโร หมายถึง พ่อค้าจะต้องเป็นผู้ฉลาดในการจัดการ และนิสสยสัมปโน หมายถึงพ่อค้าเป็นผู้มีคนคอยสนับสนุนด้านเงินทุนและอื่นๆ ในส่วนของบรรพชิต กล่าว ถึงกระบวนการไปสู่ความสำเร็จของบรรพชิตว่าพ่อค้าที่จะได้มาซึ่งกุศลธรรมเป็นอันมากจะต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ จักขุมา หมายถึง เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง รู้จักธรรมแห่งสัมมาปฏิบัติ วิธูโร หมายถึง เป็นผู้มีความเพียรในการสำรวม ระวังจิตของตน และนิสสยสัมปโน หมายถึง การมีครูบาอาจารย์ที่ดีคอยแนะนำ สั่งสอนในหนทางแห่งปาปนิคสูตรได้ผูกโยงเอาหลักธรรมที่เป็นฝ่ายปฏิบัติอื่นๆ มาเป็นเครื่องเนื่องในการก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จในแต่ละขั้น กล่าวคือ ขั้นตอน การศึกษาหาความรู้, ขั้นตอนในการจัดการด้วยความเพียรและเอาใจใส่และขั้นตอนในการแสวงหาผู้รู้ ผู้สนับสนุน ดังนั้นผู้ที่ศึกษาปาปนิคสูตรจะได้เห็นกระบวนการไปสู่ความสำเร็จได้ทั้งในภาพรวมและแนวปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ปาปนิคสูตรจึงเป็นเหมือนการรวบรวมหมวดธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จเข้ามาไว้ ด้วยกันแล้วแยกออกมาเป็นหมวดหมู่ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนอีกครั้งหนึ่ง ผู้ที่ดำเนินหลักการตามแนวของปาปนิคสูตรจึงสามารถประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย ดังนี้

ทฤษฎีปาปนิคสูตร จะต้องใช้การประยุกต์ใช้หลักธรรมกับหลักการ 3 ขั้นตอน กล่าวคือหลักการในขั้น จักขุมา พ่อค้าจะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีวิสัยทัศน์ต่อธุรกิจ มีหลัก ธรรมสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ดังต่อไปนี้การแสวงหาความรู้ด้วยการใช้หลักปรัโตโฆสระ่วมกับโยนิโสมนสิการจนเกิดมาสัมมาทิฐิในการประกอบสัมมาชีพโดยพิจารณาใน 7 ด้านตามหลักสัปปุริสธรรม

หลักการในขั้นวิธูโร เป็นขั้นตอนบริหารกิจการค้าขายให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จใค้อาจแยกการจัดการออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การบริหารการผลิต พ่อค้าที่ดีควรประกอบการค้าขายที่เป็นสัมมาอาชีวะ คือ การเว้นเสียจาก มิจฉวนิชา นอกจากนี้ การผลิตสินค้าจะต้องนำหลักธรรมอื่นๆ มาใช้กำกับ การผลิตสินค้า เพื่อความมั่นคงทางธุรกิจอย่างยั่งยืน คือ ความซื่อสัตย์ (สัจจะ) คือ การผลิตสินค้าต้องทำให้มีคุณภาพสมราคา อัตถจริยา คือ กระบวนการผลิตสินค้า และตัวสินค้าต้องเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และที่สำคัญเป็นที่ยอมรับ ของสาธารณะ สมานัตตตา คือ ต้องผลิตสินค้าด้วยคุณภาพที่ดีเสมอดันเสมอปลาย ทั้งในด้านเวลา

ส่วนที่ 2 การบริหารบุคลากร ต้องใช้หลักทศ 6 ในสังคาสสูตรแสดงเรื่องนี้ไว้ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสถานะต่างๆ และ ข้อหนึ่งที่ทรงตรัสถึง คือ หลักปฏิบัติต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยดีแล้ว ฟังปฏิบัติตามด้วยข้อวัตรปฏิบัติของตนด้วยดีเช่นกัน ดังจะได้แสดงวิธีการประยุกต์ใช้ใน 2 ประเด็น ประเด็นที่ 1 เจ้าของกิจการฟังปฏิบัติต่อบุคลากรหรือลูกจ้าง กล่าวคือ ต้องเลือกใช้คนให้ ถูกกับงานตรงกับความสามารถและให้ผลตอบแทนให้เหมาะสมกับความสามารถ รวมถึงต้องรักษาพยาบาลยามเจ็บไข้และให้ได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม นอกจากนี้ ยังต้องให้การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มากขึ้น ให้โอกาสได้ทดลองงาน ใหม่ที่น่าท้าทายและให้การสนับสนุนให้ได้รับตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้นไม่ตึงรั้งให้จมปลักในตำแหน่งเดิม ประเด็นที่ 2 บุคลากรหรือลูกจ้างฟังปฏิบัติต่อเจ้าของกิจการหรือนายจ้าง กล่าวคือ ทำงานตรงเวลาสม่ำเสมอและทำงานอย่างเต็มที่ มีกำลังความสามารถ ไม่เอาเปรียบนายจ้างหรือไม่อุ้งงาน นอกจากนี้ต้อง

ไม่ฉ้อโกง หรือลักขโมยทรัพย์สินของนายจ้าง รวมถึงให้ความเคารพและยกย่องนายจ้างของตนให้เป็นที่ยอมรับแก่คนทั้งหลาย ไม่นินทากล่าวร้ายนายจ้างของตนการตลาด อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนที่ 3 การบริหารการเงิน พ่อค้าจะต้องแบ่งโภคสมบัติ ที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วน หนึ่งส่วน แบ่งใช้สำหรับการใช้สอย อีกสองส่วนแบ่ง สำหรับประกอบการงาน หนึ่งส่วนที่เหลือ เก็บไว้ในยามจำเป็นและควรใช้อย่างเหมาะสมกับฐานะของตนและพึงประกอบแต่ทางเจริญเว้นเสียจากทางเสื่อมจากโภคทรัพย์ มีการไม่ติดอยู่ในอบายมุขทั้ง 6 เป็นต้น

ส่วนที่ 4 บริหารการตลาด ในการทำการตลาดต้องมีหลักพุทธธรรมหลายประการมากำกับไว้เป็นหลักปฏิบัติ ซึ่งจะได้แสดงการประยุกต์ใช้ดังต่อไปนี้ ในการทำการตลาดสิ่งที่จะต้องพิจารณา มี 3 ประการ คือ ประการที่ 1 ความเหมาะสมด้านราคา พ่อค้าพึงยินดีในราคาที่เหมาะสม (ความสันโดษ) ควรจะมีความซื่อตรงในการตั้งราคาสินค้า เมื่อสินค้า มีต้นทุนการผลิต การบริหารจัดการ การขนส่งเท่าไร ก็คิดราคาต้นทุนนั้น + กำไรอย่างสมน้ำสมเนื้อ (สัจจะ) ประการที่ 2 ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ขายและ ผู้ซื้อ ในที่นี้หมายถึงเอาใจเจ้าของผู้ประกอบการและพนักงานขายจะต้องมีความปรารถนาดีที่จะให้ลูกค้าได้ใช้สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ ราคาเหมาะสม ไม่ หลอกหรือเอาเปรียบลูกค้าการแสดงความจริงใจ (สัจจะ) ใช้วาจาสุภาพไพเราะ อ่อนหวานสมานสามัคคี มีวาจาอันเป็นที่รัก (ปิยวาจา) พ่อค้าหรือพนักงานขาย จะต้องรู้จักวิธีการต้อนรับลูกค้าให้เกิดความประทับใจ (ปฏิสันถาร) เมื่อประสบอารมณ์ที่ไม่เป็นที่พอใจจากลูกค้า ก็รู้จักข่มใจลูกค้าให้ เย็น (ทมะ) ประการที่ 3 การบริการจัดส่งหรือบริการหลังการขาย พ่อค้าที่ดีควร จะส่งสินค้าตรงตามที่ถูกคำสั่ง (สัจจะ) ทั้งนี้คือ ต้องตรงตามลักษณะของสินค้า ตรงจำนวน ตรงทั้งเวลาและไม่แสดงอารมณ์โกรธ แต่พยายาม สร้างความเข้าใจให้แก่ลูกค้าหรือกล่าวคำขอโทษ เพื่อลดอารมณ์ของสถานที่นัดหมายด้วย รวมถึงคอยแนะนำหรือช่วยเหลือในประโยชน์ที่ควรได้จากการใช้สินค้า (อถลจริยา)

หลักการในขั้นการแสวงหาผู้สนับสนุนที่ดี (นิสสัยสัมปันโน) โดยเฉพาะ ผู้สนับสนุนด้านการลงทุนอาจแยกได้ออกเป็น 2 หลักการ เพื่อนำเอาหลักธรรม มาแสดงให้เห็นการประยุกต์ใช้ให้เห็นภาพชัด คือ หลักการที่ 1 คุณสมบัติที่ดีของพ่อค้าผู้ควรได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุน พ่อค้าต้องมีความน่าเชื่อถือ เพื่อเป็นหลักประกันให้แหล่งทุนไว้วางใจว่าเมื่อให้การช่วยเหลือไปแล้วจะสามารถ ดำเนินธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จและสามารถนำเงินมาคืนได้ทั้งดอกเบี้ยย ดังนั้น พ่อค้าจึงต้องยึดปฏิบัติตามแนวพุทธธรรมดังต่อไปนี้ คือ 5 ข้อประพจน์ที่ ประกันสามัญสำนึกแห่งความเป็นมนุษย์ และแสดงให้เห็นว่าพ่อค้าเป็นผู้ประกอบด้วยเมตตา ซื่อสัตย์สุจริตมีความประพฤติที่เหมาะสม พ่อค้าที่ดีต้องมีคุณสมบัติของเศรษฐี การจะเป็นเศรษฐีได้จะต้องประกอบตนไปสู่ความมั่งคั่ง (ทิฐฐัมมิกกัตถสังวัตตนิกรธรรม) ประพจน์ตนเป็นประโยชน์แก่คนอื่นและ สังคม (อถลจริยา) ดังได้อธิบายต่อไปนี้

พ่อค้าเป็นผู้ประกอบตนไปสู่ความมั่งคั่ง กล่าวคือ พ่อค้าผู้ประกอบการอาชีพค้าขายด้วยความขยัน พ่อค้าเป็นผู้มีความมัยยัสส (ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย) รู้จักอดออม พ่อค้าเป็นผู้คบคนที่เป็นบัณฑิต คอยชักชวนกระทำแต่ในสิ่งที่เจริญ และพ่อค้าต้องเป็นผู้ประพฤติตนเหมาะสม แก่ฐานะของตนพ่อค้าผู้ประกอบการเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคม หลักการที่ 2 คุณสมบัติที่ดีของบุคคลหรือองค์กรที่เป็นแหล่งทุนที่ดี ผู้กู้ยืมทุนทรัพย์นั้นจะต้องพิจารณาว่าแหล่งทุนที่จะทำการกู้ยืมมีคุณลักษณะตามหลักพุทธธรรมที่ดีหรือไม่ เพราะนั่นหมายถึงความมั่นคงทางการเงินของบริษัท ดังจะได้ยกหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ต่อไปนี้ แหล่งทุนที่ดีต้องมีความมั่งคั่งด้วยโภคทรัพย์ (คหบดี) พ่อที่จะช่วยเหลือกิจการของผู้กู้ยืมดำเนินไปได้จนประสบผลสำเร็จในแต่ละแผนงานประกอบด้วยเมตตาดียินดีช่วยเหลือให้ธุรกิจของผู้กู้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น มากกว่ากำไรจากการกู้ยืม จนเอาเปรียบผู้กู้มากเกินไป หากผู้กู้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจก็ยื่นมือให้ความช่วยเหลือให้พ้นวิกฤติ มากกว่าการแสวงหากำไร จากดอกเบี้ยเงินกู้ (กรรณา) และจะต้องมีความพลอยยินดีในความสำเร็จของผู้กู้ (มุทิตา) มีความยินดีรับเงินต้นและเงินดอกเบี้ยตามจำนวนที่ควรได้ ตามสัญญา โดยไม่เอาเปรียบ (สันโดษ) (พระสรพงษ์ สุธมโม, 2559)

คฤหัสถ์ผู้ครองเรือนมีความจำเป็นต้องอาศัยโภคทรัพย์เลี้ยงตนเองและครอบครัว ต้องมีปัจจัยสี่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตจึงจะดูงาม ยิ่งมีทรัพย์มากเท่าใด ย่อมเป็นสง่าราศีมากขึ้นเท่านั้น ทรัพย์เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งของผู้ครองเรือน เพราะเหตุนี้ท่านจึงเรียกว่า “หลักทรัพย์” ใครไม่มีหลักทรัพย์ก็เท่ากับเป็นคน “หลักลอย” พระพุทธองค์ทรงบอกวิธีสร้างหลักทรัพย์ หรือวิธีสร้างความร่ำรวยไว้ 4 ประการ คือ

1. ขยันทำมาหากิน ประการแรกต้องหมั่นขยันไม่เกียจคร้าน ภาษาพระท่านเรียกว่า “ลูกขึ้น” หมายถึงลูกขึ้นทำงานอาชีพของตน ไม่เกียจคร้านเห็นแก่นอนอย่างที่เราเรียกว่า “คนขี้เกียจสันหลังยาว” ไม่ว่าจะทำมาหากินอะไร ถ้าล่าต่อสู่ความลำบาก ไม่เลิกล้มความเพียรอย่างใด ไม่ว่างานจะหนักจะยากเพียงใด ย่อมมีโอกาสดังตัวได้ในไม่ช้า

2. รู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้ หาได้มาด้วยความเหน้อยยากแล้ว รู้จักเก็บหอมรอมริบไม่ทำให้ทรัพย์สินเสียหาย การป้องกันทรัพย์ให้ปลอดภัยจาก “โจรภายนอก” ทำได้ง่าย เพียงใส่ตู้เซฟล็อกกุญแจอย่างดี หรือนำไปฝากธนาคารก็ปลอดภัยแล้ว แต่จะให้ปลอดภัยจาก “โจรภายใน” จริงๆ นั้นยาก คนทำมาหากินควรระวังอย่าให้โจรภายใน คือความหรุหราฟุ่มเฟือย การตกเป็นทาสสิ่งเสพติดและการพนัน มันมาปล้นทรัพย์เป็นอันขาด เพราะโจรพวกนี้ปล้นไม่เหลือ ปล้นซ้ำปล้นซ้ำไม่รู้จบสิ้น

3. คบมิตรดี มิตรดีของคนทำมาหากิน หมายถึง คนที่เกื้อกูลแก่อาชีพของเราได้ สามารถให้คำแนะนำให้การสนับสนุนหรือให้กำลังใจในการทำงาน คนทำมาค้าขายถ้าไปหลงคบคนหลักลอย นักเลงเหล้า นักเลงพนัน ไม่ช้าก็就会被ชักนำไปหวนเวียนในอบายมุข มิตรชั่วถอนเสาเรือนใครต่อใครมานักแล้ว ผู้ครองเรือนจะต้องระวังให้จงหนัก

4. เป็นอยู่เหมาะสม หมายถึง จะใช้จ่ายให้เหมาะสมกับฐานะของตน มิใช่เอาฐานะคนอื่นเป็นหลัก อย่างที่เราเรียกว่า “เห็นช้างขี้ขี้ข้างบ้างอย่างข้างสาร” ทำงานได้เงินเดือนละห้าพันบาท ใช้จ่ายเดือนละห้าหมื่นบาท ทำงานตายก็ไม่รวย รวยอย่างเดียวคือรวยหนี้

สรุปว่า การขยันทำมาหากิน ได้ทรัพย์สินมาแล้วรู้จักเก็บรักษา คบหาคนดีเป็นมิตรสหายและใช้จ่ายพอเหมาะสมแก่ฐานะความเป็นอยู่ ปฏิบัติได้ตามนี้ความเป็นเศรษฐีอยู่ไม่ไกล

วิเคราะห์คุณสมบัติของพ่อค้าในทุติยปาปนิสสูตร

พ่อค้าชื่อว่ามฤคธิดาคือพ่อค้าในโลกนี้ เป็นคนฉลาดที่จะซื้อและขายสิ่งที่ตนจะพึงซื้อขาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าชื่อว่าเป็นคนมฤคธิดา พ่อค้าชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคนซึ่งจะเป็นที่พึงได้แก่พ่อค้าในโลกนี้ อันคุณบิดหรือบุตรคฤหบดีผู้มั่งคั่ง ผู้มีทรัพย์มากมีโอกาสมาก ทราบได้เช่นนี้ว่าท่านพ่อค้าผู้นี้แล เป็นคนมีตาดี มีธรรมา สามารถที่จะเลี้ยงบุตรภรรยา และใช้คนให้แก่เราตามเวลาได้ เขาต่างก็เชื่อเชียวพ่อค้าผู้นั้นด้วยโอกาสมากว่า ท่านพ่อค้าผู้สหาย แต่ไปท่านจงนำเอาโอกาสมานี้ไปเลี้ยงบุตรภรรยา และใช้คนให้แก่เราตามเวลา เรื่อง ทุติยปาปนิสสูตร ว่าด้วยคุณสมบัติของพ่อค้า สูตรที่ 2 ภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าประกอบด้วย องค์ 3 ประการไม่ว่าคนใดก็ตามถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ไพศาลในโภคทรัพย์ องค์ 3 ประการ อะไรบ้างคือ พ่อค้าในโลกนี้ 1. มีตาดี 2. มีธรรมา 3. เพียบพร้อมด้วยที่พึงอาศัย (มหาจุฬาลงกรณราช, 2539: 20/20/163)

พ่อค้าชื่อว่ามีตาดี เป็นอย่างไร คือ พ่อค้าในโลกนี้รู้จักสินค้าว่า “สินค้านี้ ซื้อมาเท่านี้ ขายไปอย่างนี้ จักมีมูลค่าประมาณเท่านี้ มีกำไรเท่านี้” พ่อค้าชื่อว่ามีตาดีเท่านี้ พ่อค้าชื่อว่ามีธรรมา เป็นอย่างไร คือ พ่อค้าเป็นคนฉลาดซื้อและขายสินค้าได้ พ่อค้าชื่อว่ามีธรรมา พ่อค้าชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พึงอาศัย เป็นอย่างไร คือ คหบดีหรือบุตร คหบดีผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มากมีโอกาสมากย่อมรู้จัก พ่อค้าในโลกนี้เป็นอย่างนี้ว่า “พ่อค้าผู้นี้แลมีตาดี มีธรรมา และสามารถที่จะเลี้ยงดู บุตรภรรยาได้ทั้งใช้คนให้แก่พวกเขาได้ตามกำหนดเวลา” คหบดีหรือบุตรคหบดีเหล่านั้นย่อมเชื่อเชียวพ่อค้าผู้นั้นด้วยโอกาสมากว่า “นับแต่บัดนี้ไป ท่านจงนำโอกาสมานี้ไปเลี้ยงบุตรภรรยา และใช้คนให้แก่เราตามกำหนดเวลา” พ่อค้าชื่อว่าเพียบพร้อมด้วยที่พึงอาศัย พ่อค้า ประกอบด้วยองค์ 3 ประการนี้และ ไม่

นานนักก็ถึงความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไพบูลย์ในกุศลธรรมธรรม 3 ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1. มีตาดี 2. มีธุรกิจดี 3. เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงอาศัย (มหาจุฬาลงกรณราช, 2539: 20/19/162)

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาโมกข์ ให้มาณพ 500 คน เล่าเรียนศิลปะอยู่ในเมืองตักกสิลา แคว้นคันธาระ ครั้นวันหนึ่งมาณพเหล่านั้น พากันไปป่าเพื่อหาฟืนแล้วรวบรวมฟืนไว้ ในพวกมาณพเหล่านั้น มีมาณพผู้เกียจคร้านอยู่คนหนึ่ง เห็นต้นกุ่มใหญ่สำคัญว่าต้นไม้เป็นต้นไม้แห้ง คิดว่า นอนเสียชั่วคราวหนึ่งก่อนก็ได้ ที่หลังค่อยขึ้นต้น หัก ฟืนทิ้งลงหอบเอาไป จึงปลูสดผ้าห่มลงนอนกรนหลับสนิท ส่วนมาณพอื่นๆ ก็พากันผูกฟืนเป็นมัดๆ แล้วแบกไป เอาแท่งกระเบื้องมาพ่นที่หลังปลุกให้ตื่น แล้วพากันไป มาณพผู้เกียจ คร้าน ลุกขึ้นขี้ตา จนหายง่วงแล้ว ก็ปีนขึ้นต้นกุ่ม จับกิ่งเหนียวมาตรงหน้าตน พอหักแล้ว ปลายไม้ก็ติดเอานัยน์ตาของตนแตกไป เอามือข้างหนึ่งปิดตาไว้ ข้างหนึ่งหักฟืนสดๆ ลงจากต้น มัดเป็นมัดแบกไปโดยเร็ว เอาไปทิ้งทับบนฟืนที่พวกมาณพเหล่านั้นกองกันไว้อีกด้วย

ในวันนั้น ตระกูลหนึ่ง จากหมู่บ้านในชนบท นิมนต์อาจารย์ไว้ว่า พຽ່ນนี้ พวกกระผมจักกระทำการสวดมนต์ พราหมณ์อาจารย์จึงกล่าวกะพวกมาณพว่า พ่อทั้งหลาย พຽ່ນนี้ต้องไปถึงหมู่บ้านตำบลหนึ่ง แต่พวกเธอถ้าไม่ได้กินอาหารก่อน จักไม่อาจไปได้ ต้องให้เขาต้มข้าวต้มแต่เช้าตรู่ กินข้าวแล้วจึงไปที่นี่ ทำกิจเสร็จแล้วรีบพากันมาเถิด พวกมาณพเหล่านั้นจึงปลุกหาสีกให้ลุกขึ้นต้มข้าวต้มแต่เช้าตรู่ สั่งว่าเจ้าจงรีบต้มข้าวต้มให้แก่พวกเราโดยเร็ว ทาสีนั้นไปหอบฟืนก็หอบเอาฟืนไม้กุ่มสดไป แม้จะใช้ปากเป่าลมบอๆ ก็ไม่อาจให้ไฟลุกได้ จนดวงอาทิตย์ขึ้น พวกมาณพเห็นว่า สายนักแล้ว บัดนี้ พวกเราไปไม่ทันแล้ว จึงพากันไปสำนักท่านอาจารย์ ท่านอาจารย์ถามว่า พ่อเอ๋ย พวกเจ้าไม่ได้ไปกันดอกหรือ พวกมาณพตอบว่า ครับ ท่านอาจารย์ พวกกระผมไม่ได้ไป อาจารย์ถามว่า เพราะเหตุไร ? จึงตอบว่า มาณพเกียจคร้านโน้น ไปป่าเพื่อหาฟืนกับพวกผม ไปนอนหลับเสียที่โคนกุ่ม ที่หลังจึงรีบขึ้นไป ไม้ลัดเอาตาแตก หอบเอาไม้สดๆ มาโยนไว้ข้างบนฟืนที่พวกผมหามา คนต้มข้าว ขนเอาฟืนสดๆ นั้นไปด้วยสำคัญว่าเป็นฟืนแห้ง จนดวงอาทิตย์ขึ้นสูง ก็ไม่อาจก่อไฟให้ลุกได้ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง ท่านอาจารย์ฟังสิ่งที่มาณพกระทำผิดพลาดแล้ว กล่าวว่ ความเสื่อมเสียเห็นปานนี้ย่อมมิได้ เพราะอาศัยกรรมของพวกอันธพาล (มหาจุฬาลงกรณราช, 2539:3/2/159-161)

คุณสมบัติของพ่อค้า(ปาปณิก) ที่มีทางทำมาค้าขึ้น ได้แก่

1. ปุพฺพพณฺสมํ สกฺกจํ อธิฐฺฐาหิ ตอนเช้าจัดแจงการทำงานให้ดี
2. มขฺฌนฺตีกสมํ สกฺกจํ อธิฐฺฐาหิ ตอนกลางวันจัดแจงการทำงานให้ดี
3. สายณฺพณฺสมํ สกฺกจํ อธิฐฺฐาหิ ตอนเย็นจัดแจงการทำงานให้ดี

ดังปรากฏในสรีรวาณิชชาดก (ว่าด้วยสรีรวาณิช) ในชาดกนี้พระบรมศาสดาทรงปรารภภิกษุผู้สละความเพียร ดุจแต่หนหลังให้เป็นต้นเหตุว่า ในอดีตกาลล่วงลับมานับแต่กัลป์นี้ถอยหลังไปถึงกัลป์ที่ 4 มีพ่อค้าอยู่ 2 คนมีนามว่าสรีระเหมือนกัน อยู่ในสรีระประเทศ พ่อค้าทั้งสองคนนั้นอยู่ในตำบลเดียวกัน ได้ไปค้าขายร่วมทางกันเสมอ ครั้นอยู่มาคราวหนึ่งได้ชวนกันสะพายห่อสินค้าเที่ยวไปขายในตำบลหนึ่ง พ่อค้าคนหนึ่งเข้าทางตะวันตกของบ้าน อีกคนเข้าทางตะวันออก คนที่เข้าทางตะวันตกนั้นได้ไปถึงเรือนเศรษฐีตักยาคแห่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่แต่ยายกับหลานสาวสองคนเท่านั้น ส่วนหลานสาวพอได้เห็นเครื่องประดับที่พ่อค้าที่เข้าทางตะวันออกนั้นที่เขยเร่ขายก็ร้องไห้อยากได้ ยายจึงนำถาดเก่าคร่ำคร่าสนิมเกาะใบหนึ่งออกมาขอแลก พ่อค้าคนนั้น พอเอาเข็มขัดดูก็รู้ว่า เป็นถาดทองคำ จึงชั่งน้ำหนักดูก็เห็นว่าหนักหนาสนิมเกาะ รุสสีดีใจคิดอยากได้เปล่าๆ จึงวางถาดนั้นเสีย แล้วบอกว่าถาดของยายไม่มีราคาเลย ครั้นบอกแล้วก็เดินต่อไปข้างหน้าด้วยหวังว่า เมื่อย้อนกลับมาจะได้ถาดนั้นเปล่าๆ หรือไม่อย่างนั้นก็จะได้แลกด้วยราคาย่อมเยา แต่พอเดินไปสักครูใหญ่ ฝ่ายพ่อค้าที่เข้ามาทางตะวันออกก็ถึงเรือนเศรษฐีตักยาคนั้นทันที เมื่อยายกับหลานนำถาดใบนั้นออกมาขอแลกเครื่องประดับ จึงจับถาดใบนั้นชั่งขึ้น เมื่อเห็นว่าหนักแปลกกว่าถาดธรรมดาจึงชั่งดูด้วยเข็มก็ทราบว่าเป็นทองคำ จึงบอกตามความจริงว่าถาดใบนี้เป็นทองคำมีราคาสนิมเกาะสนิมเกาะส่วนสินค้าที่ข้าพเจ้ามีอยู่ มีราคาเพียง 500 กหาปณะเท่านั้น ย่อมไม่สมควรจะแลกเปลี่ยนกัน ฝ่ายยายแก่ที่เป็น

เจ้าของจึงบอกว่า เมื่อคืนนี้พ่อค้าคนหนึ่งมาดูแล้วเขาว่าเป็นของไม่มีราคา แต่มาบัดนี้ได้ปรากฏขึ้นว่าเป็นทองคำ ก็เห็นจะเป็นบุญของพ่อ พ่อจึงให้ยายแลกสินค้าของพ่อเถิด เมื่อยายเจ้าของอ่อนวอนอย่างนี้ถึง 2 – 3 ครั้ง พ่อค้าคนนั้นจึงยอมตกลงยกสินค้าทั้งหมดซึ่งมีราคา 500 กหาปณะ กับเงินอีก 500 กหาปณะ ให้แก่ยายผู้เป็นเจ้าของ แล้วรีบถือเอาภาคนั้นออกไปจากบ้านโดยเร็ว เมื่อพ่อค้าคนนั้นออกไปพ้นหมู่บ้านแล้วพ่อค้าโกงคนนั้นก็ได้อ้อนกลับมา พอทราบว่พ่อค้าคนนั้นได้นำภาคนั้นไปแล้วก็เสียใจจนลั่นทั้งยืน เมื่อพื้นสติขึ้นจึงคว้าไม้ค้อนออกวิ่งตาม ได้ไปพบพ่อค้าซึ่งนำภาดทองไปนั้นกำลังเรือจวนจะข้ามแม่น้ำจึงร้องเรียกให้กลับมา แต่เมื่อพ่อค้าคนนั้นไม่กลับคืนมาก็เกิดขัดเคืองผูกอาฆาตว่า ขอให้เราได้ประทุษร้ายท่านในชาติหน้าต่อไป โดยหาประมาณมิได้เถิด ครั้นผูกอาฆาตอย่างนี้แล้วก็มิโลहितพลุ่งออกทางปาก ด้วยอำนาจความแค้นเคืองเศร้าโศกเสียใจเป็นกำลังถึงกับล้มลงขาดใจตายในหาดทรายริมแม่น้ำในสถานที่นั้น เรื่องนี้แลเป็นเรื่องที่พระเวททศผูกอาฆาตในสมเด็จพระบรมศาสดาเป็นปฐม

การค้าขายที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสุจริต อุบาสก และอุบาสิกาก็ทำได้ ไม่ขัดกับการปฏิบัติศีลธรรมแต่อย่างใด การเข้าใจว่า การค้าขายต้องควบคู่กับการพูดปดนั้น เป็นเรื่องของการเข้าใจผิด จนเป็นเหตุให้อาชีพค้าขายกลายเป็นอาชีพทุจริต ทำให้เข้าใจกันว่าคนสุจริตทำการค้าขายไม่ได้ ความจริงอาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชน มีมูลฐานมาจากความซื่อสัตย์สุจริตทั้งสิ้น กิจการเหล่านั้นจึงมีความเจริญก้าวหน้า

การค้าขายที่ไม่เหมาะสมกับอุบาสก อุบาสิกานั้น มี 5 อย่างด้วยกันคือ 1. การค้าขายเครื่องประหาร 2. การค้าขายมนุษย์ 3. การค้าขายสัตว์สำหรับฆ่า 4. การค้าขายน้ำเมา สิ่งเสพติดให้โทษ 5. การค้าขายยาพิษ เหล่านี้เรียกว่า มิจฉาวณิชา แปลว่า การค้าขายที่ผิด เป็นการการค้าขายที่ไม่ชอบธรรม เป็นอาชีพต้องห้ามสำหรับอุบาสก อุบาสิกา ผู้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เมื่อพระภิกษุไม่เข้าใจในพุทธพจน์ที่พระองค์ทรงแสดงอย่างย่อๆ พระองค์จึงทรงขยายข้อความต่อไปว่า เป็นคนหูโง่ตาโง่นั้น พ่อค้าจะต้องศึกษาคนในถิ่นนั้นให้ออกตลอดจนภาวะของตลาดและราคาสินค้าต่างๆ เช่น สินค้านี้ซื้อได้ในราคานี้ ลงทุนไปเท่านี้ จะมีกำไรเท่านี้ เรียกว่าพ่อค้ามีหูตาไว มีความขยันขันแข็ง ได้แก่ พ่อค้านั้นจะต้องเป็นคนคล่องตัว ไม่อืดอาด ทำการซื้อขายด้วยอาการกระฉับกระเฉง ทันอกทันใจลูกค้า ให้ความสะดวกลูกค้ามากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เรียกว่า พ่อค้ามีความขยันขันแข็ง ให้ความสำคัญแก่ลูกค้า บางคนเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ เป็นผู้มั่งคั่งและเป็นผู้มั่งคั่ง ควรทำไมตรีไว้ แม้คนเหล่านั้นจะเอาสินทรัพย์ใดๆ มาให้ดำเนินธุรกิจให้ ก็ช่วย

ดำเนินการและส่งเสริมตามที่ตกลงกันไว้ นี้เรียกว่าให้ความสำคัญแก่ลูกค้า (รายใหญ่) คุณลักษณะของนักบริหารหรือพ่อค้าที่ดี มีหลัก 3 ประการ ได้แก่ จักขุมา หมายถึง ปัญญาการมองกาลไกล เช่น ถ้าหากเป็นพ่อค้าหรือนักธุรกิจ ต้องรู้ว่าอนาคตเศรษฐกิจ หรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นอย่างไร หรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำ จากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผล โดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตในการตัดสินใจและวางแผนด้วย คุณสมบัติข้อนี้ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Vision หรือ วิสัยทัศน์ หรือ Conceptual Skill โดยคุณลักษณะทั้งสามข้อนี้ มีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับ “ระดับของนักบริหาร” ถ้าหากเป็น “นักบริหารระดับสูง” ที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมาก คุณสมบัติข้อ 1 และข้อ 3 ถือว่าสำคัญมาก ส่วนข้อ 2 มีน้อยเพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชา ที่มีความสามารถเฉพาะด้านได้

บทสรุป

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีปาปนิคสูตรทั้งจากพระไตรปิฎกและอรรถกถารวมทั้งนักวิชาการและนักธุรกิจดังกล่าวทำให้ สรุปได้ว่า หลักทฤษฎีปาปนิคสูตรดังกล่าวที่ประกอบด้วย จักขุมา คือ การมีวิสัยทัศน์ วิวิธ การจัดการดี และนิสสยสมปนโน การมีมนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญต่อองค์กรทุกระดับ และถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้บริหารและบุคลากรในทุกระดับจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อหลักธรรมในทฤษฎีปาปนิคสูตรดังกล่าว

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการแข่งขันกันในการค้า บางคนก็ประสบความสำเร็จในการค้า กิจกรรมเจริญก้าวหน้า บางคนไม่ว่าค้าขายอะไรมักจะล้มเหลว สาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ค้าขายขาดทุน คือ ขาดคุณสมบัติของพ่อค้าที่ดี ในพระสูตรได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพ่อค้าต้องประกอบด้วยองค์ 3 ตามที่เสนอมมาแล้วในข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรนิกา ศักดิ์แสง. (2558). รูปแบบและกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจค้าส่งผลไม้ของผู้ประกอบการใน จังหวัดเพชรบุรี. (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- ณัฐวุฒิ วิเศษ. (2555). ปัจจัยในการดำเนินธุรกิจของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) จังหวัดนนทบุรี (รายงานการวิจัย). นนทบุรี: วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- ปราโมทย์ ยอดแก้ว. (2556). บุรณาการหลักการตลาดวิถีพุทธ. (พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: เอส. อาร์พรีนติ้ง แมส โปรดักส์.
- _____. (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสรพงษ์ สุธมโม (ญาติจอมอินทร์). (2559). วิเคราะห์กระบวนการบรรลุความสำเร็จในชีวิตตามหลัก ปาปนิกสูตร. วารสารปณิธาน, 12(2), 161-175.
- พอเจตร์ เรืองกลัด. (2552). การศึกษาพัฒนาการของตลาดนัดและวิถีชีวิตของชาวตลาดนัดคลองถมแหลม ฉบับอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์).
- ภรณ์ โพธิ์ทอง. (2551). การสร้างแบบฝึกทักษะการเรียนรู้ประเภทของงานขาย ในวิชาการขาย 1. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.
- วิสูตร จิตสุทธิภากร. (2561). รูปแบบการจัดการความรู้ตามหลักทฤษฎีปาปนิกสูตรสำหรับโรงเรียนชาวนาใน จังหวัดนครสวรรค์. (พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

An Analysis of Enlightenment of Phra Angulimālya Thera

Thanaporn Phetsombat^{1*}

¹Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand

*Corresponding author. E-mail: Kruaum04@gmail.com

ABSTRACT

The purpose of this article is to present and analyze the attainment of Dhamma by Angulimāla Thera. The results of the study found that Enlightenment is an intellectual development until being able to enlighten the Four Noble Truths by following the Threefold Learning Doctrines in the middle of the path, Samatha or Vipassana with the principle that leads to nirvana Magga 8. Each has its perfection and practicing one of which leads to enlightenment in four levels: Sotāpatti-phala, Sakadāgāmi-phala, Anāgāmi-phala, Arahatta-phala, leading to attainment of nirvana and becoming the noble one in Buddhism. Factors affecting the attainment of Angulimālya: having the opportunity to meet the Buddha to listen to the Dhamma and practice the precepts is the important factors in Angulimālya's attainment. It was on this occasion that he came to understand his misfortune that turned his life around from being a good person to becoming a murderer because he was deceived by teachers and fellow students. When he met the Buddha which is a good friend to teach him until he attained the highest level of enlightenment, Arahant. This is a motto for a person who has been mistaken. When one committed an offense, one can turn into a good person.

Keywords: Enlightenment, Phra Angulimālya Thera, Buddhism

วิเคราะห์การบรรลุตระกูลของพระองค์ลีมาลเถระ

ธนาพร เพชรสมบัติ^{1*}

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: Kruaum04@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอวิเคราะห์การบรรลุตระกูลของพระองค์ลีมาลเถระ ผลการศึกษาพบว่าการบรรลุตระกูลในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เป็นการพัฒนากายทางปัญญา จนสามารถรู้แจ้งแห่ง อริยสัจ 4 โดยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ในแนวทางมัชฌิมาปฏิปทา เจริญสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา หรือโดยมีหลักธรรมที่นำไปสู่นิพพานคือ มรรคมีองค์ 8 แต่ละหมวดมีความสมบูรณ์ในตัว การปฏิบัติตามหมวดใดหมวดหนึ่งไปสู่การบรรลุตระกูลได้ ผลของการบรรลุตระกูลมี 4 ระดับ คือ โสตาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตผล สามารถบรรลุ มรรค ผล นิพพาน สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา การฟังธรรมและสมาทานศีลถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุตระกูลขององค์ลีมาล ในโอกาสนี้ทำให้ท่านได้เข้าใจในวิบากกรรมที่ท่านได้ประสบกับชีวิตจนทำให้ชีวิตของท่านได้หักเหจากการที่เป็นคนดีจนกลายเป็นฆาตกร เพราะถูกหลอกจากอาจารย์และศิษย์ร่วมสำนัก แต่เพราะที่ได้พบพระบรมศาสดา ซึ่งเป็นยอดแห่งกัลยาณมิตร ที่ประทานเมตตาสั่งสอนจนท่านได้บรรลุตระกูลขั้นสูงคือพระอรหัตต์ จนเป็นคติเครื่องเตือนใจสอนใจให้คนที่เคยหลงผิด กระทำความผิดแล้ว ก็สามารถกลับตัวเป็นคนดีได้

คำสำคัญ: การบรรลุตระกูล, พระองค์ลีมาลเถระ, พระพุทธศาสนา

© 2023 BRJ: Bodhisatva Review Journal

บทนำ

พระองค์ลีมาลเถระ ซึ่งเดิมท่านชื่อหิงสกะ เกิดในตระกูลพราหมณ์ บิดาของท่านเป็นบุโรหิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่ต่อมาท่านได้กลายเป็นฆาตกรฆ่ามนุษย์ตายจำนวนมากเมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ชีวิตของท่านจึงพลิกผันจากฆาตกรผู้โหดร้าย กลายเป็นพระอรหัตต์ผู้เพียบพร้อมด้วยศีลาจารวัตร ทำให้ซาบซึ้งถึงเรื่องกฎแห่งกรรมและน้ำพระทัยอันเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธองค์ที่มีต่อเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ดังที่พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวไว้ว่า “พระพุทธองค์ทรงมีพระทัยสม่าเสมอในสัตว์ทั้งหลาย คือ นายขมังธนู พระเทวทัต ฆาตกรองค์ลีมาล ข้างธนบาล และพระราหุล” โดยไม่แยกแยะว่าเป็นผู้รักใคร่ในพระองค์ เป็นสัตว์เดรัจฉาน หรือว่าเป็นศัตรูต่อพระองค์พระสมณโคดมได้ทรงสั่งสมบาปมาตั้งแต่อดีต จนถึงชาติปัจจุบัน นับเป็นอนเณกอนันต์ ทรงค้นหาแนวทางที่จะพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง ในแนวทาง มัชฌิมาปฏิปทา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/501/537)

พระองค์ลีมาลได้ฆ่าผู้คนอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมากกว่า 1,000 คน ซึ่งเมื่ออุปสมบทแล้ว ได้บำเพ็ญเพียร จนบรรลุเป็นพระอรหัตต์ อย่างน่าเคลือบแคลง กรณีพระองค์ลีมาลนี้ ยังเป็นต้นบัญญัติห้ามไม่ให้คณะสงฆ์บวชให้กับฆาตกร ในโอกาสต่อมา ซึ่งเป็นเรื่องที่ศรัทธาอย่างยิ่ง จึงเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยได้ค้นคว้า ศึกษาหาข้อเท็จจริงต่อไป สัตว์โลกทั้งมวล ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากบุญกรรม ในอดีตทั้งสิ้น เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด ไม่มีสิ้นสุด ไม่มีประมาณ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งด้วยพระกรุณาธิคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระปัญญาธิคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านโกณฑัญญะถือได้ว่าเป็นผู้บรรลุตระกูลได้เทศนาอันเป็นแนวทางแห่งการอบรมวิปัสสนาวิมุตติ อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ชื่อว่า “อนัตตลักขณสูตร” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 4/20/27) ในจำนวนพระอสีตสาวกทั้งหมด 80 รูป พระองค์ลีมาลเถระ เป็นหนึ่งในพระอสีตเหล่านั้นมีประวัติความเป็นมาน่าสนใจเริ่มตั้งแต่

อดีตชาติจนได้เกิดมาเป็นอหิงสกะกุมาร ได้เผชิญวิบากกรรมทั้งจากอดีตชาติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน อย่างหนัก เพราะจากคนธรรมดาที่มีชาติตระกูล มีสติปัญญาดี มีกิริยาที่เรียบร้อย ขยันหมั่นเพียร เคารพพรณินบิดาอาจารย์ และภรรยาของท่านด้วยดี ได้กลับกลายเป็นโจร หยาบช้ำ ฆ่าคนอย่างไม่ปราณี เป็นจำนวนมาก นับกว่า 1,000 คน แต่ก็นับว่ามีวาสนาเป็นอย่างยิ่งที่ได้พบ กัลยาณมิตร ได้ฟังธรรมจากพระบรมศาสดา จนได้บรรลुरुธรรม ในระยะเวลาสั้นๆ ด้วยคำสอน ที่ลึกซึ้ง ที่สำคัญคือ ท่านบรรลुरुธรรมในขณะที่มือยังถืออาวุธอยู่ องค์กรมาแต่ได้เปลี่ยนเพศเป็นบรรพชิตแล้ว แต่ก็ยังส่งผลต่อการดำรงสมณธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่มีผู้คนที่ใส่บาตร ทำให้ท่านอยู่อย่างลำบาก บางครั้งก็ถูกขว้างปาถึงเลือดตก บาตรแตก จีวรฉีกขาด แต่ท่านก็ไม่ท้อถอย ปฏิบัติธรรมอย่างอดทน โดยมีพระพุทธองค์คอยสอนเตือน และเป็นกำลังใจ พระองค์ลืมนวลถือข้อวัตรที่เข้มข้น เพียรแผดเผากิเลส โดยถือธุดงค์วัตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/214/295) ท่านมีจิตเมตตาอยากอนุเคราะห์ จึงนำเรื่องราวมากราบทูลพระบรมศาสดาให้ทรงทราบ พระบรมศาสดาเห็นสมควรให้ พระองค์ลืมนวลทำสังฆจาจาเพื่อให้ท่านสะดวกในโกศ พอเพียงที่จะบำเพ็ญสมณธรรมได้จึงบอกคาถาให้พระองค์ลืมนวลไปบอกกับหญิงกรรม์แก่นั้น ทำให้นางคลอเคลียได้ง่าย มีความสวัสดิ์ทั้งนางและบุตร พระเถระเริ่มมีความสุขสบายในโกศ ได้เร่งทำความเพียรอย่างไม่ลดละ มีสติระลึกอยู่ในทุกอิริยาบถน้อยใหญ่เป็นผู้ไม่มีความประมาทบำเพ็ญเพียรอย่างจริงจัง มุ่งมั่น ในที่สุดท่านก็ได้บรรลुरुเป็นพระอรหันต์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 13/351/429)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า คนที่เคยทำผิดเป็นอย่างมาก ที่เคยฆ่าผู้คนร่วมพัน ก็ยังมีโอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีดังตัวอย่างพระองค์ลืมนวลฆ่าผู้อื่น จำนวนมาก และฆ่าติดต่อกันเป็นเวลานาน สามารถบรรลुरुธรรมได้อย่างไร บำเพ็ญบารมีอย่างไร วิธีไหน กรรมชั่วที่เคยกรรมไม่ส่งผลแต่อย่างใดหรือ ผู้วิจัยจึงได้รวบรวม สืบค้น นำมาร้อยเรียงให้ผู้สนใจ ใฝ่รู้ ได้ศึกษา ทำความเข้าใจ และให้เป็นอุทาหรณ์แก่ผู้หลงผิดทั้งหลายได้กลับเนื้อกลับตัว ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีที่จะทำให้สังคมประเทศชาติเราสงบร่มเย็นเป็นสุข สืบไป

การบรรลुरुธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1. มุมมองการบรรลुरुธรรมในศาสนาต่างๆ

ศาสนาคริสต์ ความสำคัญของศาสนา ศาสนาทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพราะทุกศาสนา ล้วนมุ่งหวังให้ศาสนิกชนของตน เป็นคนดี และเมื่อศาสนิกชนเป็นคนดีแล้ว สังคมก็ย่อมจะปราศจากความเดือดร้อน ศาสนาช่วยให้มนุษย์รู้ว่า สิ่งใดชั่วถูกผิด ในศาสนาคริสต์สอนว่าพระเจ้าทรงประทานศีลธรรมประจำใจ มนุษย์ให้มนุษย์รู้จักดีชั่ว มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อเลือกกระทำแต่สิ่งที่เป็นคุณงามความดี ความหมายของศาสนา คำว่า “ศาสนา” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษที่มาจากภาษาละตินอีกทีหนึ่ง ซึ่งแปลว่า “ความสัมพันธ์” หรือ “ผูกพัน” หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ตรงกับคำภาษาบาลี “ศาสนา” แปลว่าคำสั่งสอน “คำสั่ง” หมายถึง ข้อห้ามทำความชั่ว ที่เรียกว่าวินัย และเป็น “คำสอน” หมายถึง คำแนะนำให้ทำความดี ที่เรียกว่าธรรมะ รวมเรียกว่า ศีลธรรม ศาสนาพราหมณ์- ฮินดู ได้กล่าวไว้ว่า กรรมใดที่ได้เลือกกระทำโดยใช้ชาณ และโดยถือเอาภกติ เป็นทางเลือกกรรมนั้นย่อมเป็นเหตุแห่งความสุข แห่งยศ และแห่งเกียรติในยามที่บุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่ และทั้งจะได้ ประสบความสุขในชีวิตหน้าต่อไปอีกด้วย ไม่ว่าจะไปเกิดในภพไหน ตรงกันข้าม กรรมใดที่ได้เลือกทำ โดยปราศจากชาณ และไม่ถือเอาภกติเป็นเกณฑ์เสียเลย กรรมนั้นก็ย่อมเป็นเหตุแห่งความทุกข์ ความเสื่อมยศ และความเสื่อมเกียรติ ไม่ว่าจะไปในภพนี้หรือในภพหน้า จึงถือได้ว่ากรรมที่เลือกกระทำโดยใช้ชาณเป็นเกณฑ์ และโดยถือเอาภกติเป็นที่ตั้ง อย่างมิได้มีความประสงค์จะขอรับสิ่งใดเป็นเครื่องตอบแทน กรรมนั้นจึงจะเป็นเหตุแห่งโมกษะ ศาสนาซิกข์ หลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาซิกข์เพื่อบรรลुरुจุดมุ่งหมายสูงสุด คือการเข้าถึงสุขอันเป็นนิรันดร์ หรือนิรวาณ ประกอบด้วยหลัก 5 ประการได้แก่ 1. ธรรมชั้นท์ คือ การประกอบกรรมดี 2. คิอานชั้นท์ คือ การมีปัญญา 3) สรณชั้นท์ คือ ความปิติอันเฝ้าใจในธรรม 4) กรัมชั้นท์

คือ การมีกำลังจิตแน่วแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว 5) สังขันธ์ คือ การเข้าถึงสังขะ หรือการหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระผู้เป็นเจ้า (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557 : 13) เช่น ศาสนาเซน จุดหมายสูงสุดของศาสนาเซนคือการบรรลุเกวลญาณ ด้วยการ "นิรชระ" หรือการทำลายกรรม เพราะการกระทำซึ่งเป็นเหตุให้เกิด "พันธะ" การถูกผูกมัด เปรียบได้กับอุปาทาน การยึดมั่นถือมั่นของศาสนาพุทธ เป็นการการบำเพ็ญตนให้หลุดพ้นจากกิเลส หลุดพ้นจากสังสาระ การเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งอาจเปรียบได้กับโมกษะของศาสนาพราหมณ์หรือนิพพานของศาสนาพุทธ ในศาสนาพราหมณ์ เมื่อวิญญูณหลุดพ้นแล้วจะไปรวมอยู่กับพรหม ส่วนศาสนาเซน เมื่อวิญญูณหลุดพ้นแล้ว ก็จะไปอยู่ในส่วนหนึ่งของเอกภาพที่เรียกว่า "สัทธิตา" ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขนิรันดร์ ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

สรุป ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติมาโดยตลอด นับตั้งแต่ได้ตั้งเป็นแว่นแคว้น และเป็นราชอาณาจักรแต่ก็ได้เอื้อเฟื้อต่อคนไทยผู้นับถือศาสนาอื่น และให้ความอุปถัมภ์ศาสนาอื่นตามแบบอย่างโบราณราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงอุปถัมภ์ไว้แล้ว และมีนโยบายที่จะป้องกันมิให้คนไทยที่นับถือศาสนาแตกต่างกันเบียดเบียนกัน มีความสมานฉันท์ สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสงบร่มเย็น โดยทุกคนมีเสรีภาพในการประกอบพิธีกรรมตามศาสนาของตน

2. การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ศาสนิกชนของทุกศาสนาล้วนมีจุดหมายสูงสุดของการปฏิบัติกิจทางพระศาสนาของตนเองคือ การเข้าถึงสรวรรค์ หรือ การได้เป็นส่วนหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้า หรือ เป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง พระพุทธศาสนาที่เช่นกัน มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การได้บรรลุธรรม อันจะเป็นผลให้เกิดความดับทุกข์ และประสบสันติสุข คือ พระนิพพาน การบรรลุธรรม คืออะไร พระพุทธศาสนาได้แสดงเรื่องนี้ไว้ในลักษณะใด ผู้วิจัยจะได้นำเสนอไปตามลำดับ

การบรรลุธรรม เป็นสภาวะแห่งความหลุดพ้น, ความรู้แจ้งความถึงพร้อม, ความสำเร็จในระดับมรรคผล คือ ระดับโลกุตตระ เพื่อความเป็นพระอริยบุคคลระดับใดระดับหนึ่ง ซึ่งมีศัพท์ที่ใช้แทนคำว่า “การบรรลุธรรม” ดังต่อไปนี้คำว่า “การบรรลุธรรม” เป็นภาษาไทย แยกออกเป็น 2 ศัพท์คือ การบรรลุ + ธรรม พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “บรรลุ” นี้ เป็นคำกริยา แปลว่าถึง, สำเร็จ, เช่น บรรลุ มรรคผล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

สรุปตามทัศนะของพุทธศาสนานั้น หมายเอาการปฏิบัติธรรมจนเป็น พระอริยบุคคลที่เป็นบุคคลผู้ประเสริฐ ผู้ไกลจากข้าศึก หรือผู้หักกล้อสังสารวัฏเสียได้นั้นมีอยู่ 4 ประเภท ได้แก่โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหันต์แต่ละระดับนั้นก็มีความหมายในการละสังโยชน์ที่แตกต่างกันไป จนระดับสุดท้าย คือ อรหันต์

3. หลักการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การปฏิบัติตามหลักมรรคมีองค์ 8 เพื่อบรรลุธรรมนั้นตามที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นสามารถย่อลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งทางสายกลาง อย่างไรก็ตามการที่จะบรรลุธรรมได้นั้นผู้ปฏิบัติจะต้องเข้าถึงอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มีดังนี้

1. อริยสัจ 4

สังขธรรมที่เป็นหลักใหญ่ในพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4 อริยสัจ แปลว่า "สัจจะของผู้ประเสริฐ (หรือผู้เจริญ)" "สัจจะที่ผู้ประเสริฐพึงรู้" "สัจจะที่ทำให้เป็นผู้ประเสริฐ" หรือแปลรวบรัดว่า "สัจจะอย่างประเสริฐ" พึงทำความเข้าใจไว้ก่อนว่า มิใช่สัจจะตามชอบใจของโลกหรือของตนเอง แต่เป็นสัจจะทางปัญญาโดยตรง อริยสัจ 4 คือ 1) ทุกข์ ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความตาย ซึ่งเป็นธรรมของชีวิตและความโศก ความระทม ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ซึ่งมีแก่จิตใจและร่างกายเป็นครั้งคราว ความประจวบกับสิ่งที่ไม่รักไม่ชอบ ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบ ความปรารถนาไม่สมหวัง กล่าวโดยย่อคือ กายและใจนี้เองที่เป็นทุกข์ต่างๆ 2) สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยากของจิตใจ คือ ดิ้นรนทะยานอยากเพื่อที่จะได้สิ่งปรารถนาอยากได้ ดิ้นรนทะยานอยากเพื่อจะเป็นอะไรต่างๆ ดิ้นรนทะยานอยากที่จะไม่เป็นในภาวะที่ไม่ชอบต่างๆ 3) นิโรธ

ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับตัณหา ความดิ้นรน ทะยานอยากดังกล่าว 4) มรรค ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ ทางมืองค์ 8 คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ อาชีพชอบ เพียรพยายามชอบ สติชอบ ตั้งใจชอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

บางคนเข้าใจว่า พระพุทธศาสนามองในแง่ร้าย เพราะแสดงให้เห็นแต่ทุกข์และสอนสูงเกินกว่าที่คนทั่วไปจะรับได้ เพราะสอนให้ดับความดิ้นรนทะยานอยากเสียหมด ซึ่งจะเป็นไปยาก เห็นว่าต้องมีผู้เข้าใจดังนี้ จึงต้องซ่อมความเข้าใจไว้ก่อนที่แจกอริยส์ออกไป พระพุทธศาสนามีได้มองในแง่ร้ายหรือแง่ดีทั้งสองแต่อย่างเดียว แต่มองในแง่ของสัจจะ คือความเจริญ ซึ่งต้องใช้ปัญญาและจิตใจที่บริสุทธิ์ประกอบกันพิจารณา ตามประวัติพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้ามิได้ทรงแสดงอริยส์แก่ใครง่าย ๆ แต่ได้ทรงอบรมด้วยธรรมข้ออื่นจนผู้นั้นมีจิตใจบริสุทธิ์พอที่จะรับเข้าใจได้แล้ว จึงทรงแสดงอริยส์ธรรมข้ออื่นที่ทรงอบรมก่อนอยู่เสมอ สำหรับคุณศัพท์นั้น คือ ทรงพรรณนาทาน พรรณนาศีล พรรณนาผลของทาน ศีลที่เรียกว่า สวรรค์ (หมายถึงความสุขสมบูรณ์ต่างๆ ที่เกิดจาก ทาน ศีล แม้ในชีวิตนี้) พรรณนาโทษของกาม (สิ่งที่ผูกใจให้รักใคร่ปรารถนา) และอาณิสส คือ ผลดีจากการที่ปราศใจออกจากกามได้ เทียบด้วยระดับการศึกษาปัจจุบัน ก็เหมือนอย่างทรงแสดงอริยส์แก่นักศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย ส่วนนักเรียนที่ต่ำลงมาก็ทรงแสดงธรรมข้ออื่นตามสมควรแก่ระดับ พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงแสดงธรรมที่สูงกว่าระดับของผู้ฟัง ซึ่งจะไม่เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย แต่ผู้ที่มุ่งศึกษาแสวงหาความรู้ แม้จะยังปฏิบัติไม่ได้ ก็ยังเป็นทางเจริญความรู้ในสัจจะที่ตอบได้ตามเหตุผล และอาจพิจารณาผ่อนลงมาปฏิบัติทั้งที่ยังมีตัณหา

ฉะนั้น จะมีวิธีทำอย่างไรที่จะไม่แพ้ตัณหา หรือจะเป็นนายของตัณหาในใจของตนเองได้ วิธีดังกล่าวนี้ก็คือ มรรคมืองค์ 8 ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ 1) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ คือ เห็นอริยส์ 4 หรือเห็นเหตุผลตามเป็นจริงแม้โดยประการที่ผ่อนพิจารณาลงดังกล่าวมาโดยลำดับ 2) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ คือ ดำริ หรือคิดออกจากสิ่งที่ผูกพันให้เป็นทุกข์ ดำริในทางไม่พยายาบาทมุ่งร้าย ดำริในทางไม่เบียดเบียน 3) สัมมาวาจา วาจาชอบ แสดงในทางเว้น คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียดให้แตกร้างกัน เว้นจากการพูดคำหยาบร้าย เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อไม่เป็นประโยชน์ 4) สัมมากรรมันตะ การงานชอบ แสดงในทางเว้น คือ เว้นจากการฆ่า การทรมาน เว้นจากการลัก เว้นจากการประพฤติดิฉินในทางกาม 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ คือ เว้นจากมิฉณาอาชีวะ (อาชีพผิด) สำเร็จชีวิตด้วยอาชีพที่ชอบ 6) สัมมาวายามะ เพียรพยายามชอบ คือ เพียรระวังบาปที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วมิให้เสื่อม แต่ให้เจริญยิ่งขึ้น 7) สัมมาสติ ระลึกชอบ คือ ระลึกไปในที่ตั้งของสติที่ดีทั้งหลาย เช่น ในสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม 8) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ คือ ทำใจให้เป็นสมาธิ (ตั้งมั่นแน่วแน่) ในเรื่องที่ตั้งใจจะทำในทางที่ชอบ มรรคมืองค์ 8 นี้ เป็นทางเดียว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

2. หลักไตรสิกขา

หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญอีกประการก็คือ หลักไตรสิกขา คือ สิ่งที่เราเรียกว่า ความงามในเบื้องต้นได้แก่ศีล งามในท่ามกลางคือสมาธิ และงามในที่สุด คือปัญญาปรากฏในพระพุทธดำรัสที่ทรงส่งพระสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก ซึ่งถือเป็นหลักธรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักธรรมนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนา ดังปรากฏในเมตตาสสูตร ขุททกนิกายว่าผู้ฉลาดในประโยชน์ มุ่งหวังบรรลุสันตปาธ พึงบำเพ็ญกรรมดีกิจ ควรเป็นผู้อาจหาญซื้อตรงเครื่องครัดวางง่ายอ่อนโยนไม่เย่อหยิ่งควรเป็นผู้สันโดษเลี้ยงง่ายมีกิจน้อยมีความประพฤติเบามีอินทรีย์สงบมีปัญญารักษาตนไม่คะนองไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลายอนึ่ง ไม่ควรประพฤติกุศลเสียหายใดๆ ที่จะเป็นเหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 25/143/533)

การดำเนินไปในหลักของไตรสิกขานั้น สามารถจัดการฝึกอบรม ศีล สมาธิ ปัญญา ไปพร้อมกันได้ ดังที่ท่านกล่าวไว้ในกาปฏิบัติกรรมฐานคือกำหนดลมหายใจเข้า - ออกความสำรวมกายวาจาในขณะนั้นเป็นอธิจิตตสิกขาและปัญญาในขณะนั้นเป็นอธิปัญญาสิกขา ในทำนองเดียวกัน เราสามารถนำหลักการนี้ไปบูรณาการให้สามารถ

ครอบคลุมเนื้อหาสาระเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นหัวข้อธรรมทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนาซึ่งดูหลากหลายให้มีระบบเดียว คือ ไตรสิกขา เพราะหัวข้อธรรมทั้งหมดสรุปลงในเรื่องของไตรสิกขาได้ทั้งสิ้นภายในกรอบของหลักไตรสิกขา เราสามารถจัดความสัมพันธ์ของหลักธรรมทุกหมวดให้เกิดเป็นการปฏิบัติธรรม คือการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์นั่นเอง ในบรรดาธรรมหรือระบบการปฏิบัติที่จัดรูปแบบเป็นหมวดหมู่ ไตรสิกขา ถือเป็นพื้นฐาน เป็นระบบกลางกว้างขวางครอบคลุม และใช้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติมากที่สุด ไตรสิกขา ประกอบด้วย สิกขา 3 คือ

1) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตที่แสดงออกมาทางกายวาจา เป็นลักษณะการประกอบกุศลในส่วนของการวางใจชอบ การงานชอบ และการเลี้ยงชีพชอบ การดำรงตนอยู่ในกรอบของระเบียบวินัยปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อบุคคล รอบข้างมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลเป็นประโยชน์

2) อธิจิตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิตเป็นลักษณะการประกอบกุศล ในส่วนของการพยายามชอบ ความระลึกรู้ชอบ และความตั้งมั่นชอบ การดำรงคงมั่นของจิต ควบคุมจิตของตนให้เข้มแข็ง มีกำลังสงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งเศร้าหมอง ต่างๆ อยู่ในสภาพที่กำลังเกิดขึ้นตามความเป็นจริง

3) อธิปัญญาสิกขา คือ การพัฒนาปัญญา ให้เกิดเป็น ความหยั่งรู้ สภาพความเป็นจริง ที่นำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นลักษณะการประกอบกุศลในส่วนของการเห็นชอบ และ ความดำริชอบการพัฒนาให้เกิดเป็นปัญญาที่บริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ไม่เกิดเป็นความรู้ความคิดความเข้าใจที่ถูกบิดเบือนจากสภาวะธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงสามารถคิดพิจารณาแก้ไขปัญหามากมาย ทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

ดังนั้น ไตรสิกขาเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงบ่อยและมีกระบวนการฝึกอย่างต่อเนื่อง ดังพระพุทธพจน์ว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา มีลักษณะอย่างนี้ สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐาน ย่อมมีผลานิสงส์มาก ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลานิสงส์มาก จิตอันบุคคลอบรมโดยมีปัญญาเป็นฐาน ย่อมหลุดพ้นโดยชอบจากกามาสวะ ภูวาสวะและอวิชชาสวะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 10/147/92)

จะเห็นว่าศีลเป็นพื้นฐานแก่สมาธิ สมาธิก็เป็นพื้นฐานแก่ปัญญา เมื่อปัญญาเจริญมากขึ้นก็อบรมจิตให้ถึงความหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย พุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับฝึกฝนอบรมมนุษย์ที่ถือได้ว่าเป็นระบบที่มาตรฐานระดับสากลอย่างหนึ่งเพราะใครก็ตามเมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงฝึกฝนด้วยระบบเดียวกันคือการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาโดยมีจุดมุ่งหมายคือเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสหรือการบรรลุนิพพานอันเป็นอุดมคติทางพระพุทธศาสนาที่ทุกคนสามารถพัฒนาตนและบรรลุถึงได้ หลักไตรสิกขาจึงอยู่ในฐานะเป็นแม่บทและเป็นเครื่องมือในการพัฒนา พระพุทธองค์ทรงปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้เหมาะสมแก่อุปนิสัยของเวไนยสัตว์แต่ละกลุ่ม บางกลุ่มมีความรู้มาก เช่น พระปัญจวัคคีย์ ก็ทรงสอนธรรมะชั้นสูงเกี่ยวกับสภาวะธรรมที่เป็นไตรลักษณ์ บางกลุ่มมีปัญญาน้อยปานกลาง เช่นกลุ่มพระยสและสหาย ทรงเริ่มจากทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอานิสงส์ของการออกบวช (เนกขัมมะ) บางครั้งก็ทรงสอนไตรสิกขาโดยตรง ดังเช่นที่ตรัสกับภิกษุวัชชีบุตรผู้เกิดความเบื่อหน่ายท้อใจในการรักษาพระวินัยที่มีมากมาย ว่า “ภิกษุ เธอจงศึกษาในสิกขา 3 เกิดคือในอธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขาเมื่อเธอศึกษาทั้งอธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา อยู่ราคะโทสะและโมหะก็จักถูกละได้เพราะละราคะโทสะและโมหะได้ เธอจักไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล จักไม่ประพฤติดังที่เลวทรามอีก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/85/311)

ดังนั้น การบรรลุดูธรรมหมายถึงกระบวนการพัฒนาทางปัญญา ที่ประจักษ์แจ้งในรูป นาม ที่ปรากฏจนอุปาทานคลายจากอารมณ์ทั้งปวง เห็น รู้แจ้งอริยสัจ 4 เข้าถึงกระแสแห่งธรรมที่เป็นไปตามลำดับขั้นตอนจนสามารถบรรลุถึงโลกุตตรธรรม 9 คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 สำเร็จเป็นพระอริยบุคคล ระดับต่างๆ ดังนี้ พระโสดาบันละสังโยชน์ได้ 3 อย่างคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสัสสพตปรามาสให้หมดสิ้นไป, พระสกทาคามีสามารถละสังโยชน์ 3 ข้างต้นให้หมดสิ้นไป และยังทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลงอีกด้วย, พระอนาคามี

สามารถละสังโยชน์ 5 อย่างข้างต้นได้ และละกามราคะ ปฏิฆะ ได้อีกด้วย ส่วนพระอริยบุคคลชั้นสูงสุด คือพระอรหันต์ละสังโยชน์ได้ 10 อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ได้โดยสิ้นเชิงมีปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีจุดเด่นต่างกัน พระพุทธศาสนาเถรวาทมุ่งสอนให้ตนเองหลุดพ้นก่อน แล้วค่อยแนะนำผู้อื่นภายหลัง คือ พาดตนเองให้พ้นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองเสียก่อน ต่อมาชี้บอกให้ผู้อื่นทำตามผลที่ตนได้รับ เป็นเครื่องยืนยันรับรองให้ทำตามตัวอย่างโดยเชื่อสนิทใจ ในที่สุดก็ได้ประสพผลสำเร็จตามที่หวัง คือ พระนิพพาน โดยอาศัยการตัดสังโยชน์และกิเลสต่างๆ ตามลำดับขั้นตอนตั้งแต่สังโยชน์เบื้องต่ำ จนถึงเบื้องสูง ดังนั้นผู้ปฏิบัติตามหลักมรรคมีองค์ 8 เพื่อบรรลุธรรม เพื่อให้สังคมเห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญ ช่วยสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น เป็นหลักคำสอนไม่ให้ใช้ความรุนแรง เพื่อให้เกิดความสงบสุขกับตนเอง คลอบคลัว และในสังคมที่ดีต่อไป

ปัจจัยที่มีผลต่อการบรรลุเป็นพระอรหันต์ของพระองคฺลีมาล

แนวคิดที่เกี่ยวกับการเป็นฆาตรกรของพระองคฺลีมาล มีทั้งที่เกิดจากความตั้งใจหรือ ไม่ตั้งใจหรืออาจเกิดจากความประมาทหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตลอดทั้งเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ตำรวจยิงผู้ร้ายเพราะผู้ร้ายคิดต่อสู้หรือขัดขืนการจับกุม เป็นต้นก็ได้ แต่ในรายละเอียดมีข้อปลีกย่อยนั้นก็แตกต่างกันบ้าง ฉะนั้นการเป็นฆาตรกรที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปจึงมีประเภทและพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัย กล่าวคือ

ปรโตโฆสะ เสียงจากผู้อื่นหรือการกระตุ้นชักจูงจากภายนอก หมายถึง การสั่งสอน แนะนำ ถ้ายทอด หรือคำชี้แจงอธิบายจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้เลียนแบบจากแหล่งต่างๆ ภายนอก หรืออิทธิพลจากภายนอก เป็นต้น ในที่นี้หมายถึงเฉพาะที่แนะนำในทางที่ถูกต้องดีงาม ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องโดยเฉพาะที่สามารถช่วยนำไปสู่ปัจจัยที่ 2 ได้ ปัจจัยข้อนี้จัดเป็นองค์ประกอบภายนอก หรืออาจจะเรียกว่า ปัจจัยทางสังคม บุคคลผู้มีความสมบัติเหมาะสมสามารถที่จะทำหน้าที่ปรโตโฆสะที่ดีมีคุณภาพสูง เรียกว่า กัลยาณมิตร ผู้ที่จะทำหน้าที่

กัลยาณมิตรได้ผลดี ประสบความสำเร็จแห่งปรโตโฆสะ ต้องสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้ศึกษา หรือผู้รับการฝึกอบรม จึงเรียกวธีการเรียนรู้ในข้อนี้ว่า วิธีการแห่งศรัทธาเมื่อมีสัมมาทิฏฐิเป็นแกนกลางหรือเป็นฐานแล้ว ก็จะต้องศึกษากระบวนการภายในของบุคคลที่ดำเนินไปตามขั้นตอนการศึกษา 3 ขั้น เรียกว่า ไตรสิกขา คือ

1. การฝึกฝนอบรมหรือพัฒนาในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา

2. การฝึกฝนอบรมหรือพัฒนาในด้านจิตใจการปลูกฝังคุณธรรมสร้างเสริมคุณภาพสมรรถภาพ และสุขภาพจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา

3. การฝึกฝนอบรมหรือพัฒนาในด้านปัญญา ให้เกิดความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ตามความเป็นไปตามเหตุปัจจัยทำให้แก้ไขปัญหามาตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความถือมั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญา

1) ธรรมที่สนับสนุนในห้วงคฺลีมาลบรรลุเป็นพระอรหันต์ ธรรมที่สนับสนุนในห้วงคฺลีมาลบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้นั้น นอกจากความเป็นฆาตรกรขององคฺลีมาลจะต้องละสังโยชน์ 10 ประการ ยังจะต้องอาศัยโพธิปักขิยธรรม คือธรรมที่เกื้อกูลให้รู้แจ้งหรือธรรมที่เกื้อหนุนอริยมรรคมี 37 ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 6 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 19/525/222-223)

2) หลักการปฏิบัติขององคฺลีมาลเพื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์ หลักการปฏิบัติของการบรรลุเป็นพระอรหันต์ แม้องคฺลีมาลจะฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ตายมากมาย แต่ถ้าไม่ได้ทำอนันตริยกรรม 5 ประการ ก็ยังมีโอกาสที่จะปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุธรรมขั้นสูงขึ้นไปจนถึงเป็นพระอรหันต์ได้ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

เรียกว่า พระนิพพาน ซึ่งทางดำเนินสู่พระนิพพานนั้นมี 2 ทาง คือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตฺโต), 2538) (1) สมถกัมมัฏฐานเป็นทางดำเนินสู่พระนิพพานโดยอ้อม มุ่งต้องการให้เกิดสมาธิต้องการให้จิตสงบ แนบแน่นอยู่กับอารมณ์เดียว ไม่หวั่นไหว เมื่อจิตสงบแล้ว ตัวสมถะก็คือสมาธิ จะสบาย มีความสุข เย็นสบายไม่วอกแวก ไม่เดือดร้อน ไม่ดิ้นรน ไม่กระวนกระวาย แนบแน่นอยู่ในอารมณ์เดียว จนกระทั่งเกิดสมาธิถึงระดับที่เรียกว่า ฌาน จากนั้นจึงเอาฌานเป็นบาทเจริญวิปัสสนาต่อไปผู้ที่ปฏิบัติแนวนี้เรียกว่า สมถยานิก (2) วิปัสสนากรรมฐานเป็นทางดำเนินสู่พระนิพพานโดยตรง สำหรับผู้ที่ไม่เคยฝึกหัดเจริญสมาธิมาก่อนเรียกว่า วิปัสสนายานิก คือ เมื่อเจริญวิปัสสนา ใช้ปัญญาพิจารณาความจริงเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกทางแล้ว จิตก็จะสงบขึ้น เกิดมีสมาธิตามมาเอง สมาธิในตอนแรกอาจเป็นขณิกสมาธิ คือสมาธิชั่วขณะ ซึ่งเป็นสมาธิอย่างน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นเพื่อให้วิปัสสนาดำเนินต่อไปได้ เมื่อผู้เป็นวิปัสสนายานิก เจริญวิปัสสนาต่อไป สมาธิก็พลอยได้รับการอบรมไปด้วย ถึงตอนนี้อาจเจริญวิปัสสนาด้วยอุปจารสมาธิ จนในที่สุด เมื่อขณะที่บรรลุมรรคผล สมาธิก็จะแน่วแน่นเป็น อัปปนาสมาธิ อย่างน้อยถึงระดับปฐมฌานซึ่งสอดคล้องกับหลักที่แสดงไว้ว่า ผู้บรรลุวิปัสสนาจะต้องมีทั้งสมถะและวิปัสสนา

ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ได้ผล ต้องมีวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ในการบอกรรมฐานได้อย่างแม่นยำถูกต้อง คอยให้คำแนะนำสั่งสอนอย่างใกล้ชิดตลอดเวลาที่ปฏิบัติธรรม ในขณะที่ผู้ปฏิบัติจะต้องทำตามคำแนะนำสั่งสอนอย่างเคร่งครัดไม่ดื้อรั้น จึงจะมีประสิทธิผลต่อการปฏิบัติ คำกล่าวที่ว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้วทำให้เสียสติหรือเป็นบ้า นั้นจะได้หมดไป ความจริงแล้ว การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นการป้องกันมิให้คนเสียสติหรือเป็นบ้ามากกว่า ส่วนผู้ที่ปฏิบัติแล้วเสียสติหรือเป็นบ้า นั้น เพราะปฏิบัติในสิ่งที่คลาดเคลื่อนไปจากวิปัสสนากรรมฐาน การกล่าวร้ายต่อวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการให้ร้ายต่อพระพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่าเป็นแนวการปฏิบัติที่ทำให้คนปกติเป็นคนเสียสติ การกล่าวร้ายเช่นนั้นนอกจากจะเป็นบาปแล้ว ยังถือเป็นการทำลายพระพุทธศาสนาโดยตรงอีกด้วย เพราะหาได้มีการปฏิบัติที่ถูกต้องแล้ว ก็ไม่มีผู้ปฏิบัติที่สามารถบรรลุมรรค ผล นิพพานได้ ไม่มีพยานรู้เห็นรับรองพระธรรมและการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาก็ไม่มีแก่นสาร ไม่มีสาระอีกต่อไป และไม่มีแตกต่างไปจากศาสนาอื่นๆ ในโลก ดังนั้นปัจจัยที่สนับสนุนให้องค์อุลิมลกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์ ได้แก่ เหตุผลที่ให้องค์อุลิมลบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนา พระองค์อุลิมลเถระ แม้จะเคยเป็นฆาตกรฆ่าคนตายจำนวนมาก เมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์ผู้ทรงเป็นกัลยาณมิตรแล้ว ก็มีสติระลึกได้และสัมปชัญญะรู้สึกตัวพร้อมทั้งเกิดหิริ ละอายแก่ใจและโอตตปเปกเกรงกลัวต่อบาป พอพระธรรมเทศนาจบลงก็ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบัน จึงเลิกเป็นฆาตกรตั้งแต่บัดนั้น แล้วก็ทูลขอบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักไตรสิกขาด้วยความเพียร ในที่สุดก็ได้บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์ ซึ่งเหตุผลที่ทำให้ฆาตกรองค์อุลิมลบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้นั้น พอสรุปได้ดังนี้

1. องค์อุลิมล ไม่มีสันดานเป็นฆาตกร แม้จะฆ่ามนุษย์จำนวนมาก แต่ก็ทำไปเพราะจำใจด้วยความเคารพเชื่อฟังคำสั่งของอาจารย์ปรารภจะจบการศึกษา และที่สำคัญไม่ได้ทำอนันตริยกรรม 5 อย่าง คือ (1) ฆ่ามารดา (2) ฆ่าบิดา (3) ฆ่าพระอรหันต์ (4) ทำร้ายพระ พุทธเจ้าจนห้อพระโลหิต (5) ทำสงฆ์ให้แตกแยกกัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 22/129/209) ซึ่งอนันตริยกรรมแต่ละข้อมีผลรุนแรงแก่ผู้กระทำคือ ผู้กระทำในชาตินั้นเดิมทีแม้มีอุปนิสัยแก่กล้าสามารถบรรลุมรรคผลได้ ก็จะต้องรอนทำให้บรรลุมรรคผลไม่ได้ และเมื่อตายไปแล้วผลของอนันตริยกรรมก็จะส่งผลให้ไปเกิดในอเวจีมหานรกทันทีโดยไม่มีกุศลกรรมอื่นจะมาขัดขวางได้ จนกว่าอนันตริยกรรมจะให้ผลสิ้นสุดลง และไม่ได้ประทุษร้ายภิกษุณี ซึ่งเป็นกรรมที่ขัดขวางการบรรลุมรรค (พระโสภณมหาเถระ, 2548)

2. องค์อุลิมล แม้จะเคยเป็นฆาตกร แต่ในช่วงบั้นปลายชีวิตในแต่ละชาติ ก็มีโอกาสดำเนินการดีฟังคำสั่งสอนของพระโพธิสัตว์ผู้เป็นกัลยาณมิตร ตั้งใจสมาทานศีล 5 และบำเพ็ญบารมีที่ประกอบด้วยองค์ 2 ประการ คือ (1) ฉันทตา คือ ความปรารถนารักใคร่พอใจในอรหัตตภูมิ (2) อธิการ คือ การทำบุญให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาใน

สำนักของพระอริยเจ้า สิ้นระยะเวลา 100,000 กัป ด้วยอาณภาพบารมีเหล่านั้น เมื่อเกิดความประมาทก็จะกลับได้สติเร็วกว่าปรกติ

3. องค์ลีลามได้อาศัยปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ 2 ประการ คือ (1) ปัจจัยภายนอก เรียกว่า ปรโตโฆสะ คือ เสียงจากผู้อื่น ได้แก่ ได้รับการถ่ายทอดหรืออิทธิพลจากพระโพธิสัตว์ผู้เป็นกัลยาณมิตร ที่คอยอบรมสั่งสอนหรือพัฒนาชีวิตในทางที่ดีขึ้น (2) ปัจจัยภายใน เรียกว่า โยนิโส-มนสิการ คือ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย ได้แก่ การคิด ถูกรู้ รู้จักคิด หรือคิดเป็นนั่นเอง เป็นหลักในการพัฒนาชีวิตให้สูงขึ้นตามลำดับ

องค์ลีลามได้อาศัยเหตุปัจจัยเหล่านี้ เป็นปทัฏฐานแห่งการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา สามารถประหารอกุศลกรรมคือปาลาโมกข์ได้ด้วยอรหัตตมรรค จึงทำให้ออกุศลกรรมกลายเป็นอโหสิกรรมไปบรรลอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์ โดยเริ่มตั้งแต่ศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เมื่อศึกษาจนเข้าใจชัดแล้วก็ลงมือปฏิบัติตามหลักโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ จนสามารถถึงโพธิปักขิยธรรมออกมาแสดงผลที่ตัวคนแล้ว คนก็ไปแสวงหาผลออกที่สังคม การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ต้องความสามารถที่อยู่ในตัวคนแต่ละคนออกมา และการศึกษาเป็นการเลี้ยงดูคนให้เจริญเติบโตด้านศีลธรรม ซึ่งไตรสิกขานั้นเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมหรือพัฒนากาย วาจา ใจ ให้เจริญยิ่งขึ้นไป จนสามารถบรรลุพระนิพพาน มี 3 ประการ คือ (1) อธิศีลสิกขา คือ การศึกษาและปฏิบัติในศีลอันยิ่ง หมายถึง การฝึกอบรมหรือพัฒนาการควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย และวาจาอย่างสูง โดยเน้นสำรวมอินทรีย์ 6 ประการ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อได้สัมผัสสากคุณ 5 อย่าง คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เพื่อไม่ให้กระทำความผิดทางกาย และวาจา (2) อธิจิตตสิกขา คือ การศึกษาและปฏิบัติในจิตอันยิ่ง หมายถึง การฝึกอบรมหรือพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมชั้นสูงและบรรลธรรมระดับต่างๆ โดยเน้นการฝึกอบรมหรือพัฒนาจิตให้บรรลุมาน เพื่อข่มนิวรณ์ 5 หรือธรรมที่เป็นกิเลสขัดขวางจิตไม่ให้เข้าถึงความสงบที่สามารถจะบรรลุมาน เรียกว่า ฌานจิต (3) อธิปัญญาสิกขา คือ การศึกษาและปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง หมายถึง การฝึก อบรมหรือพัฒนาปัญญาให้เกิด ปัญญาที่รู้แจ้งรูป นามเรียกว่า วิปัสสนาญาณ

องค์ลีลามฝึกอบรมกายวาจาด้วยศีล จนศีลบริสุทธิ์ดีแล้ว ก็ฝึกอบรมจิตด้วยสมาธิจนจิตตั้งมั่นดีแล้ว ก็ฝึกอบรมปัญญาด้วยภาวนา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริงอย่างบริบูรณ์ตามหลักภาวนา 2 ประการ คือ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/32/76)

1. สมถภาวนา หมายถึงวิธีการหรืออุบายเพื่อทำจิตให้สงบจากกิเลสที่รบกวนเจ้าและอริยสาวกมักแนะนำให้นำไปใช้เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการกำหนดเพื่อเป็นฐานสู่วิปัสสนาและบรรลุมรรค ผล นิพพานได้

2. วิปัสสนาภาวนา การเจริญวิปัสสนา หมายถึง หลักสำหรับฝึกอบรมหรือพัฒนาจิตให้เห็นแจ้งโดยพิจารณาในความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์และความเป็นอนัตตาของสังขารทั้งหลาย เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นวิธีการปฏิบัติภาวนา 2 ประการ มีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ก็มีวก่อกูลส่งเสริมซึ่งกันและกัน ในพระไตรปิฎกได้แสดงวิธีปฏิบัติของสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาไว้ ดังนี้ 1) การเจริญสมถะนำวิปัสสนา วิธีปฏิบัติโดยเจริญสมถะจนกระทั่งจิตสงบแล้วจึงยกจิตขึ้นสู่การเจริญวิปัสสนา คัมภีร์อรรถกถาปัญจสุทนี กล่าวไว้ว่า คนบางคนเจริญสมถะให้เกิดเป็นอุปการสมาธิหรืออัปปนาสมาธิก่อน นี่เป็นสมถภาวนา ต่อมาเขาเจริญพิจารณาสมถะและธรรมทั้งหลายที่เกิดร่วมกับสมถะนั้น โดยลักษณะทั้งหลาย มีความไม่เที่ยง เป็นต้น นี่เป็นวิปัสสนาภาวนา อย่างนี้เรียกว่า การเจริญสมถะนำวิปัสสนา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 21/170/179) 2) การเจริญวิปัสสนา นำสมถะ วิธีปฏิบัติโดยเจริญวิปัสสนาใช้ปัญญาพิจารณาดูรูปนามจนกระทั่งเกิดการเห็นแจ้งตามความเป็นจริง คัมภีร์อรรถกถาปัญจสุทนีได้กล่าวไว้ว่า คนบางคนพิจารณาชั้นธอันเป็นที่ตั้งแห่งการยึดถือ 5 อย่าง โดยลักษณะทั้งหลาย มีความไม่เที่ยง เป็นต้น โดยมีได้ทำสมถะให้เกิดขึ้น นี่เป็นวิปัสสนาภาวนา ต่อมาเขาได้ปล่อยวางมยึดถือธรรมทั้งหลายที่เกิดในวิปัสสนานั้น ความแน่วแน่แห่งจิตก็เกิดขึ้น นี่เป็นสมถภาวนา อย่างนี้เรียกว่า การเจริญวิปัสสนา นำสมถะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 21/170/179) 2) การเจริญสมถะและวิปัสสนาคู่กัน วิธีปฏิบัติโดยเจริญสมถะได้ขั้นหนึ่งแล้วออกจากสมถะมาพิจารณาธรรมที่เกิดขึ้นในสมถะ ปฏิบัติอย่างนี้เรื่อยไป ใน

คัมภีร์อรรถกถาปัญจสุทนี กล่าวไว้ว่า เมื่อผู้ปฏิบัติได้ปฐมฌานแล้วออกจากปฐมฌานมาพิจารณาสังขาร ครั้นพิจารณาสังขารแล้ว เข้าสู่ทุติยฌานต่อไปออกจากทุติยฌานมาพิจารณาสังขาร ทำตามลำดับอย่างนี้เรื่อยไป จนกระทั่งถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ออกจากเนวสัญญานาสัญญายตน ฌานนี้แล้วมาพิจารณาสังขารอีก อย่างนี้เรียกว่า การเจริญสมถะและวิปัสสนาคู่กัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 :21/170/179)

สรุปได้ว่า เหตุที่ทำให้ฆาตรองคฤลิมาลบรรลุปะระอรหัตได้ ก็เพราะท่านไม่มีสันดานเป็นฆาตร แม้จะฆ่ามนุษย์จำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้ทำอนันตริยกรรม 5 อย่าง และไม่ได้ประทุษร้ายภิกษุณี ซึ่งเป็นกรรมที่มีโทษหนักห้ามมรรค ผล นิพพาน พร้อมกันนี้องคฤลิมาลได้ทำกุศลกรรมคือสมาทานศีล 5 และสร้างสมบารมีเพื่อปรารถนาอรหัตตภูมิ และได้ทำกุศลในสำนักพระอริยเจ้ามาถึง 100,000 กัป ได้พระโพธิสัตว์ผู้เป็นกัลยาณมิตรคอยสั่งสอน จึงเกิดสติสัมปชัญญะ และเกิดความละอายใจกลัวผลกรรม จึงได้สร้างสมาธิภาวนาให้เกิดขึ้น พยายามสร้างกุศลในด้านสิ่งแวดลอม สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยการศึกษาและปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เจริญสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนาทำให้มีความสัมพันธ์ทางกายและสิ่งแวดล้อมที่ดี การพัฒนาจิตก็ทำให้มีจิตของตนสำนึกที่ดี และการพัฒนาปัญญา ก็ทำให้ตนเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดมีจิตใจที่สงบเยือกเย็นและผ่องใส และบรรลุดรรชนีสูงขึ้นไปตามลำดับ จนในที่สุดก็ได้บรรลอรหัตตผลสำเร็จเป็นพระอรหัต

บทสรุป

พระองคฤลิมาลซึ่งได้ชื่อว่าเป็นฆาตรในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ผู้กระทำความผิดฆ่าผู้อื่นหรือทำร้ายผู้อื่นให้ถึงแก่ชีวิต ซึ่งโทษสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาที่ฆาตรจะได้รับมี 2 ระดับ คือ (1) ระดับเบา (2) ระดับหนัก คือ ห้ามมรรค ผล นิพพาน แก่ฆาตรที่ฆ่าบุคคล 3 ประเภท คือ (1) ฆ่ามารดา (2) ฆ่าบิดา (3) ฆ่าพระอรหัต แม้ไม่ได้ฆ่าแต่ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห้อพระโลหิต ทำลายสงฆ์ให้แตกกันหรือประทุษร้ายภิกษุณี ก็ถือว่า มีโทษหนักห้ามมรรค ผล นิพพานเช่นกัน ถ้าฆาตรไม่ได้ทำอกุศลกรรมเหล่านี้ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ฆาตรนั้นยังมีโอกาสที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรมจนสามารถบรรลุดรรชนีสูงสุดสำเร็จเป็นพระอรหัตได้ กรณีฆาตร องคฤลิมาลนั้นนับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของฆาตร หรือของผู้กระทำความผิดแล้วกลับตัวกลับใจในการกระทำความดี ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมจนประสบความสำเร็จในชีวิต

ฉะนั้น ฆาตรจะกลับใจจึงต้องมีความเก่งหรือรอบรู้ทั้ง 2 ด้าน คือในด้านดีและด้านไม่ดีไม่ดี ทำให้มีโอกาสมากกว่าคนปกติทั่วไป เมื่อฆาตรหรือคนประพฤติดี ได้เคยกระทำความชั่ว แต่ต่อมาภายหลัง ได้คิด กลับตัว กลับใจมาเป็นคนดีของสังคมได้แล้ว ก็จะได้กลายเป็นกำลังสำคัญของสังคมในการช่วยเหลือแก้ไข หรือบรรเทาปัญหาสังคมให้เบาลง เพราะฆาตรย่อมรู้จักฆาตรด้วยกันว่า กำลังคิดอะไร กำลังทำอะไร หรือจะทำอะไรต่อไป เป็นต้น ฆาตรกลับใจจึงเป็นประโยชน์แก่สังคมในการที่จะแนะนำผู้ที่คิดจะเป็นฆาตร และฆาตรที่คิดจะกลับใจ ว่าจะชีวิตภายหลังจากกลับใจจะเป็นอย่างไร หรือจะสามารถดำเนินไปได้อย่างไร ทำให้ฆาตรที่คิดจะกลับใจ มีความมั่นใจและมั่นคงในการกลับตัวกลับใจ ส่งผลให้เกิดฆาตรน้อยลงและลดจำนวนฆาตรที่มีอยู่แล้วให้น้อยลง นอกจากนี้เรื่องของคนไม่ดีที่กลับใจได้ จะเป็นอุทาหรณ์สอนใจผู้คนรุ่นใหม่ ไม่ให้กระทำความผิดเพิ่มขึ้นอีกและยังเป็นที่ป้องกันคนบริสุทธิ์ โดยทั่วไป ไม่ให้ประมาท พลาดพลังทำผิด ผลทั้งหลายเหล่านี้ มีส่วนจรรโลง ทำให้สังคมได้รับแต่ความสงบสันติสุขตลอดไป ให้สมกับคำว่า เมือง “พุทธศาสนา”

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). ความรู้ศาสนาเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2551). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2553). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- _____. (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก จำกัด.
- พระโสณมหาเถระ (มหาสียาตอ). (2548). วิปัสสนาмай เล่ม 1. พระคันธसारากว้างส์ แปลและเรียบเรียง. นครปฐม: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ซีเอไอ เซ็นเตอร์ จำกัด.
- _____. (2557). มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน. พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสสมมหาเถระ). ตรวจชำระ. พระคันธसारากว้างส์ แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพฯ: หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

